ilk adım

NİSAN '86

Sayı: 1

KDV Dahil 250 TL

Demokrasi içi[n]

İstanbul ve ...'daki iki panelde o... çıkan görü... kratik anayasayı h...

Ulusal konsensus

Milli Uzlaşma Anayasası

1982 Anayasası ve milli uzlaşma

DYP-DSP uzlaşmasızlığı

yeni anayasa

genç bir anayasa'ya doğru

...anayasayı halk yapar.

■ Demokratik Hakların Güncelliği ve Anayasa

■ İzmir Mitinginin Ardından

■ Diktatörlerin Çöküşü:
- Filipinler
- Haiti

■ "Muzır" Yasa

■ Söyleşi: Aydın Aybay

■ DİSK Davası

DERGİMİZ

HER TÜRDEN

KATKILARINIZI

BEKLİYOR

Eleştiri ve değerlendirmelerinizin, sık sık göndereceğinizi umduğumuz mektuplarınızın yanısıra, dergimize abone olmak gerçek bir katkı olacak. Dergimize abone olmak, sürekliliğini arzu edenlerin onu sahiplenmesi için önemli bir fırsattır.

İ Ç İ N D E K İ L E R

ilk adım

Sahibi: Mehmet Yahya KARACA **Yayın Yönetmeni:** Hakan MAHMUTOĞLU
Yazıişleri Müdürü: Kemal KÖK **Teknik Yönetmen:** Elşan YURDAKUL
Yönetim Yeri: Alayköşkü Cad. Sıdıka Batu İşhanı No: 305 Cağaloğlu-İSTANBUL
Abone Koşulları: Yıllık 3000, Altı aylık 1500 TL **Basım:** Ufuk Matbaası

ÇIKARKEN

70'li yılların sonundan başlayarak dünya sermayesinin içine girdiği yeni iktisadi ve siyasi bunalım nedeniyle dünyada olduğu gibi ülkemizde de çeşitli alanlarda gerilemelerin yaşandığı bir süreçten geçiyoruz.

Kapitalist sistemin her koşulda iktisadi bunalımların faturasını çalışan kesimlere çıkartma politikası dolayısıyla gittikçe ağırlaşan günlük yaşam koşullarının da etkisiyle alternatif çözüm arayışı hızlanan toplumsal muhalefetin kıpırdanışları bile, egemen kesimleri rahatsız etti. Bu kesim, muhalif seslerin yükselmediği, insanların kendi geleceklerini var olanın dışında biçimlendirme arayışlarının bastırıldığı, haklarını arayamadıkları, kitle mücadelelerinin, grevlerin olmadığı bir ortamı, içine girdikleri bunalımı atlatabilmek için bir önkoşul olarak gördüler. Egemen kesimlerin bu dayatmalarıyla birlikte sendikaların, kitle örgütlerinin kapatılmasına, özgürlüklerin alabildiğine kısıtlanmasına, siyaset alanında yasakçılığın, zaten sınırlı olan demokratik hakların da yitirilmesiyle daha da pekiştirilmesine tanık olundu.

Toplumsal yaşamın her alanında olduğu gibi düşünce alanında da önemli gerilemelerin yaşandığı bir dönem bu. Ama yine de, her yönden daralan bir kıskacın içinde de olunsa bu duruma seyirci kalmak, sakince köşeye çekilmek olanaksız. Basının üzerinde var olan baskının, yasakçılığın, tüm ağırlığı ile hükmünü sürdürüyor olmasına rağmen, bu durumun kalıcı hale gelmemesi için tek çözümün karşı durmak olduğu bilinci ile; toplumsal muhalefetin sesini toplumcu dünya görüşünün bakış açısıyla duyurulabilmesi, demokratik taleplerin kazanılabilmesi ve bu kazanımların daha ileri adımlara yol açabilmesi, toplumun dönüşümünün önünde yükselen engellerin köklü bir biçimde aşılabilmesi, toplumsal sorunların çözümünde gerçek demokrasinin temeli olan, halkın siyasal katılımının ve kitle demokrasisinin sağlanabilmesi, tam özgürlük ve bağımsızlığa kavuşulabilmesi için bu konuları tartışarak, inceleyerek, mesajlar üreterek, sınırlı da olsa katkıda bulunabilecek bir sese, bir yayına ihtiyaç olduğu düşüncesiyle karşınıza çıkıyoruz.

Bu amaca ek olarak, bir buhranın içinde bulunan sol düşüncenin çözüm bekleyen ve yakın geçmişteki ortamda yeterince derinleştirilip kavranılmamış sorunlarını, birlikte hareket edebilme gereğinin bilinciyle, sağlıklı gelişimin önkoşulu olduğu artık öğrenilmiş olması gereken demokratik ve özgür tartışmanın uygulandığı bir platformda ele almak istiyoruz.

Aşmak kaygısıyla ele alacağımız bu sorunların, mesajlar vermeye çalışacağımız politik yazıların yanı sıra, dünyada ve ülkemizde yer alan olayları, gelişmeleri yorumlayarak, mümkün olduğunca geniş ve aydınlatıcı bir biçimde sunmayı hedefliyoruz. Ayrıca,kültürün etkisinde bulunduğu gerici baskılardan, gelişmesinin önüne çekilen setlerden kurtulabilmesi için yoğun bir çalışma yapmanın, hele böylesi bir dönemde bir kenara bırakılamayacak önemli bir görev olduğunun bilincindeyiz. Bundan dolayı kültürel ağırlıklı konulara da elimizden geldiğince yer vereceğiz.

Önümüze koyduğumuz tüm bu hedeflerin ötesinde, toplumsal sorunlardan haberdar olmak isteyen, bu sorunların çözümü için çareler arayan, toplumcu görüşün içinde bulunduğu buhranın nedenlerini; karamsarlığa, terk edilmişlik duygusuna kapılmadan, olayları öfke ve hüzün ile değil, serinkanlılıkla değerlendirmeye çalışan insanlarla karşılıklı yardımlaşabilmeyi, iletişim kurmayı, sorunları birlikte ele almayı, bu karamsar rüzgarın etkisini silmeyi hedefliyoruz.

Sorunlar, var olabilecek düşünce farklılıklarından rahatsız olunmadan, aşma temelinde ele alındığında, üretici bir çabanın içine girilebileceğine inanıyoruz. Tüm yetersizliklerimize ve engellere rağmen hiçbir çaba göstermemektense, ülkemizde her zaman riskli olmuş, cesaret işi sayılmış olsa da gerçeklerin izini sürmeyi, inandığımız düşünceleri savunmayı, araştırmayı yeğliyoruz. Çünkü toplumsal ve düşünsel gelişimlerin ne onu engellemeye çalışan egemen kesimlerle çatışmaya düşmeden, ne de toplumdan kopuk bireysel kahramanlıklarla gerçekleştirilemeyeceğini öğrendik. Ne kaçmaya çalışarak sorumluluklarımızdan kurtulabiliriz, ne de onları bir başkasının sırtına yükleyebiliriz. Farklı ağırlıklarla da olsa, bu çabada hepimizin yer alması, sorumlulukları paylaşması gerekiyor.

Belki nice tanımadığımız ama varlığından emin olduğumuz insanlar bizimle aynı kaygıyı paylaşıyorlardır. Dergimizin bugünkü durumun aşılmasında biraz katkıda bulunabilmekten, toplumun ileriye dönük gelişiminde olumlu bir rol alabilmekten öte bir iddiası yok. Kalkışmakta, herşeye rağmen yarar gördüğümüz bu çalışmanın hedeflerine katılıyorsanız, düşünce alanında yeni bir canlanmanın, ilerlemenin sağlanması yolundaki çabamıza ortak olun. Sadece dinlemekle yetinmeyip, kendini ifade etmenin, sorunlara ilgi ve sorumlulukla yaklaşmanın gelecek için belirleyici bir önemi olacak...

Demokratikleşme Sürecine Dair

Son yıllardaki gelişmelerden her toplumsal sınıf ve tabakanın payına birşeyler düşmüştür. Kimileri için bu pay daha fazla kâr, ve kazanç, daha iyi bir yaşam olurken, kimileri için de gerçek gelir kayıpları ve daha kötü bir yaşam olmuştur.

Iktisat alanında şampiyon imajlı bir yönetim altında, toplum adeta ihracat, döviz, fatura, kaynak ve daha nice iktisadi terimin birer kumanda tuşu oluşturduğu monoblok bir iktisat makinesi olarak görülsün istenmiştir. İnsanların üretim ve bölüşüm içindeki konumlanışlarını birtakım iktisadi büyüklüklerin şöyle ya da böyle bir seyir izlemesinin matematiği içinde örtmek ya da sözgelimi sokaktaki adamın döviz rezervleriyle, ihracat hacmiyle ilişkisini, bir çocuğun oyuncağıyla ilişkisine benzetmek işlemezdir. Statükonun bir yandan ikna ve ideolojik manipülasyona, bir yandan da dolaylı ya da dolaysız baskı, kısıtlama ve sınırlamalarla gereksinim duyması anlamlıdır.

Politika, yeniden toplumun gündemini önemli biçimde işgal etmeye kaçınılmaz olarak aday olmuştur. Çünkü hoşnutsuzuklar, muhaliflikler eninde sonunda yoğunlaşıp belli kanallara akmak zorundadırlar. Çeşitli düzeylerdeki aktarma organlarının verili yokluğu veya işlemezliği karşısında global biçimde dile gelmese de, hoşnutsuzlukarı en hissedilir olanlar, tabii ki iktisadi ve toplumsal bakımdan daha da gerilemiş olan geniş yığınlardır.

Daha müreffeh, daha özgür, daha demokratik, daha insancıl vb. bir yaşam özlemi ve çabası yalnızca aktif politikacılara ait olamayacak kadar kapsamlı ve toplumun her kesimini ilgilendiren, özü itibariyle "politik" şeylerdir.

Politikanın güncellik taşıyan önemi, tersinden dile getirilen "depolitizasyon" veya apolitizasyon yaklaşımlarıyla daha bir belirginleşmektedir.

Toplumsal muhalefetin kanallarının kısmi bir açılma süreci içinde bulunduğu günümüzde, en çok sözü edilen şeylerden birinin demokrasi olması şaşırtıcı değildir. İnsanın kendi kaderini kendi ellerine alması yönelimiyle yakından bağlantılı olan demokratikleşme istemi, geçmiş ve gelecekle ilintili olarak ele alınmalı, insanlığın ileri doğru atılımı ve bu atılımın önündeki engellerin çatışıklığı çerçevesine oturtulmalıdır.

Demokrasi sorununun yoğun tartışma konusu olması, daha ileri demokratik haklar talep edilmesi, bir kısmilik boyutu taşısa da, gündelik talepler yükseltip bunları gerçekliğe dönüştürme deneyiminden geçmenin yığınlar açısından taşıdığı önem anlaşılmalıdır. Esas olarak kendi yaşadıklarından öğrenen geniş kitleler, bugün, kısmi-acil ve demokratik talepler için duyarlıdırlar. Yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve bunun için gerekli yolların tıkanık tutulmaması istemi, kendini çeşitli düzeylerde, kâh bir miting sırasında, kâh bir seçim tercihi sırasında ortaya koymaktadır. Toplumsal muhalefetin siyasal düzeyde yansıması, antidemokratik özü vurgulanan birtakım yasal düzenlemelerin etkisiyle güdük kalmaktadır. Anayasa, parlamento, partiler, parlamento içi muhalefet, parlamento dışı muhalefet tartışmaları herhalde bir bardak suda koparılan fırtına olmayıp, sonuç olarak, topluma her düzeyde biçilen elbiseden hoşnutsuzlukların ifadesi değil midir? İzmir mitinginde hoşnutsuzlukların yönelimi açısından, toplumsal muhalefetin siyasi ifadesi sorununun irdelenmesi, güncelliğini daha da artırmıştır.

Bugün emekçilerin tenlerinde hissettikleri dayanılmaz koşullardan kurtulmak için "sosyal demokrat" ya da "demokratik sol" partilere yöneldikleri bir olgudur. Azgelişmiş bir ülkede sosyal demokrasi için elverişli zemin olup olmadığı ya da Türkiye'de sosyal demokrasinin tarihsel örneğince işçi hareketi içinden çıkmamış olmasının taşıdığı anlamlar bir yana, bu yönelimin dinamiğine belirli yaklaşımlar getirilmelidir.

Bir yandan kendisini soluna kapattığını ilan eden DSP ve öte yandan ardında biriken toplumsal muhalefetin ne ölçüde kendi çabasının ürünü olduğunu düşünen, şaşkınlığa düşmüş bir SHP. Anlayışıyla, sanayiciden tarım işletmecisine, tüccarından esnafına, memurundan kır ve kent emekçisine dek geniş bir yelpazenin çıkarlarını uzlaştırıp bağdaştırmaya çalışan "sosyal demokrasi", emekçiden yana oluşunu gerçekten bir söylemden öteye götürmekte midir? Alternatifsizliğinin itilimiyle kendisine yönelen potansiyeli acil ve demokratik talepler etrafında kitlesel bir güce dönüştürebilmekte midir? Gerici bulduğu yasa, düzenleme ve uygulamaların ortadan kaldırılması için tutarlı, kararlı ve geniş tabana dayalı bir mücadele verebilmekte midir? Kiteleri edilgin onaylayıcılar olarak tutmak iseyen burjuva ideolojisinden ayrımlaşarak kitlelerin sesini du-

yurmasına ön ayak olabilmekte midir? Yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve demokratik hak ve özgürlüklerin kazanılmasını, parlamento aritmetiğinin tecelli tarzı gerekçesi ardına sığınarak ertelemecilik eğiliminden kurtulabilmekte midir? Başarısızlıkları adeta "oynayacağım ama yerim dar" diyen gelin misali, verili koşullara bağlayıp koşulları değiştirebilecek mücadele yöntemlerinden yoksun olduğunu ortaya koymamakta mıdır?

Anlayışı ve heterojen yapısıyla sosyal demokrasinin emekçilerin çıkarlarının kararlı savunuculuğunu yapamayacağına, halihazırkdaki acil ve demokratik haklar mücadelesindeki kararsız, çekinik tavrı bir ipucudur. Ama saptamalar ayrı, yığınlara ultimatomlar vermek ayrı birşeydir. Yığınların sosyal demokrasiye yönelmesinde gerilemiş bilinç ve seçeneksizliğin rol oynadığı vurgulanmalıdır. Bu yönelişte demokrasi mücadesi için elverişli bir zemin oluşturduğunu düşünmek ya da kitleler nerdeyse orada olmak gibi özünde pragmatist anlayışlarla yaklaşmak da rol oynamaktadır. Sosyal demokrasiyle ittifak sorunu, uluslararası deneyimin belirli bir anında sosyal demokrat partilerin, emekçilerin büyük bölümünü kucakladığı için gündeme getirilmiştir; emekçilerin bölünmüşlüğü veri alınarak, bu bölünmüşlüğe rağmen onların birleşik mücadelesinin ve bunun da tabandan sağlanmak üzere, emekçilerin sosyal demokrat liderlikleri sorgulama eşiğine gelmeleri de hedeflenerek gündeme getirilmiştir.

Kısmi ve demokratik taleplerin antikapitalist taleplerle bütünleştirilemediği, asgari ve azami talepler anlayışının korunduğu sürece, demokrasi mücadelesi adı altında ittifak arayışları içinde, burjuvaziden ideolojik ve politik bağımsızlığı gözardı edici ve statükonun yedek gücü haline dönüşme, hatta giderek onun bir parçası haline gelme eğilimine de işaret etmek gerekir. Yirminci yüzyıl tarihi, gerek azgelişmiş ülkelerdeki çalkantılara, gerekse faşizme karşı mücadeleye yaklaşımlarda, kitleler ve insanlık açısından vahim sonuçlara yol açan bu türden bir dizi hatalarla doludur. Aynı ölçüde vahim hatalar da tersinden,sosyal demokrasiye toptancı bir yaklaşımla "hıyanet" damgası vurmakta yatmaktadır. Yirminci yüzyıl tarihi bu bakımdan da zengin derslerle doludur. Bütün bunların altında da kitlelerin farklı siyasal yapılar içinde kümelenmesine yol açan bilinç heterojenliğini ya da yığınlar - politik liderlikler ilişkisini kavrayamamak, bunu veri olarak alıp kitlelerin birleşik mücadelesi platformunu çıkaramamak, bu platformun eğitici rolünü görememek yatmaktadır. Bu tür anlayışların çeşitli türden icazetçi, liberalist, reformist tutumlara ve ittifak, uzlaşma, dayanışma yaklaşımları içinde dünya görüşlerini birbirine karıştırmaya yönelmelerine dikkat çekmek gerekir.

Geniş kitlelerın, acil ve demokratik talepler uğruna mücadele için sosyal demokrat bir partiden öte, bir emekçi kitle partisine ihtiyaçları vardır. Böyle bir parti anlayışı, emekçiden yana olduğunu belirten sosyal demokrasinin,bu söyleminin gereklerini ne ölçüde yerine getirdiğinin tartışılmasını ya da söylem ve gerekler ilişkisinin gündeme getirilmesini ortadan kaldırmaz. Böyle bir partiye, "oy bölünmesi" kaygısıyla yaklaşmak da doğru olmaz. Partilerle seçimler biribirine karıştırılmaması gereken şeylerdir. Böyle bir partinin varlık koşullarını çeşitli nedenlerden ötürü sosyal demokrat bir iktidarın gerçekleşmesine bağlamak, yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve demokratik haklar için gündelik mücadeleleri gerçekte önemsememek demektir; acil ve demokratik taleplerle geçişsel talepler dinamiğini kavrayamamaktır; herşeyi yukarıdan bekleme şeklindeki yaygın ve tarihsel bir karakter taşıyan anlayıştan uzaklaşamamaktır; ve herşeyden çok da, "verile" denilen şeylerin kolayca da "alına"ya dönüşebildiğini bunca deneyden sonra bile anlayamamaktır.

İzmir Mitinginin Ardından

"Gerçek Demokrasi İstiyoruz"

İzmir Mitingi, 1980'den bu yana ilk işçi mitingi olması dolayısı ile, demokrasi mücadelesinde önemli bir yer aldı. Toplumun demokratik istemlerinin üzerinde genel bir yasakçılığın hükmünü sürdürüyor olmasına rağmen, kitlelerin uzun süre sessiz bekleyemeyeceğini gösterdi. İnsanca yaşamanın imkansızlaştığı ve ne denilirse denilsin bu duruma boyun eğmenin fayda getirmediği bir ortama tepki göstermemek mümkün değildi. Oysa, mitingde konuşan bir işçinin de belirttiği gibi, insanca yaşama isteği "12 Eylül öncesine dönülmek isteniyor" şeklindeki suçlamalarla susturulmak istendi. Emekçilerin özgürlük istemlerinin, sendikal hak arayışlarının karşısına sürekli bu tehditle çıkıldı. Edilgen ve uzlaşmacı tutumuyla Türk-İş yönetimi de bu sessizleştirme politikalarına ortak oldu. Sınırlanan ve geriletilen işçi haklarının karşısında suskun kalındı, egemen güçlerce dayatılan istekler onaylandı. Aslında Türk-İş'in bu uzlaşmacı tavrı yeni bir şey değildir. Türk-İş kurulduğundan beri tüm yönetimlerle uyum içinde olabilmiş, iktidarların dümen suyuna gitmiştir. Yeni anayasayı daha oylanmadan desteklediğini ilan ederek, işçi haklarına getirilen kısıtlamaları onaylayan tek kitle örgütü Türk-İş olmuştur. Ama hemen arkasından işçilerin hoşnutsuzlukları, bu hoşnutsuzluklarını belirten kıpırdanmaları başlayınca da kendini temize çıkarmak için-yasaların değiştirilmesi isteğiyle ortaya çıkan yine Türk-İş oldu.

Hiç bir zaman işçilere gerçek bir önderlik, yol göstericilik yapmamış olan Türk-İş yönetimi, tersine işçilerin etkisizleştirilmesinde önemli bir subap görevi görmüştür. İzmir Mitingi de kendilerinin isteği değildir. Türk-İş yönetiminin derdi, işçilerin sorunlarını çözmek, yitirilmiş haklarının geri alınması, enflasyon karşısında komikleşen ücretlerin artırılması için mücadele etmek, işsizliğe karşı savaşmak, geriletilmiş bir grev kanununun değiştirilmesi için çalışmak, kısacası işçilerin çıkarlarını savunmak değildir. Hesaplananlar başka şeylerdir. Tabandan gelen baskıya daha fazla dayanmanın, işçileri daha fazla suskunluğa itmenin mümkün olamayacağını anlayan Türk-İş yönetimi, bu mitingi düzenlemek 'zorunda' kalmıştır. Hemen arkasından da kendi yaptığından kendisi korkarak, mitinge yığınsal bir biçimde katılmak isteyen İzmir dışındaki şubelerine "kalabalık gelmeyin" diye uyarılarda bulunmayı ihmal etmemiştir.

Bursa, İstanbul ve son olarak Ankara'daki toplantılar işçilerin hoşnutsuzluklarının Türk-İş yöneticileri tarafından bastırılamadığı, yükselen hoşnutsuzluğu biraz olsun hafifletebilmek için göstermelik de olsa bazı sözler verdikleri toplantılar oldu. Ama sadece sözler işçileri yatıştırmaya yetmiyordu. Su üstüne iyice çıkmış olan huzursuzluk, yöneticiler için hem de kongrelerin hemen öncesinde tehlikeli bir hal almaya başlamıştı. Yönetimce hep bastırılmaya, geçiştirilmeye çalışıldığı bilindiği halde "genel grev" isteği her yerde dile getiriliyordu. İşçiler kendi sorunlarını kendileri dile getirmek istiyor, hele kendilerini hep oyalamış olan Türk-İş yönetimiyle bu sorunların ne yeterince dile getirilebileceğinin ne de çözülebileceğinin farkına varmaya başlıyorlardı. Miting boyunca sürekli olarak Türk-İş genel başkanı Şevket Yılmaz'ın istifaya çağrılması, kürsüye çıktığı zaman yoğun protesto ile karşılaşarak konuşmasını dahi tamamlayamaması işçilerin Türk-İş yönetiminden hoşnut olmadıklarının en çarpıcı göstergesidir.

Anlaşılacağı gibi, miting, tabandan gelen baskının Türk-İş yönetimini içine soktuğu bunalımın sonucudur. Bu nedenle, mitingin Türk-İş yönetimince "hazırlandığı" söylenemez. İşçiler, mitingi, içinde bulundukları yaşam koşullarının acımasızlığını dile getirmek hem de bu durumun sorumlusu olarak gördüklerini protesto etmek için kullandılar. Yönetimden hoşnutsuzluklarını "Yılmaz İstifa" diye belirtirken, içinde bulundukları ağır yaşam koşullarından kimi sorumlu gördüklerini de "Hükümet İstifa" diyerek belirttiler.

Bir kadın işçi, mitingi "bizleri seçimden seçime bir oy makinası gibi görenlerin, ilk fırsatta işçiler tarafından nasıl değerlendirildiğinin belgesi" olarak tanımladı. Ayrıca, insanların mutluluğunu hedef almayan ekonomik politikaların sahiplerinden sendikal hakların verilmesini beklemenin hayal olacağını da vurguladı.

İşçilerin, kendi sırtlarından çıkartılanların holdinglerin cebine gönderildiğinin, her geçen gün artan yoksulluğun bir kader olmadığının ve bu durumun böyle sürmemesi gerektiğinin bilincinde oldukları anlaşılıyor. Mitingde "Ekmek-Barış-Özgürlük" taleplerini dile getiren emekçiler, her türden engellemelere rağmen mücadelelerini sürdürmeye kararlı olduklarını da gösterdiler.

Ancak, miting ve mitingden çıkartılabilecek sonuçlar açısından bazı eksiklikleri görmemek de mümkün değil. Birincisi, mitingin belki de uzunca bir dönem sessiz kalmış kitlelerin üzerlerindeki tozu yeni yeni silkmeleri dolayısıyla yeterince canlı olamamasıydı. Tabii, bunda ziyadesiyle alınmış "güvenlik önlemlerinin" mitinge katılan insanlarda tedirginlik yaratmasının da payı var. Türk-İş yönetimince belirlenen sloganların çoğunun mitinge katılanlarca benimsenmemesi, yöneticilerin artık işçileri denetim altına alamadıklarının bir göstergesi. Ne var ki, işçilerin de kendi taleplerini tümüyle ifade edebildikerini ve bu doğrultuda mücadelelerini organize edebilecek yeni bir yönelişe sahip olduklarını söylemek henüz mümkün değil.

İkincisi, emekçilerin kendilerini uyuşturan değil, haklarını ve çıkarlarını savunan, yönetiminde bizzat kendilerinin yer aldıkları demokratik sendikalara ihtiyaçlarının olduğu apaçık ortada. Bu durumun kısmen bilincindeler. "Hakkımızı söke söke alacağız" diyenler, uzlaşmacı, nabza göre şerbet veren ve kuru gürültücü sendika yönetimlerine daha uzun süre prim vermemeli. İşçilerin yönetiminde bulunduğu demokratik sendikalar, emekçilerin haklarının savunulduğu gerçek birer kitle örgütü ve toplumsal işleyişte aktif ve etkili bir güç olarak yerlerini almalıdır. "Sendikasız demokrasi olmaz", "Hür sendikacılık demokrasinin teminatıdır" sloganlarının anlamı da bu olsa gerek. Emekçiler mutlaka demokratik sendikalara sahip olmalı. Bu konudaki tüm engeller adım atmamak için mazeret olamaz.

Üçüncü olarak, emekçiler artık "gerçek demokrasi" istemlerini açıkça beyan etmeli ve bunun gerçekleşmesi için en önde çaba göstermelidir. Bu ise; işçiler arasında demokratik ve sürekli bir dayanışmayı, yardımlaşmayı gerektirir. Bu dayanışmanın gerçekleştirilmesi emekçilerin seslerini güçlü bir biçimde duyurabilmeleri ve zorlukları aşabilmeleri açısından belirleyici bir öneme sahip. Her talebin ancak onun için mücadele edilerek elde edilebileceği unutulmamalı.

Bugün, sendikal haklardan, toplu sözleşme, ve grev haklarından geriye pek bir şeyin kalmadığı bir ortamda, işçilerin önünde, sendikaların özgürce seçilmesi, toplu sözleşmelerin işçilerin lehine sonuçlanacak bir biçimde yapılması, çalışma yasalarının değiştirilmesi gibi taleplerin elde edilebilmesi ve çalışma yaşamının işçilerin aleyhinde biçimlenmesine neden olan iktisadi vesiyasi gerilemelerin ortadan kaldırılması ile sosyal ve demokratik hakların önünde yükseltilen setlerin aşılabilmesi için bir tek çözüm yolu vardır; kendi taleplerine kendilerinin sahip çıkarak, bu taleplerin elde edilmesi için mücadele etmek. Yaşamdaki olumsuzlukları göstermek yetmez, onları aşmak için çaba göstermek gerekli. Bu da en başta işçilerin görevi.

DİSK Davasında Gelişmeler

Faaliyeti 12 Eylül'le birlikte durdurulan DİSK, o günlerden bu yana yargılanıyor. Sıkıyönetim Mahkemesinde 24 Aralık 1981 tarihinde 52 sanıkla başlayan davanın bugün 1477 sanığı var. Ancak savunmasını geçtiğimiz günlerde tamamlayan DİSK Genel Sekreteri Fehmi Işıklar'a göre, davanın sanıkları bu sayıyla sınırlı değil. Aynı zamanda DİSK üyesi tüm işçiler, işçi haklarını savunan herkes, 1961 Anayasası, bu anayasa ve yasalara uygun görev yapan savcılar, yargıçlar, DİSK'e mesaj gönderen, toplantılara katılan uluslararası sendikal örgütlerin yöneticileri, Başbakan, Bakanlar, Valiler, Belediye Başkanları ve Parlamenterler de sanık bu davada. Ayrıca davanın konusu yalnızca DİSK değil. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Avrupa Sözleşmesi ve Helsinki Sonuç Bildirgesi. Suçlanan yalnız DİSK ve yöneticileri değil; demokrasinin ta kendisi, sendikal hak ve özgürlükler, uluslararası sendikal normlar, İLO ilke ve kararları... Işıklar savunmasında şunu da vurguluyor: "Bu dava ile çağdaş sendikal anlayışın, demokratik işçi haklarının kaldırılması amaçlanmıştır..."

146'lar 141'e Dönüştü

Geçtiğimiz Aralık ayında 4. yılını tamamlayan "DİSK ve bağlı sendikalar davası" Topkapı'daki Atatürk Öğrenci Sitesinin spor salonunda başladığı zaman, sadece 52 tutuklu sanığı kapsıyordu. Davanın 817 sayfalık ilk iddianamesi, sanıkların hepsi için TCK'nun 146/1. maddesi uyarınca idam cezası istiyordu. Daha sonra hazırlanan yüzden fazla ek iddianameyle, DİSK'in diğer yürütme, yönetim, denetim, onur kurulları üyeleri, bölge temsilcileri, ücretli personeli, uzmanları ile bazı demokratik kitle örgütleri ve meslek kuruluşlarının yöneticilerinden oluşan birçok sanık da davaya katıldı. Bu arada DİSK'e bağlı sendikalar hakkında ayrı ayrı açılan davalar da Yargıtay kararıyla ana davaya birleştirildi, böylece sanık sayısı son rakama ulaşırken, idamı istenenlerin sayısı da 78'e yükseldi.

"Sanık ya da avukatların salondan atılması, savunma avukatının tutuklanması, Genel Başkan Baştürk için hücre hapsi, savcının, duruşma yargıcının, mahkeme heyetinin çok kez reddedilmesi" gibi olaylara tanık olunan dava, sanıkların sorguları, delillerin tartışmalarla okunması ve soruşturmanın genişletilmesi konusunda savunma istemlerinin çoğunun reddinden sonra, 1985 başında "mütalaa" aşamasına geldi. 15-20 Ocak tarihleri arasında savcılar tarafından okunan 809 sayfalık "esas hakkındaki mütalaa" sanıklar hakkında "anayasayı yıkmaya teşebbüs" suçunu içeren 146. madde yerine 141. maddeden ceza istiyordu. Dönüşümün nedeni, "146. maddenin tatbiki için gerekli cebir unsurunun gerçekleştirildiğine dair hiçbir delil ve emareye rastlanmaması..." olarak açıklanıyordu.

""DİSK'in kitlesel eylemleri" olarak; 15-16 Haziran olayları, demokrasi mitingleri, DGM direnişleri, 20 Mart faşizme ihtar eylemi, 30 Nisan direnişi, Kemal Türkler'in ölümünden onra yapılan genel grev uygulaması ve 1 Mayıs mitinglerinin sayıldığı mütalaanameye göre DİSK şöyle kurulmuştu: "Görünüşte işçilerin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmaları, gerçekte ise proletarya ihtilali yoluyla siyasi iktidarı ele geçirmek ve komünist toplumun ilk evresi olan sosyalizmi gerçekleştirmek amacıyla..."

Savunmalar

783 sanığa 20 yıla kadar hapis, 674 sanığa da beraat isteyen, 20 sanık hakkında ise ayırma, davanın reddi ve düşme gibi kararlar verilmesini öngören mütalaanın okunmasından 1 ay sonra, savunmalar DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk'le başladı.

"DİSK TCK'nun 141. ve 142. maddelerine karşıdır... Bu maddeler komünizmi engellemektedir... O halde DİSK komünist bir örgüttür..." Baştürk savunmasında iddianameler ve esas hakkındaki görüşün kıyas yöntemine başvurarak bu mantık oyununu gerçekleştirdiğini söylerken, "Bizlerin engizisyon dönemlerindeki suçlamaları hatırlatan bu hukuk dışı iddialarla suçlanmamız, sanırım çağımızın en önemli ayıplarından birini oluşturmaktadır" diyordu.

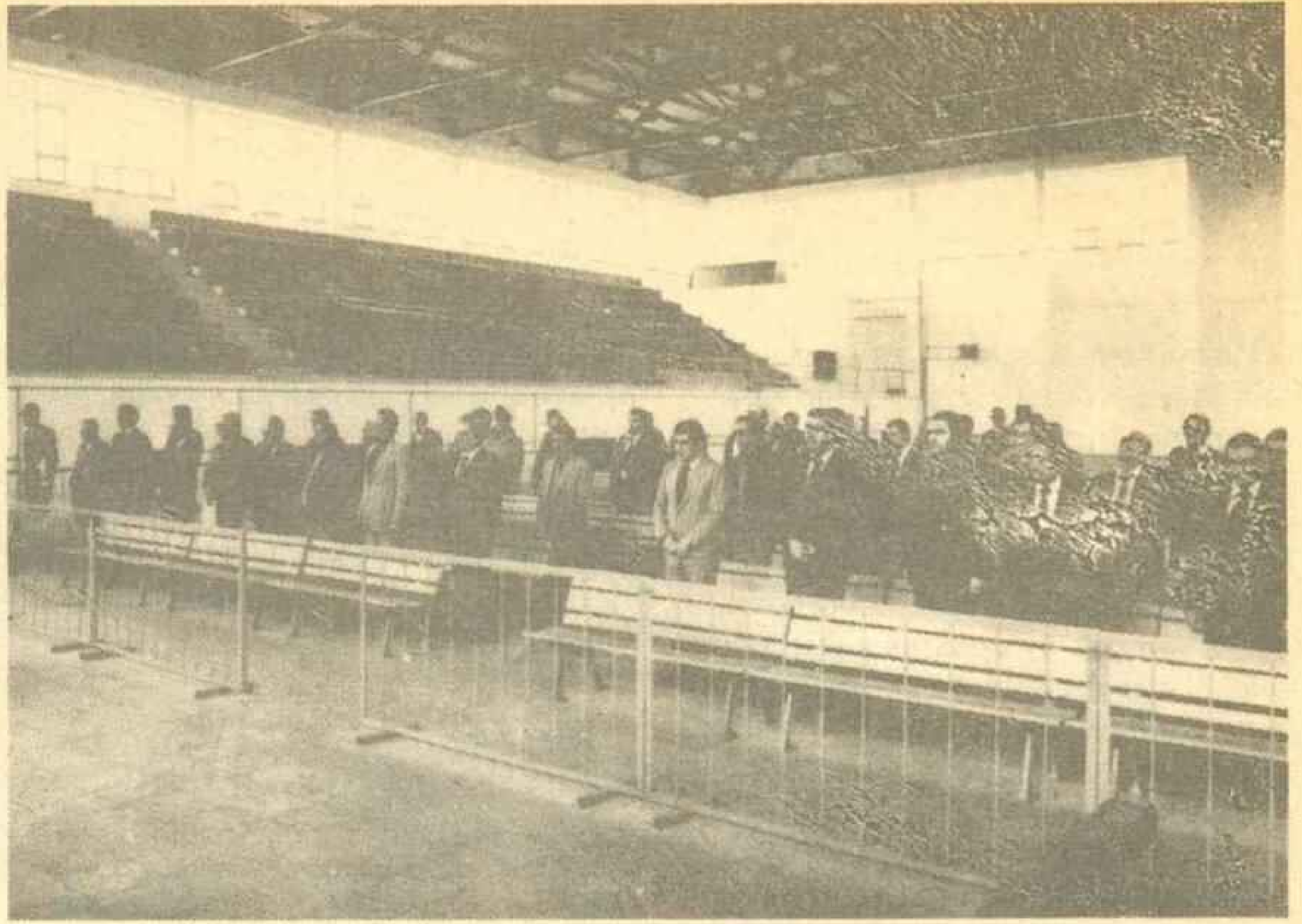
"DİSK özünde sınıfların demokratik mücadelesine dayalı bir demokrasi anlayışını savunmuştur. Ve anayasal rejimi zor kullanarak yıkmak yöntemini değil, siyasi partilerin seçimle iktidara gelmesini, barışçıl ve demokratik yöntemi benimsediğini her fırsatta ilan etmiştir" diyen Baştürk, ayrıca 1961 Anayasasının engel olmadığı demokratik sosyalizmi savunduklarını, ancak sosyalizmin temsilcisi, sözcüsü iddiasında olmadıklarını da dile getirdi. Baştürk bir başka suçlamayı da şöyle yanıtlıyordu: "Eğer grevlerle ekonomiyi felce uğratmak ve çökertmek gibi amaçlar güdülseydi, hiç değilse petrol, enerji, ulaştırma, belediye hizmetleri gibi stratejik işkoşullarının tercih edilmesi gerekirdi. DİSK'e bağlı sendikaların grevleri

"En büyük tanığımız tarih ve toplumsal gerçeklerdir."

sadece tekstil ve metal işkollarında yapılmıştır." Gerçek oydu ki, DİSK ekonomiyi çökertmek şöyle dursun, tersine onun dahna sağlam bir yapıya kavuşturularak güçlenmesi ve işçi ve diğer emekçi halk yararına işlemesi için elinden gelen çabayı göstermişti.

Sonuç olarak, tüm çekilenler ne ilkti ne de son. İyiyi güzeli mutluluğu arayanlar ile sömürü ve baskının yandaşları arasındaki kavga sürecekti. Baştürk yine de "çocukların bir gün mutlaka geleceğe umutla bakabileceklerine" inancını belirttikten sonra savunmasını sürdürüyordu: "Biz ne yaptıksa, Türkiye'de demokrasinin varlığına inanarak ve onu dana da güçlendirmek için yaptık. Burada bulunuşumuzun nedeni de yasal haklarımızı sonuna dek kullanmış olmamızdır. Tarihin değişmez yasası, gerçekten doğrudan yana olmaktır. DİSK de her zaman doğruyu, gerçeği savunmuştur. En büyük tanığımız tarih ve toplumsal gerçeklerdir.

İhtilalin Mantığı

Baştürk'ün ardından Fehmi Işıklar, "5 yıl onra ilk kez elde ettiği, kutsal sayılan savunma hakkını" kullandı ve ilk olarak "mahkemeden adalet beklemediğini" söyledi. Çünkü 12 Eylül'le başlayan DİSK davasında hukukun en temel ilkeleri çiğnenmişti ve bu dvada adaletin gerçekleşeceğine inanmıyordu. "Sorgulama ve delillerin değerlendirilmesi aşamasında da ortaya koyduğumuz gibi, bu davanın hukukla uzaktan yakından ilgisi yoktur. Çünkü bu davada hukukun en temel ilkeleri çiğnenmiştir. Bu davanın temeli hukuk değildir. Bu davanın temeli ihtilaldir; ihtilalin mantığı, kuralı ve hukukudur. Güçlü olan güçsüzü ezmiştir. Olay bu kadar açık ve nettir."

Işıklar'ın savunması mahkemede tartışmalara neden oldu; mahkeme savunmada, mahkemeye ve iddia makamına hakaret bulunduğu gerekçesiyle 1.Ordu Komutanlığına suç duyurusu kararı aldı.Ertesi duruşmada bu karara itiraz eden sanık ve avukatlara "Işıklar'ın savunmasında hakaret bulunmasına karşın tutuklanmadığını, bu konuda söz almakta ısrar edilmesinin mahkemeye yeni bir hakaret sayılacağını" bildirdi. Ayrıca mahkeme disiplinini bozucu suç olarak kabul edilerek gerekli işlemin yapılacağını belirtti. Yine de avukatlar mahkemeye verdikleri dilekçede, suç duyurusu kararının savunma hakkını kısıtlayan ve sanıklarla avukatlara gözdağı verici niteliğine değindiler. Ayrıca duyurunun, sıkıyönetimin kalkmasından sonra artık hiçbir yetkisi kalmamış olan 1. Ordu Komutanlığına yapılması, davanın geleceği açısından ciddi kaygı ile karşılanmıştı. Öte yandan uygulama nedeniyle sanıklar mahkeme heyetini reddettiler. Bu konuda tartışmalarla söz alabilen Fehmi Işıklar, başlangıçta mahkemeden adalet beklememesinde ne denli haklı olduğunu, savunma bitiminde verilen kararla bir kez daha gördüğünü söyledi. "Yasalara inanarak bir hakkı kullanmanın ne denli yanıltıcı olduğu bir kez daha bana gösterilmiş ve tarafsız olamayacağınız inancım bir kez daha doğrulanmıştır." Sonuçta, mahkeme "kendisinin reddedilmesi" ve Işıklar'la ilgili suç duyurusu kararından dönülmesi istemlerini kabul etmedi.

Işıklar'ın sözkonusu tartışmalara yolaçan savunması yazılı olarak 369 sayfadan oluşuyordu. Savunmasının bir bölümünde, DİSK'in işçi sınıfının yalnızca sendikal alandaki temsilcisi olduğunu ve yalnızca bu alanda görev yaptığını söyleyen Işıklar, DİSK'in işçi sınıfının ekonomik, politik ve ideolojik alanda üçlü mücadelesini vurgulayarak, bu üçlü mücadelenin bütünlüğü içinde sendikal alanda kendi payına düşeni üstlendiklerini bildirmişti. DİSK sosyalizmi savunurken de bunun bilinci içinde olmuştu. Çünkü DİSK aynı zamanda bir kitle örgütüydü; bu anlamda çeşitli dünya görüşüne sahip olan işçileri kendi bünyesinde toplamış ve temsil etmişti. "12 eylül'de gözaltına alınan DİSK'li sendikacılar arasında sosyal demokrat bir parti olan CHP, liberal ve sağcı bir parti olan AP, dinci yanı ağır basan ve sağcı bir parti olan MSP üyesi olanlar vardı ve bütün bu arkadaşlar komünist ve sosyalist diye ağır işkencelere uğradılar."

DİSK sosyalizm önerisini aynı zamanda bağımsızlık ve demokrasi önerisi kile birlikte yapmıştı. DİSK'in bağımsızlık önerisi tam bağımsızlık ilkesine, demokrasi önerisi ise çıkarları çelişen tüm sınıfların kendi çıkarlarını savunabildiği, genel ve eşit oy ilkesini benimseyen seçime dayalı çoğulcu demokrasiydi. Bu anlamda DİSK "savunduğu sosyalizmden dolayı, proletarya diktatörlüğünü amaçlayan Marksist-Leninist parti, ya da komünist parti durumuna gelmiştir" diye nitelenemezdi. İddia makamı böyle bir nitelemeyi yapabilmek amacıyla, DİSK ana tüzüklerini, sınıf ve kitle sendikacılığı temel ilkelerini bozmalara uğratmış, makaslayıp, cımbızlayıp, yeniden ve bir başka biçimde monte etmiş, kavram ve kelimeleri kullandıkları anlamdan, daha doğrusu kendi anlamlarından farklı bir biçimde yorumlayarak, kıyas ve telkin yöntemini sonuna kadar zorlamış ve suç yaratmaya çalışmıştı.

1474 Sanık kaldı

Işıklar'dan sonra iddianamedeki üçüncü sanık DİSK Yürütme Kurulu Üyesi Celal Küçük'ün savunmasına başlandı. Böylece 4 yıl 3 aydır süren DİSK davasında, savunmasını yapacak olan 1474 sanık kaldı.

"Muzır" Yasa

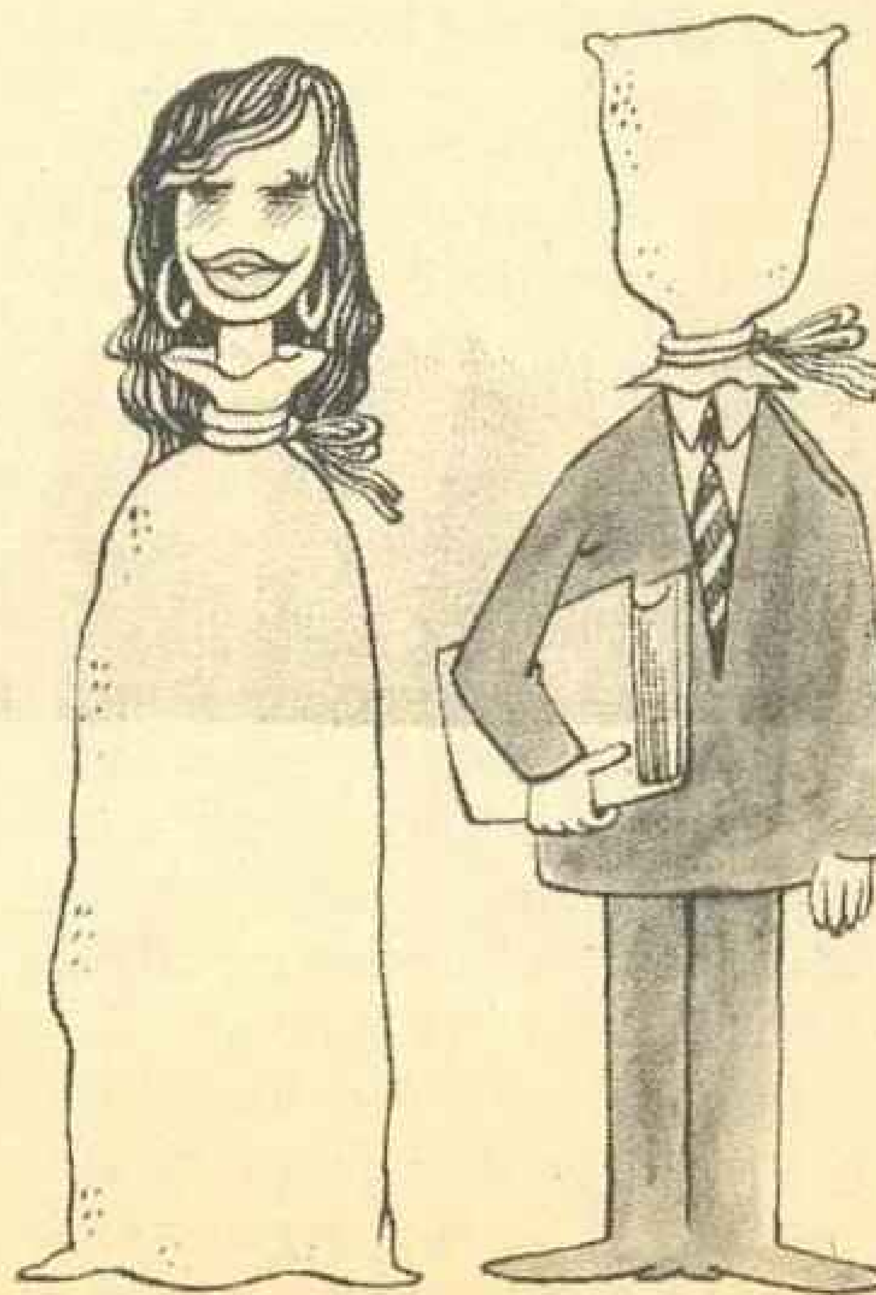
Her ülkede basınla iktidar arasındaki ilişkilerin iyi olmasıender rastlanan bir durumdur. Türkiye'de de Özal'ın basınla balayı dönemi pek uzun sürmedi. Son dönemlerde Özal bunu pek sık belirtmeye başlamıştı. Daha öncesinde yapılan anketlerde ANAP en çok oy oranına sahip olarak belirlendiğinde, bu neticeleri gayet muteber addeden Özal, son zamanlarda aksi neticeler alınınca, aynı yaklaşımı göstermemektedir. Çifte standart uygulaması pek yabancısı olmadığımız bir olgu. Özal'da da bu belirtileri görmek şaşırtıcı olmuyor. İşlerin iyi gitmediği bir süreçte basının bunu, en iyimser şekilde bakılsa da seslendirmemesi beklenmemeliydi! Ne var ki icraatın içinden programlarında çizilen iyimser tablolar, hayatın gerçeğiyle karşı karşıya olan halk için hiç de bu iyimserliği kabullenebilme imkanı vermiyor. Bu böyle olunca basın da "icraatın içindeki" tarzıyla yetinemezdi, ve "icraatın dışında" bakışın fazlasıyla günlük basında yer edinmesiyle mevcut yayınların herbirinin varolan hoşnutsuzluğu kendi çerçevesinden yansıttığı bir süreç yaşanıyor.

Muzır Neşriyat Kanunu'yla bir taşla iki kuş vurmanın başarılmaya çalışıldığı söylenebilir. Bir yandan iktidar tarafından artık destek değil, köstek olarak görülen basını Demokles kılıcının gölgesiyle sindirmek amacı; diğer yandan "koalisyon" partisi ANAP'ın dinsel kanadını hoşnut bırakarak, başka hiçbir alanda sağlayamadığı desteği artırabilmek. Aslında son dönemde giderek uhrevileşme boyutunda gelişme, yaygın bir saptama haline dönüşüyor. İktidar sorunları uhreviyatla çözme gibi dinsel telaffuzu ağzından düşürmez oluyor.

Muzır Neşriyat Kanunu sadece cinselliğin metalaşmasına karşı bir çabanın ürünü olmakla sınırlı değil. Eğer sadece bu yönüyle belirlense,hiç de büyütülecek bir konu haline dönüşmeyebilirdi. Oysa bu yasa getirdiği denetleyici kurulla, basın zaten şu anda yürürlükte olan yasayla iyice sınırlanmış durumdayken, yeni bir baskı ve tehdit mekanizması oluşturmakta. DP'nin tahkikat komisyonlarını çağrıştıran bu yasa, ğır para cezaları hükmüyle basını güdümlü hale dönüştürme ihtimalini içinde taşıyor. Ve haklı olarak bu yasa ve kurul bizzat basın tarafından "sansür yasası" ve "sansür kurulu" olarak adlandırılıyor.

Cinselliği istismar ve metalaştırmanın yaygınlık kazandığı basını da içine alan yükseliş son dönemlerin eseridir. Toplumun çözümsüzlüklerini aşacak seçenekleri oluşturamadığı bir süreç yaşandı, ama giderek bunun aşılmaya başladığı, toplumun gündemindeki konuların daha ağırlıkla siyasi seçenekler üzerinde yoğunlaşmaya başladığı bir sürece işaret etmek gerekiyor. Dolayısıyla, 'çarpıtılmış nesnelerin' az da olsa etkinliklerinin görece azaldığı bir anda bu yasanın çıkarılmasına ilişkin zamanlama dikkat çekicidir. Bir müddet önce hoşgörüyle ya da en azından sessizlikle karşılanılanın bugün karşısında yer alınması, sadece bu niyetlerle sınırlı olunmadığının göstergesi olmaktadır.

İslami değerleri öne çıkaran iktidar partisi temsilcileri bu yasayı da bu görüntü altında saf niyetlere bağlıyorlar, ama bunun ardında özgürlüğün kısıtlanmasına, siyasi baskı aracı haline dönüştürülmesine açık olan yasa maddeleri gözardı edilmeye çalışılıyor. Sorunun önemi buradadır. Olayı laiklik, anti-laiklik tartışması sınırlarına sıkıştırmak zaten iktidar partisinin de arzuladığı çerçeve. (Aynısı bir başka biçimde Vehbi Dinçerler'in bira savaşında da gündeme geldi.) Uygulamasıyla özgürlükleri kısıtlayıcı eğilimini belirleyen iktidar partisi, yasa gereği kendisinin oluşturacağı hem savcı hem yargıç 11 kişilik kurulun, kimilerince adlandırıldığı şekilde, bir "sansür kurulu"na dönüşeceği açıktır. Özal'ın tarifiyle bunun sansür olmadığına dair teknik açıklama olayın özünü değiştirmemektedir. Yasaklamanın yayın öncesi veya yayın sonrası olması sonuçta neyi değiştirir.

Toplumun özgürlükler için atacağı adımların önüne dinsel etkileri çarpıtarak engel haline getirip bu adımları etkisizleştirmeye yönelik tutumların gelişmesi, halkın zaten varolan çeşitli engeller yanında böylece pasifize edilme çabaları, üzerine düşünülmesi ve açığa çıkarılması gereken bir olgudur. İktidar göstermekedir ki,iktidarda durabilmesini özgürlüklerin geliştirilmesine değil, özgürlüklerin sınırlandırılmasıyla eş tutmaktadır. İlk anlarda alternatifler içinde demokratikleşmeyi en çabuk sağlayacak parti olarak çizdiği görüntüyle toplumu umutlandıran iktidar partisi ANAP, giderek bu görüntünün içinin boşluğunu bizzat kendi ispat etti. Şu bir gerçektir ki her şey baştan kolaylıkla değerlendirilemiyebiliyor, bırakalım halk kesimlerini, birçok aydında da böylesi bir yanılgı doğdu. Ancak şimdi, bu beklentinin boşuna olduğu iktidarın bunca zaman içindeki uygulamalarıyla giderek daha da açıklığa kavuşuyor.

Özal'ın 'yasakçı zihniyete' karşı oluşunun sınırları ekonomik sisteme dairdir; toplumun bütününü ilgilendiren özgürlükler söz konusu olunca 'yasakçı zihniyet' kendisinde vücut buluyor. Egemen düşünce ve egemen kesimler toplumsal özgürlüklerin her alanda daraltılması doğrultusunda hareket ediyor. Sonuçta bu yasanın fiili uygulama alanının genişliği veya geçersizliği, anlamsızlığı, toplumsal eğilimin kendisi tarafından belirlenecektir. Özal'ın demokratik ülkelerde de bunlar var diyerek örnek gösterdiği kimi ülkelerdeki işleyiş hep bir tarafa yontulmaktadır.

Demokratik Hakların Güncelliği ve Anayasa

Ömer TÜLEK

"Osmanlı Meşrutiyeti'nin anası olan 76 Anayasasının ömrü pek az oldu. Çünkü ne Sultan ne de Halk, yenilikçilerimizin kendilerine yüklemek istedikleri rolü oynamaya razı oldular. Üstelik Hükümdar bu yenilikçilerle uğraştı, tümden ilgisiz olan halk da onları aramadı. Bu nedenle söz konusu eylem, düzenleyicilerin aleyhine döndü. 76 yenilikçilerinin çoğu sürgünlerde can verdi. Bir süre bağımsızlık isteğinde bulunan bürokratlar da Padişah tarafından tamamen elde edilerek en uysal ve bağlı birer araç durumuna getirildiler. Böylece anayasa, amacından saptığı için ülkede yeni bir yükselme ve ilerleme dönemi başlatacak yerde, bilinen Sultan Hamid yönetimini getirmekten başka bir işe yaramadı." (Prens Said Halim Paşa)

Anayasa sorunu siyasi tarihimizin gündemden düşmeyen bir parçası olmuştur. Gerçi uzunca bir süre tek parti döneminde gündemden uzak bir konu olması dönemin özelliğiyle uyumludur. Cumhuriyet öncesi dönemin de mutlakiyetçiliğe karşı meşruti yönetim ve anayasa sorunu ile mücadelelere sahne olduğu aç ıktır. Avrupa'daki burjuva kitle devrimlerinin, gerileme sürecindeki Osmanlı devletini etkilemesi kaçınılmazdı. Hoşnutsuz halk kesimlerinin mevcudiyeti ile birlikte, despotik bir yönetimin muhalif gücünü, batının entellektüel etkilerine açık aydın bürokrat kesimden başka oluşturacak bir alternatif de yoktu. İmparatorluğun kapitalizmden görece gelişmiş bölgelerinin sonuçta ulusçuluk akımlarına ve Balkan harbi sonucunda Avrupa topraklarında Osmanlıdan kopuşla birlikte bağımsız ülkelerin oluşumunun bu süreçle ilintisi vardır. 1. Meşrutiyetin sonu, meşrutiyetçilerin umutla tahta çıkardıkları Abdülhamid'in eliyle oldu, bu dönemdir ki Osmanlı aydın bürokrat kesimin devlet kurtarıcılığı misyonuna bürünmesi ve Jöntürk olayı ortaya çıkmıştır. Bu dönemin en karakteristik özelliği eşzamanlı ve aynı biçimlerde olmasa da Avrupa'da burjuva devrimlerin nihayete ermeye yüz tutmasıdır. Avrupa'nın doğusundaki iki İmparatorluk ise despotik yönetimin sürdürücüleri olarak kaldılar. Bir yanda gelişen siyasi kitlesel muhalefetle karşı karşıya kalan Rus çarlığı, diğer yanda ağırlıklı olarak bölgesel muhalefetle karşılaşan ve aydın bürokrat kesimin de devleti kurtarmak için formüller arayışı içinde, batıdaki yeni gelişmeleri uygulayarak, benimsediği bu yönde muhalefetini ortaya koyduğu Osmanlı İmparatorluğu. İşte bu Osmanlı aydınıdır ki kitlesiz devrimlerin, kitlesiz yenileşmenin ikircikli önderi oldu. (1)

1876 Meşrutiyetinin ardı Abdülhamid istibdadıyken, 1908 Meşrutiyetinin İttihat Terakki sultasını oluşturması sadece bir tesadüf olmadı. Bütün bu gelişmelerin içinde halkın doğrudan yer almaması, almasını gerektirecek nesnel temellerin yokluğu, neticede her gelişmenin kitlesizlik karakterini de ortaya çıkardı. Gecikmiş bir burjuva devriminin, kapitalizmi yukardan geliştirme yöntemine düşmesi, bir anlamda kapitalizmin Almanya'daki Bismarck tipi gelişme şeklinin gecikmiş olarak sonuçta bağımlı kapitalizmi oluşturma süreci, bugüne gelen sürecin ana karakterini ortaya koyabilir.

Kapitalizmin bütün bu dönem boyunca gelişmesini sürdürmesine karşın 'Anayasal Demokrasinin' gecikmeli ve düzensiz gelişimi salt hoşgörüsüzlük açıklamasıyla izah edilebilir mi? Elbette açıklama bu olamaz, batı türü 'Anayasal Demokrasinin' ortaya çıkmasının özel bir yolu olduğu açıktır. Toplumsal mücadelelerin uzun zamana yayılı ve bu mücadelenin unsurlarının bir dengesi sonucunda ulaşılmış bu yapının şu anda oluşmuş organlarıyla kendisini temellendirdiği ve sürdürdüğü belirli olan bir gerçekliktir. Aristokrasiye karşı birlikte mücadele eden kapitalist ve emekçi kesimlerin bu koalisyonu, kapitalizmin egemen olmasıyla birlikte karşıtlığa dönüşüverdi. Kapitalizmin dünya sistemi haline gelmesiyle birlikte bu özel yolun aynen tekrarını da bir başka yerde izleyebilmek mümkün olmadı.

'Anayasal Demokrasi'nin Türkiye'de de böylesi bir yolu izlemesi mümkün değildi ve sonuçta da izlemedi. Ancak her siyasi bunalım dönemi, toplumun gündemine Anayasa sorununu getirdi. '61 Anayasası siyasi hak ve özgürlüklerde geçmiş döneme nazaran genişlemeyi getirirken 71'deki bunalım dönemi 61 Anayasasında değişikliklerle kimi kısıtlamaları gündeme getirdi, nihayetinde 1982 Anayasası demokratik hak ve özgürlükleri kısıtlayıcı niteliğiyle, eski anayasanın yerini aldı.

Nasıl ki dün 61 Anayasası bütün toplum kesimlerinin siyasi tartışma noktası haline gelmişse, değişik bir biçimde bugün de 82 Anayasası tartışma gündemine geldi. Bütün siyasi partiler bu tartışmanın içindeler. İktidar partisi dışında anayasa konusunu bütün partiler öncelikli sorun haline getiriyorlar. Siyasetin solun-

dan sağına eski siyasiler, sendikalar bütünüyle bu tartışmanın içindeler.

Sorun sadece anayasanın tartışılması da değildir. Anayasanın oluşum süreci ve o günün koşullarında ortaya çıkan siyasi partiler ve dolayısıyla siyasi partiler rejimidir de. Böylece 6 Kasım seçimleri de bir tartışma zemini oluşturmaktadır.

Tarifi Çeşitli Demokratik Yönelişler

Toplumların gelişim süreçlerinin önceden belirlenip planlanması mümkün olmadığına dair düşünce, kimileri aksi kanıda olsa bile, Türkiye'de bugünkü siyasi durumun ışığında haklılığını belgeliyor. Bir yanda kendini iktidar mahkumu görmüş MDP, diğer yanda 'sürpriz' iktidar partisi ANAP. Öyle ki MDP kendisinden başka hiçbir kesimin varlığına ihtiyaç duymadığı bir parti haline dönüşmüş durumda. "Hafızai beşer nisyan ile maluldür" diyenler boşuna dememişler.Çok değil, bundan 3 yıl gibi kısa bir zaman önce, arkasında geniş destekle, siyaset adamından ziyade yüksek devlet şahsiyetlerinden oluşan elit kadrosuyla, adeta mistik bir yaklaşımla 'seçilmiş insanlardan' oluşan, olağanüstü koşulların, özel hazırlanmış, demokrasiye geçişi kusursuz olarak sağlayabilecek tek iktidar adayı olarak etkin kurumların onayından bahisle şaşaayla kurulmuş, kurdurulmuş bir parti değil miydi MDP? Devlet yöneticiliğinden halk desteğine dayalı siyasi önderlik kimliğine ulaşmanın yollarının pek de öyle kağıt üzerinde planlarla olamadığını, bugün hayal kırıklıklarıyla müşteki olan bu parti kadroları göz önüne açıkça sermiyorlar mı? Kabul görmüş partilerin seçime katılımıyla 6 Kasım'da oluşturulan parlamentonun bugün bütün kesimlerce reddedilen, halk desteğini yitirmiş partisi MDP'nin bir zamanlar Başbakanlığa kesin gözüyle bakmış eski lideri, kendi parti kongresinde, yakın geçmişi canlandıran milliyetçi gençlerin sloganlarıyla, başkanlık elde etmeye çalışırken koltuğundan olmadı mı?

Siviliyle, bürokratıyla, otoriter rejim yanlısıyla, demokrasiye usul usul geçiş yanlılarıyla, egemen kesimlerin çoğunlukla uzlaştıkları MDP alternatifi ölü doğmuş bir çocuğa dönüverdi bir anda. Bütün bunlar, egemen kesimlerin toplumsal dengede ağırlıklarını çok fazla artırdıkları dönemlerde dahi, iç ve dış dinamikler ve halk yönelişi o anda başka bir alternatif bulunmadığında kendisine daha popüler gelen, egemen kesimler içinde azınlıkta bir yönelişi iktidar yapabiliyor.

Elbette bütün bunlardan kalkıp varolan böylesi bir duruma olduğundan başka tarifler yüklemek gereksizdir. Sorun böylesi bir durumun gerçek temellerini belirleyecek değerlendirmelerle sınır çizgilerini belirleyebilmektir. Unutulmamalıdır ki egemen kesimlerin siyasal yönelişlerinde herhangi bir anda farklılaşabilen tutumları ezeliyetten ziyade, iktidarlarının sosyal varlıklarını sürdürmeyle matuf bir olgu olduğunu tesbitle, o an geçtiğinde yeni duruma uyumlaşma, sonuçta ortak çıkarlarının mevcudiyetinin bilinciyle hareket etmektir.

Ve sonuçta, belirlenmiş süreçlerin belirlenmemiş iktidarı olan ANAP, ekonomide liberalizm programıyla iktidar olurken, kimilerinin vehmettiği gibi siyasi liberalizmin müjdecisi olmadı; aksine, emekçi kesimler için her alanda sınırlanan demokratik haklarının daha da geriletilmesinde akif rol oynamaya başladı. Ekonomide liberalizmin şu yaşadığımız çağda nasıl vücut bulacağına dair kahinlere başvurmaktan başka çare yokken, ANAP iktidarı şirket kurtarıp şirket batırarak, sermayenin merkezileşmesi sürecinin hızlandırılmasında uygulanan ekonomik politikalarla destek sağladı. (2).

Piyasa ekonomisi yaratılma çabaları ardında yapılan yasal düzenlemelerin herbirinin tekelleşme sürecine daha bir yol açtığı, iktisat ilmine şöyle bir göz atmışlar için dahi kolay çözülebilecek bir gerçek değil midir? 24 Ocak kararlarında ifadesini bulan Türk kapitalizminin restorasyonunun, 6 Kasım seçimlerinde bu programın sahibi Özal'ın partileşmesi ve iktidar olmasıyla, ardından siyasi liberalizmi umanlar ve o günleri otoriter rejim yanlılarına karşı bir halk tepkisi olarak değerlendirip ANAP'ı da bu zemine yerleştirenler, bugün başka bir ANAP gerçeği ile karşı karşıyadırlar. Bugün artık ANAP'ın MDP'lileştiği siyasal literatüre yerleşti.

Aslında olan nedir? Şu boş umutlar ve şu boş hayal kırıklıklarının nedenlerini nerede aramalıyız. Bunun cevabı politik sürece gelişmelere dair politik pusulaların kaybedilmiş olmasıdır. Politik güçlerin, politik yönelişlerin sonuçta ardıl nesnel temellere dayandığını gözardı etmektir. Belirli bir tarihsel anda emekçi kesimlerin sosyal, ekonomik, siyasi, örgütsel güçlerinin en asgari düzeyde olması karşısında egemen kesimlerin, ki en asgari düzeye indirmeyi hedefleyenlerin ve bunu sürdürenlerin de bu kesimler olduğu dikkate alınırsa, siyasal temsilcisi olmayı siyasi varlığının temeli edinen bir parti neden kendi dayandığı güçlerin eğilimi aksine hareket etsin. Böylesi temelsiz kalkış verileriyle, yanılsamalarla karşılaşan politik yaklaşımlar çok önceki zamanlarda olmadı; şu geçirmiş olduğumuz üç yıllık evredir sözü edilen. Nedir ki, aynı yanılsamaların yakın deneyimlerin sükutu hayaline rağmen vuku bulmayacağını söylemek de mümkün değildir. Bu yaklaşım sahipleri için her olay kendine özgüdür, siyasetin görece bağımsızlığını bir aşama ileri götürüp, iyiden iyiye bağımsız bir olgu haline getirmek de mümkündür onlar için.

Nitekim bugüne dair siyasi duruma baktığımızda, demokratik haklar hangi uzlaşmalarda aranıyor, tartışılan anayasa sorunu hak ve özgürlükleri kazanım çabalarında hangi oranda gerçekçi temellere oturtulabiliyor.

Zamanın herşeyi değiştirdiği, dün kutsananın bugün hoşnutsuzlukla karşılanabileceği gerçeği, veya bunun tersi toplumsal değer değişimi bugünün Türkiyesinde çok açık bir biçimde kendini ortaya koyuyor. Yönetilenler geçmişte kendi çıkarları aleyhine yöneticilerce söylenen, uygulanan herşeyi, kimilerince anlaşılmaz bir biçimde coşkunca desteklerken, bugün artık aynı toplumsal durumu saptayabilmek mümkün değildir. Aksine kitle bilinci giderek, yaşanan deneyimin getirdikleri ve götürdüklerinin farkına varıyor, belirli bir

anda yığılmış sorunlardan kurtuluşun maliyetinin faturasının toplumsal kesimlerin hakkaniyete dayalı bölüşümüyle gerçekleşmediği, sıkıntıların giderek katlanmasıyla kendini hissettiriyor.

İşsizlik, hayat pahalılığı ve giderek düşen kitlesel hayat standardı ve bütün bu sorunlara karşı kendisini dile getirecek, tam anlamıyla yansıtacak, politik, sosyal, ekonomik örgütlenmelere sahip olmayan emekçi kesimler, bütün bu olumsuzluklara rağmen, halihazır siyasal platformdaki siyasal güçlerin bütün bu sorunlara eğilmelerini zorluyorlar.

Buna mukabil kurulu muhalif siyasi partilerin herbiri kendi özgün durumlarına göre muhalefet stratejileri geliştiriyorlar. Bunlardan biri sağ ve sol ayrımı diğeri ise 6 Kasım seçimleri ile kabul gören ve görmeyen pariler arasındaki ayrımlaşmadır. 6 Kasım seçimleriyle iktidar olan ANAP var olan yapının bütünüyle sürdürülmesinin en etkin savunucusudur. MDP de kendi varlığının nedeni olan Kasım seçimleri üzerine herhangi bir tartışma açılmasının karşısında yer alıyor. Bu ayrımda iki zıt yapının birleşmesinden doğan SHP ise konunun dengesi üzerinde yer alıyor. Bütünüyle yapının dışında olan DYP ve DSP ise doğrudan var olan yeniden düzenlemenin açıkça karşısında yer alıyorlar. RP de bu noktada bu iki partiye daha yakın bir konum içinde bulunuyor. Siyasal platformda kısaca özetlenebilecek bu yapılanma güncelleşen politik tartışmaların da belirlenmesine etkide bulunuyor. Bir yanda ANAP, DYP, MDP ve RP'den oluşan sağkanat partileri diğer yanda SHP ve DSP'den oluşan sosyal demokrat partiler olarak sol kanat, ama güncel politikadaki saflaşma bu temellere değil bir dönemin simgeleşmesi olarak ortaya çıkan 82 Anayasası karşısındaki tavır alışlara göre belirleniyor.

82 Anayasası ve Partiler

Şunun altını çizmek gerekir ki kurulu partiler için Anayasa tartışmasının kalkış noktası geçici maddelerin eski siyasilere koyduğu yasaklar üzerine olmuştur. Böylesi bir yaklaşımın güdüklüğü süratle ortaya çıktı. Olayı bu temelden ayırdığını ilk beyan eden de Bülent Ecevit oldu. Elbette bu anayasayla siyasal hakların daraltılmasının çerçevesi sadece sayıları sınırlı eski siyasilerle belirlenmiyordu; bunun ötesinde geniş anlamda toplumsal siyasal katılıma konulan engeller 82 Anaysasının belki de en temel özellikerinden biridir. Bir yandan DYP, bir yandan Süleyman Demirel'in Anayasa üzerine açtıkları tartışmanın, geçici maddeler eleştirisinin sınırlarını aşması ve sonuçta Yeni Anayasa önerileri üzerine DSP ile oluşturulan hemfikirliğin daha öncesine dayanan temelleri hiç de uyumlu değildir. En azından 82 Anayasası hazırlık aşamasında ve öncesinde DYP geleneğinin geçici maddeler hariç olmak üzere bizzat kendisinin böyle bir Anayasa eğilimi içinde olduğu hatırlanabilir bir gerçektir. Mutlaka her şeyin zamanla belirli değişiklikler göstereceği tabidir. Sağın geleneğini sürdürdüğünü söyleyen DYP'yi hangi süreç böylesi 'Demokrasi' yandaşlığına götürüyor. (3)

İçinde bulunduğumuz süreç hiçbir partinin sadece kendi haklarını arayışla kitle desteği bulabileceği imkanını sunmamaktadır. Neticede DYP'nin kişilere siyasi hak talebini bu sınırları aşarak, aşmak zorunda kalarak toplumsal, siyasi, sosyal, ekonomik haklar talepleri üzerine yaklaşım üretmesine neden olmuştur. DYP genel başkan yardımcısı Mehmet Dülger'in Yeni Anayasa isteminin İnsan Hakları Beyannamesi temellerinde oluşturulması teklifi bu sürecin sonucudur. Öte yandan farklı yöntemlerle de olsa sosyal demokrat partiler DSP de SHP de anayasa sorununu ön plana çıkarmaktadırlar. Geleneksel sağ ile geleneksel 'sol'un böyle bir müşterek nokta yakalaması, görünürde ve kimilerin de savunageldiği biçimde, siyasi demokrasiyi 'batı demokrasisi'ni Türkiye için yakın bir ihtimal haline getirmektedir. Gerçekten de kurulu partilerin herbiri siyasi hoşgörü biçiminde beliren yaklaşımı otoriter rejim tehdidine karşı en temel savunma aracı olarak görmek eğilimindedirler. Görünüre yetinmeyle üretilecek bir yaklaşımda deneyim ve anılar dikkate alındığında partiler rejiminin ancak partilerin ortak savunusuyla ayakta kalabileceği sanrısını uyandırabilmektedir. Böylesi bir uzlaşma, halen ortaya atanlar tarafından dahi içeriği somutlaştırılmamış bulunan yeni bir anayasayla olabilir mi? Veya şu anda partiler düzeyinde geliştirilen bu yaklaşımlar, şu andaki durumuyla iktidar yetkililerinin ağzında depolitizasyona uğratılmış, ve uğratılmaya çalışılan kitlelerin bunu aşamadığı bir süreçte, yukardan, kitleselleşememiş partilerce kurulabilir mi? Şu andaki olay,parlamenter demokrasiyi sürdürmeyi başaramamış olan geleneksel sağ ve sosyal demokrat partilerin 82 anayasasının oluşumunda hiçbir etkinlikte bulunmayışları, bulunamayışları ve bu anlamda vaktinde yapılamamış olanın ertelenmiş bir biçimde bugün gündeme getirilmesidir. Aslında Türkiye siyasi geleneğinin bir başka biçimde bugün varolan tartışmalarda temelsiz yaklaşımlarının yeniden gündeme geldiği bir gerçektir. Toplumsal özgürlüklerin hukuksal metinler öncülüğünde yerleştirilmesi anlayışı, geleneksel bir yaklaşımın ürünüdür. Bugüne değin akademik tartışma ve yaklaşımlar da (buna politikacılar da dahildir) dahil olmak üzere siyasi pratikte bu gerçek her daim göz ardı edilmiştir. Olayın diğer bir yönü de Kurucu Meclis önerisiyle şekillenen yeni Anayasa önerisinin şu andaki durumda propagandif olmadan öte ne derece gerçeklik taşıdığını belirleyebilmektir. Her siyasi talep zamanın siyasi koşularını değerlendirip hayat kazandığı ölçüde anlamlıdır. Kurucu meclis ve anayasa değişikliği bütün uluslararası deneyimlerin gösterdiği gibi toplumsal bunalım dönemlerinde bütün ulusların belirli tarihsel anda gündemine gelmiş ve o noktada çözümlenerek aşılabilmiştir.

Türkiye toplumu içinde 82 anayasasının danışma meclisince hazırlanış süreci ve referandum anı böylesine bir durumdu ve işte o süreçte bütün siyasi katılımla birlikte bir kurucu meclis ve serbest seçim, Anayasanın oluşumuna toplumsal bir yöneliş mesajı olurdu. Bugün 82 anayasasının oluşumunun serbest ve bütün siyasi partilerin ve görüşlerin katılamadığı sınırlandırılmış bir ortamda olşturulmuş olmasının anayasa muhalifi partilerce eleştirilmesinin yeni bir anayasa için gerekçeleri ne kadar haklıysa, bu gerekçeler tek başına kurucu meclis ve anayasa önerisinin siyasi gündem maddesi haline getirilmesi için o derece yetersizdir. Yeni bir anayasanın gerekliliğini varolan anayasanın yapılış sürecinin eleştirisiyle sınırlamak tek başına bir

anlam ifade etmez, unutulmamalıdır ki en azından sosyal demokrat ve de demokrat kesimlerin savunduğu ve halen de savunageldiği 61 Anayasası da halk tarafından seçilmiş bir kurucu meclisçe yapılmamıştır. Elbette bu kitle katılımının gereksizliği üzerine bir özür olamaz. (4)

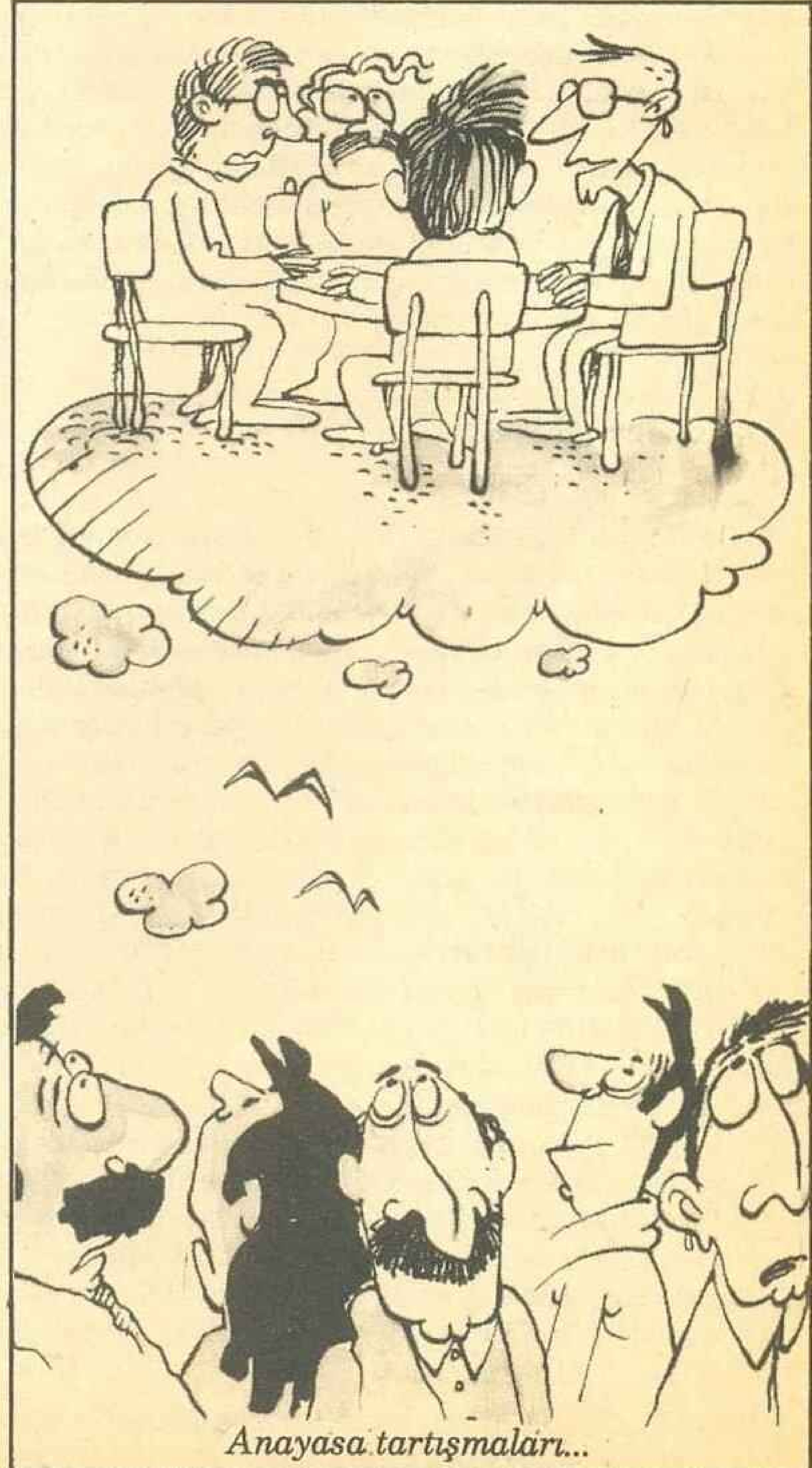
Kurulu muhalif partilerin hukuki metinler üzerinde yoğunlaştırdıkları bu yaklaşımın, kitlesel katılımsız yukardan değişiklikler çabalarının, eğer amaç çok aktüelleşen sivil topluma ulaşmaksa, bununla ne kadar uyumlu olduğu kuşkuludur. yine de sonuçta yukardan bir anayasa inşa edilebilir ama 'sivil toplumun' yukardan inşası mümkün olmayacaktır. İktidarın depolitizasyon amacı ve uygulamasına karşın, muhalif partiler lafzi olmaktan öte kitelerin kendi sorunlarına sahip çıkması doğrultusunda bir yöneliş içersinde bulunmamaktadırlar. Kimi yerel seçim faaliyetleri, paneller dışında, depolitizasyonu etkisizleştirecek bir yöntem de izlenmemektedir.

Toplumun emekçi kesimleri için şu anda varolan Anayasa ve mevcut kanunlarla, toplumsal haklarında geçmiş durumla kıyaslanmayacak derecede gerileme sözkonusudur. Emekçi kesimlerin aleyhine bozulan toplumsal dengenin değişimi açısından çeşitli yönlerde hakların kazanımı için mücadeleye ihtiyaç vardır. Kurulu partilerin temkinli demokrasi adımları veya sözde radikal söylemli yöntemlerinden çok, somut hedefe dair pratik adımların gerçek ve kalıcı olacağı üzerine yöntem izlemek gerekir. Toplumun emekçi kesimlerinin sesinin bastırıldığı bir süreçte hangi toplumsal özgürlük talebinin bütünsel olarak gerçekleşebileceğinden bahsedilebilir. Eğer sendikalı işçiler, sendika yasalarına, grev ve toplu sözleşme yasalarına karşı seslerini duyuramıyorsa veya seslerini duyuracak yöntemler izlenmiyorsa, eğer işsiz yığınlar seslerini duyuracak bir platform bulamıyorsa, eğer öğrenciler YÖK ile karşılarına dikilen eğitim sisteminin karşısında seslerini duyuramıyorsa ve muhalif olduğunu söyleyen partiler böyle bir desteği kazanmaktan uzak duruyorlarsa, hangi zorunluluk bu talepleri gerçekleştirecektir. Kağıt üzerindeki değişikliklerin yine kağıt üzerinde kalabildiği gerçeği hiç de yabancısı olmadığımız bir olgudur. Yeni anayasa veya anayasa değişikliği üzerinde yoğunlaşan milli, tarihi, toplumsal veya ne ad verilirse verilsin siyasi uzlaşma şu andaki durumda egemen kesimlerle, emekçi kesimlerin uzlaşması biçimini bile vermekten yoksundur. Bir yanda egemen kesimlerce destek sunulmamış, işadamlarının rağbet göstermediği sağın geleneği misyonuyla ayakta duran DYP, diğer yanda CHP geleneğinden kaynaklanan sosyal demokrasi (Burada ne DYP'nin Hıristiyan demokrat ne de sosyal demokrasinin İKP olmadığı açık değil mi?) Zaten bu kadar öne çıkarılan olayın gözden kaçırılan ya da yok farzedilen yanı, böylesi bir uzlaşmanın faktörlerinden biri olması gereken işveren çevrelerinin yönelimlerini hiç de bu formülasyona yaklaştırmamalarıdır. Uzun süre iş çevrelerince ANAP'ın yedeği olarak değerlendirilen DYP, Mehmet Yazar olayını bu yüzden yaşadı.

Açıktır ki, iş çevrelerinin emekçi kesimlerle uzlaşma gibi bir sorunları siyasi ve genel düzeyde gündemden uzaktır. Eğer bir uzlaşmadan bahsedilecekse o da bürokrasi ile uzlaşmanın gündemde olduğudur. Öte yandan sosyal demokrasi önümüzdeki süreçte emekçi kesimlerin oy desteğine sahip olabilir, ancak her düzeyde genel kitle örgütlenmelerinin zayıf olduğu şu andaki durum sınırlı demokratik gelişmeler dışında emekçi haklarının kazanımınmda ve egemen kesimlerce kabullenebilir olması için yeterli bir temel oluşturmamaktadır.

Eğer yaşayan hukuki olguları kendi başına toplumsal durumdan bağımsız olarak oluşan ve kalan bir olgu olarak değerlendirmiyorsak,toplumsal örgütlenmenin zayıf olduğu yaşadığımız süreç, adeta fetişleştirilen siyasi demokrasi amacının gerçekleşmesine imkan vermemektedir. Bütünsel demokratik özgürlüklerin toplumun gündem maddesi haline gelmesi yine toplumsal gelişmenin kendisi tarafından belirlenecektir.

Elbette mevcut kurulu muhalif partilerin mevcut hukuki yapıyı sorgulamaları ve siyasi, ekonomik hakların çeşitli nedenlerle gündeme getirilmesi toplumsal gelişme doğrultusunda olumlu eğilimlerdir. Durumun bu yanıyla yetinerek izlenecek yol, siyasi katılımı bugünden kurmayan ondan kaçınan bir gelişme, denilenin de tersi netice vermeye yol açacaktır.

Anayasa tartışmaları...

Sorun bizatihi bugün toplumun gündemindeki her sorunun acilleştiği ölçüde mevcut anayasayla çelişmesini gündeme getirecektir. Anayasacılıkla ortaya çıkan her parti ve görüşte bütün bu sorunlar karşısındaki tavırlarıyla gerçek yapılarını belirleyecektir. Yoksa siyasi polemik haline dönüştürülüp içi boşaltılan anayasacılık görünümü (eğitici olmanın ötesinde) gerçekten şu an için çok az anlam ifade etmektedir. Şu anda bir af sorununun iktidar partisi de dahil olmak üzere anayasa karşısında partileri nasıl bir çıkmaza sürüklediği açıktır; bir yanda anayasanın affı engellediği maddelerden mahkum olan sol siyasi mahkumlar. Yeni anayasa öneren ve anayasa değişikliği öneren DYP de sosyal demokraside bu konuda bir değişiklik yaklaşımına girmemektedirler. SHP'nin önerdiği af tasarısı da anayasanın bu maddeleri içinde kalarak, dengesizliği sürdürmektedir. Bunun yanınmda DYP bu konuda anayasa ile uyumlu olduğunu ifade etmektedir. Bütün bunlara karşın anayasa maddelerinin doğrultusunda bir affın çıkmasının toplumsal yönelişle çelişeceği açıktır. Anayasaya karşı olmak adına toplumun gündemindeki sorunların bir yana bırakılması paradoksu, emekçi kesimler için hayati önem taşımaktadır. Bir yandan siyasi katılım sorununu muhalif partiler ortaya koyarken, bunu gelecek seçimlerde iktidar olduktan sonra gerçekleştirmek gibi bir yaklaşım bugünden pratik yönelişler yapılmadan inandırıcı olabilir mi? Sonuçta kitlelerin her somutlaşan talebinin Anayasa öne sürülerek ertelenmesi kurulu muhalif partilerin siyasi kısırlığının bir özürü haline dönüşmekedir. Toplumda artma eğilimi gösteren muhalefetin küçük de olsa kazanımlara ihtiyacı vardır. Bu kısmi kazanımların güven duygusunu yükseltmesi başlı başına olumlu bir gelişim olacaktır.

Demokratik Haklar ve Siyasi Katılım

Bugün Türkiye'de toplumun önüne getirilen demokrasi projelerinin bütünü değerlendirilmek zorundadır. Elbette demokratik hak ve özgürlüklerin şu veya bu biçimde gerçekleştirilmesi talebini gündemine koyan her parti her kurum her çağrı bu bağlamda olumlu bir işareti toplumun gelişmesi doğrultsunda vermektedirler. İktidar partisinin sürdürdüğü ekonomik politik uygulamalara uyumlu geldiğinden ötürü varolan siyasi ve hukuki yapının savuncusu olması, statükonun korunması doğrultusunda çaba sarfetmesi karsısında, her yönden gelecek muhalefet çabalarının ortak bir paydası olması kaçınılmazdır. Ancak bugün varolan bu ortak paydanın üzerine olduğundan başka misyonlar yükleyerek farklı görünümler edinmekle mümkündür, bundan kaçınılmalıdır.

Halkın demokratik hak ve özgürlükler talebinin bütünü için Anayasa siyasi partilerin söyledikleri gibi birçok konuda bir engel oluşturabilmektedir. Ama bunun yanında anayasa dışında son dönemde çıkarılan kanunların da başlı başına öyle bir rol oynadığı açıktır. Örnek olarak sendikalar kanunu, toplu sözleşme, grev ve lokavt kanunu, ağır kısıtlamalarla, işçilerin en basit ücret artış taleplerini gerçekleştirmeye çalışmalarını bile engelleyecek karaktere sahiptir. Bu örnek muhtelif alanlarda çoğaltılabilir sorunun özü de işte bu noktada oluşmaktadır. Toplum yapısının ana metni olan anayasanın genelinde değişme ihtiyacı demokratik özgürlüklerin gelişmesi açısından bir değerlendirme olarak öne konulabilir ve bugün de muhalif partilerin değişik yöntemlerle de olsa ulaştıkları yaklaşım budur. Böylesi bir durum doğaları gereği halihazırdaki muhalif partilerin bütünü için beklenebilecek bir sonuçtur da. Veri partilerin kendi siyasi programlarının düzenin temelini teşkil eden temel hukuki metinle çelişmesi durumunda, buna karşı çıkarak kurumsal planda alacakları ve almak istedikleri yeri doğal hale getirmek çabaları, anlaşılır bir siyasi tutumdur. Ama bütün bunların da bütünsel olarak belirli bir halk desteği oluşmadan mümkün olması düşünülemez, demokratik özgürlükler bağlamında anayasa eleştirisinin gerçekten bu özgürlükler isteminden kaynaklandığına dair bugünden atılacak adımlar vardır. Toplumsal eğilimin bugün veri siyasi partilerin düşündükleri tarzda doğrudan temel hukuki metin olan anayasayı sorgulamaya eriştiği söylenemez ama çeşitli alanlarda halkın, somut çıkarlarıyla ilgili olarak bir dayanışma ve taleplerini elde etme arzusuna yöneldikleri gerçektir. Bugün böylesi bir durumda, anayasayı öne çıkaran doğal gereksinim icabı bu anlayışa varan muhalif partiler, şu anda halkın karşı karşıya kaldığı sorunları çözme doğrultusunda edilgin duruma düşüyorlarsa, en basit olabilecek veya gerçekleşmesi hiç de anayasa değişikliği ihtiyacı duyurmayan demokratik hak ve özgürlük taleplerini gündemin etkisiz bir maddesi haline dönüştürüyorlarsa bütünsel planda vadedilen fakat somutlaşmayan demokratik özgürlükler projelerinin herbirinin gerçekten ulaşılması istenen bir hedef olduğu nasıl ispatlanabilir.

Bugün yakın zamana göre kıyaslanmayacak derecede en asgari düzeydeki hakların dahi elde edilmesi birinci dereceden önem kazanmıştır; elbette her siyasi yöneliş tek başına bu asgari kazanımların çevresinde kendini sınırlayamaz ama bunları başarmaya yönelmeyen, asgari kazanımları bir yana iten her bir anlayış da büyük atılımların kendisine varamayacağını tesbit edebilmelidir. Halkın geleceğe ertelenmiş vaadler yerine bugünden ve her daim mevcut durumunu düzeltecek çabalara gereksinimi vardır. Sorun halkın çıkarlarını savunduğunu söyleyen partiler için bu talepler doğrultusunda pratikte gösterdiği istikrarlı ve bugünün aşılması gereken en önemli konusu siyasi katılım doğrultusunda izediği tutumlardır. İçinde bulunduğumuz süreç muhalif partiler için hiç de bu yönde gelişimin işaretlerini vermemektedir. Halkın çeşitli kesimlerini ilgilendiren çıkmış ve çıkmakta olan kısıtlamacı kanunlarla ilgili etkili bir muhalefet yürütülememiştir. Parlamentodaki iktidar partisinin oy çoğunluğu dile getirilerek durumu kabullenmek bu durumun yeterli izahı olamaz. Siyasi katılımı gerçekleştirebilecek bir muhalefetin belirli kazanımları elde edebilmesi mümkün olmalıdır. Sözkonusu olan hangi düzeyde bir parlamenter demokrasi olursa olsun, oy çoğunluğu bulunan her iktidarın buna dayanarak geniş halk kesiminin aleyhine uygulamaları rahat yapabilemeyeceği gerçeğidir. Eğer böyle bir imkan mevcut olmasa veya olmayacaksa bu her beş yıllk seçim devrelerinin sonuçta toplum kesimleri için mahrumiyete dönüşmesini kabullenmek olmaz mı? Belirli bir siyasi durumun değişebilmesi varolan yapının farklı bir duruma ulaşması mümkündür. Tabii ki her toplum diğer toplumların iz-

lediği yolu aynen izlemeyebilir, çeşitli ilerlemeler gerilemeler, sıçrayışlar mümkündür. Her toplumun kendine özgü özellikeri kendi tarihini yazmasını özgün bir şekilde yerine getirmektedir. Buna karşın değişik anlarda toplumların önlerine çıkan sorunlarda kimi ortak özellikleri taşıyabilmektedirler. Toplumların deneyimlerini değerlendirmek üzerinden atlanmaması gereken bir konudur. Ama bu tutum gerçeklik dışı düzeye indirgendiğinde varolan somut veriler değil, modele uyumlu sahih olmayan veriler ön pana çıkarılabilir, işte kaçınılması gereken durum budur. Kimi zaman ulusal kimi zaman uluslararası dinamiklerin tesiriyle siyasi yapılarda toplumlar için değişiklikler mümkündür. Toplumumuzun tarihsel gelişmesi böyle dinamiklerin hiç de yabancısı olmadığı deneyimlerle örülüdür.

Belirli bir tarihsel anın ürünü olan bugüne nazaran demokratik özgürlüklerin geniş olduğu bunun yanında sınırlarının da olduğu '61 Anayasası nasıl belirli bir süreçte değiştirilmişse, bir tepki hareketi olarak değerlendirilen 82 Anayasasının da belirli bir süreçte değişikliğe uğraması mümkündür. Sanıldığının aksine hiçbir siyasi güçte böylesi değişikliklerin sonuna kadar karşısında olmayacaktır. Sorun olsa olsa zamanlama konusundaki fikir ayrılıklarından doğacaktır. Bunun aksine olarak temel destek kurumları oluşmuş demokratik hak ve özgürlüklerin oluşumunun tek belirleyicisi ise toplumsal gelişmenin kendisi olacaktır. Böylesi bir gelişme süreci öncesinde iç ve dış dinamiklerin göreli etkisiyle oluşacak yapısal değişikliklerle belirli bir demokratikleşmenin de gündeme gelmesi sözkonusu olabilir. Bu da anayasada kimi değişikliklerle sembolize olabilir.

Sosyal demokrasinin de etkin rol oynayabileceği böylesi gelişmelerin nihayetinde küçümsenmemesi gerekir. Sonuçta halkın istemlerinin doğrultusunda atılacak her adımın olumlu bir rol oynayacağı tabidir. En önemli olan da şu veya bu şekilde belirecek demokratik özgürlüklerin kendisini savunma gücünü de beraberinde getirebilmesidir. Kazanımına değer verilmeyenin sonuçta kolay kaybedilebildiği kendisini her zaman dayatabilecek bir gerçekliktir. Halkın demokratik hak ve özgürlükler talebinin her daim tarihsel gelişme itibariyle de azınlık iktidarından çoğunluk iktidarına yönelen bu bağlamıyla ve bütünselliğiyle çoğunluk demokrasisiyle ilişkisini koparmayacak tarzda oluşturulacak bir yaklaşım, güncel değerlendirmenin özünü ifade etmelidir.

Türkiye'de siyasal oluşumun belirlenmesinde emekçi kesimlerin ağırlığını duyurabilmesi ekonomik sosyal örgütlerinin güçlenmesiyle olduğu gibi bağımsız siyasi güçlerinin oluşturulabilmesiyle de ilintilidir. Demokratik hak ve özgürlüklerin gelişmesi sürecinde bu etkeni bir yana iterek yapılacak hiçbir öneri, hiçbir yöntem eksiksiz sayılmamalıdır. İzlenecek yöntemler bütünsel perspektiflerle oluşabilmelidir, bir kısmı bugüne, bir kısmı geleceğe ertelenmiş adımların bu tür bir parçalanmışlığı, demokratik gelişme sürecinin kendisinin de gediğini oluşturur. Geçmiş verileri aşacak tarzda uyarlanacak yöntemler her aşamada gerekli olanın somut koşullarla ertelenmesinin dışında öznel olarak ertelenmemesi amacına yönelik olmalıdır. Demokratik özgürlüklerin gelişmesi, her alanda toplumsal örgütlenmenin gelişmesiyle bağıntılıdır. İşte bu birlikteliği hedefleyen demokratik yöneliş gerçekleşmelidir.

(1) Bütün bu süreç prekapitalist üretim tarzının aşılması doğrultusunda ilerledi, genel ifadeyle burjuva demokratik programın gerçekleştirilmesi sürecidir. Kitlesizlik nitelemesinin sonuç itibariyle bütünsel olmadığı şüphesizdir. Ancak Türkiye'deki sosyal, siyasi, ekonomik boyutlarıyla kapitalist gelişme sürecinin sadece bize özgü olduğunu belirtemeyiz, bu kitlesiz değişim bir çok toplumun da farklılıkla birlikte ortak özelliği olmuştur. Yaşanan bu süreçte kitlelerin ilgisiz kalmadığı, kimi dolaysız katılım örneklerini gösterdiği bir gerçektir. Burada söz konusu olanın asli karakteri belirlemek olduğudur. Ayrıca İmparatorluk topraklarını Osmanlılık paydası altında birleştiren devlet yapısı karşısında, muhalif yenilikçi kesimlerin, burjuva devrim programının bütününün yönelişi içinde olmaları da mümkün değildir. Pan Osmanlıcılıktan, Pan İslamizme, Pan Türkizme yönelmede kendini dayatan gelişmeler sonucunda olmuştur. Bu bağlamda eşitsiz ve bileşik gelişme yasasının İmparatorluk topraklarında görece gelişmiş bölgeleri (Batı) ve görece gelişmemiş bölgeleri (Doğu) buna eşlik eden kapitalizmin yabancı sermaye yatırımlarıyla özellikle demiryolu inşasıyla ve dünya pazarıyla bütünlenme doğrultusunu belirleyen bir etkisi olmuştur. Bunun da yeni toplumsal yönelişler getireceği tabidir.

(2) Ekonomide liberalizmin gerçekleşmesini sadece fiyat narhlarının kaldırılması veya ithalatın serbest bırakılmasıyla, TPKK değiştirilip, Türk parasının günlük kur ayarlamalarıyla, faizlerin yükseltilmesiyle, KİT'lerin satılma teşebbüsüyle ölçütlendirebilmek mümkün değildir. Günün şartlarında geçerliliğini yitirmiş işleyişinin önünde engel haline gelmiş yasaların değiştirilmesi Türk kapitalizminin gelişme evresiyle denk düşmüştür. Buna mukabil Özal ekonomisinin devlet müdahaleciliğini azalttığı söylenemez. Şirket kurtarma operasyonları, ithalatta uygulanan fonlarla gerçekleştirilen koruma politikası,büyükşirketlere verilen teşvik tedbirleri, vergi kolaylıkları, vergi iadeleri, oluşturulan fonlardan yapılan destekler, sermayenin merkezileşmesi doğrultusunda son dönemlerde uygulanan en radikal politikaların Özal iktidarınca gerçekleştirildiğini gösterir. Ayrıca büyük sermaye gruplarının, halk için kemer sıkma politikalarının izlendiği bu dönemde, bilanço kârlarının son yıllarda arttığı gözlenmektedir; bu da merkezileşme sürecinin ifadesidir. İfade edilmesi gereken olsa olsa ekonomiye devlet müdahale yöntemlerindeki tarz değişikliğidir. Piyasa ekonomisi mi? devletçi ekonomi mi? şeklinde konulan problematik sermayenin merkezileşmesi süreci gerçeğini gözardı etmektedir.

(3) Bu siyasi gelenek 46 ruhuyla açıklanmaktadır; şüphesiz tek parti yönetimine karşı oluşan hoşnutsuzluğun DP tarafından yönlendirilmesi söz konusu olmuştur. DP'nin programına grev hakları, basın özgürlüğü ve belirli demokratik hakları aldığı bir gerçektir. "Yeter artık söz milletindir" seferberliğiyle beliren demokrasi umudunun kitleler için büyük ölçüde önem taşıdığı DP'nin oy çoğunluğuyla iktidar olmasıyla ispatlandı. Ancak DP iktidarı programına aldığı kimi demokratik özgürlükleri gerçekleştirmediği gibi daha sonra giderek baskıcı bir iktidar kimliğine büründü. Bu anlamıyla bu siyasi geleneği salt çok partili demokrasinin başarıya ulaşmış ilk unsuru olması dolayısıyla demokratik gelişmenin belirleyici etkeni olarak değerlendirmek yüzeysel kalmakla eştir. Türkiye'de sağ parti geleneğinin kendi varlıklarını koruma endişesi dışında, demokratik özgürlükleri savunma ve geliştirme uygulamalarına rastlanmış değildir. DYP bugünkü yaklaşımıyla demokrasiden çokça söz etmesine karşın, bunun DP iktidar deneyiminin yerine getirilmeyen vaadlerle beliren geleneğini aştığına veya aşabileceğine dair hiçbir veri mevcut değildir.

4) 61 Anayasasının öncesine nazaran demokratik özgürlükleri içerdiğini belirlerken, asli karakteri, DP iktidar deneyiminin ortaya koyduğu yürütme gücü olan hükümete ve dolayısıyla yasama gücüne karşı devlet bürokrasisi ve küçük burjuvazinin kendini savunmak üzere yargı gücüne etkinlik kazandırmasıdır. Üyelerinin seçimi hükümetler etkinliğinde olmayıp, üniversite, yargı organları, vs. gibi kuruluşların etkinliğinde olan Anayasa Mahkemesi ve Danıştay kuruluşlarının güçlendirilmesi bundan dolayıdır. Diğer yandan dernekleşme, sendikalaşma, basın özgürlüğündeki gelişmişlik, küçük burjuvazinin muhalefet kanallarını kendince kullanma teminatını getirmekteydi.
61 Anayasasının hazırlayıcılarının iktidarı ele alan orduya tam bir mutabakat içinde olan üniversite üyeleri olduğu hatırlanmalıdır. Bürokrat, küçük burjuva iktidar kendi taleplerini gerçekleştirme çabasıyla hareket edip, kısa sürede de iktidarı terk etti. Kanunların çoğu eskisi gibi kaldı, grev ve toplu sözleşme kanununun gerçekleşmesi, geniş işçi gösterilerinin sonunda 1963'te oldu.
82 Anayasasının oluşumuyla karşılaştırıldığında 61 Anayasası muhalif bir hareketliliğin sonunda, küçük burjuva kitleselliği temelinde oluşmuştur. Buna mukabil 82 anayasası kitleselliğin durdurulduğu bir dönemin ardından büyük sermayenin etkinliğinin aşırı ölçüde arttığı bir dönemin eseridir.

Prof. Dr. Aydın Aybay ile Söyleşi

Üniversiteler ve YÖK

Arkadaşımız Kemal Kök, Prof. Aydın Aybay ile Üniversiteler ve YÖK üzerine söyleşi yaptı.

- Sayın Aybay, bize üniversitedeki geçmişinizden söz eder misiniz?

- 1953 yılında İ.Ü. Hukuk Fakültesi'ni başarılı bir derece ile bitirdim. Ve üniversitede asistan olarak kaldım. Daha sonra medeni hukuk dalında uzmanlaştım. Akademik yükselmenin gerekleri olan tez çalışmalarını yerine getirdim ve kendimi tamamen üniversiteye adadım, doçentlik ünvanından sonra idari işlere de el attım.

Son olarak 1979 yılında, daha evvel ortaya çıkmış olan bir projenin gerçekleşmesine katkıda bulundum ve 7 arkadaşımla birlikte İ.Ü.'ne bağlı bir Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF)'ni kurduk. Büyük güçlüklerle karşılaşmamıza rağmen başta hocamız T. Zafer Tunaya olmak üzere rahmetli Ümit Yaşar Doğanay arkadaşımız ile çalışmayı başarıyle sürdürdük. Bunun kıvancını ve onurunu duyuyorum. Bu kurum meydana geldikten sonra da bütün zahmetlere karşılık, eleştirilere ve tehditlere maruz kaldı. Fakat bunların hepsini aştık. 1982 yılında fakültenin kapatılması tehditleri ortaya çıktı. Devletin yüksek düzeyindeki insanlara bu kurumun nasıl canlı bir kurum olduğunu anlatarak ikna ettik ve o zamanki Y.Ö.K çevrelerinin bu girişimlerini önledik.

- Peki hocam, bu kadar emek verdiğiniz üniversiteden neden ayrılmak zorunda kaldınız?

Üniversiteden kendi irademle ayrılmadım. 1402 sayılı sıkıyönetim Kanununun 2. maddesinin uygulanması suretiyle yapılan işlem sonucunda üniversiteden alındım.

- Bize bu 1402 sayılı sıkıyönetim maddesinin ne olduğunu, bu yetkiyi kimin kullandığını açıklar mısınız?

- Bu madde sıkıyönetim komutanının isteği üzerine bir kurumun (Üniversite de dahil) mensupları hakkında işine son verme tasarrufunu içeren bir madde. Ayrıca bu madde yeniden kamu görevine alınmamak kaydı da bulunuyor. Bu maddeyi benim hakkımda da uyguladılar. Burada açıkça söylemek istediğim bir şey var: Bu uygulama iki açıdan yanlıştır. Evvela yasalarda sıkıyönetim komutanı da olsa bir kimseye böyle sorgusuz sualsiz, gerekçesiz devlet memuriyeti sıfatını hem de kendi düzeyinde devlet memuru sıfatını, -çünkü ben bir üniversite profesörü ile sıkıyönetim komutanının memuriyet görevlerinin en azından aynı düzeyde olduğunu kabul ediyorum- kendisi gibi devletin içinde yetişmiş, devletten aylık alarak çalışmakta olan ve belli akademik sınavlardan ve derecelerden geçmiş olan bir devlet memuriyeti ya da görevi kazanmış olan kimsenin, bir devlet görevlisi tarafından sorgusuz sualsiz ve hiçbir açıklama yapılmadan işine son verilmesi tasarrufunu düzenleyen maddenin hukuk olmadığını iddia ediyorum hukuk değildir. Bir kanun maddesidir. Hukukla kanun aynı şey değildir. Çok kimse bu ikisini aynı şey zanneder. Halbuki hukuk kanunun üstünde ve beşeri ilişkileri daha yüksek düzeyde düzenleyen kurallar ve esaslardan oluşur. Onun için soruna sıkıyönetim kanununun 2. maddesinin anayasaya aykırılığı açısından bakmıyorum, bunun bizatihi hukuk düzenine aykırı olduğunu kabul ediyorum. Bence bu maddeyle verilmiş olan yetkiler aslında mevcut olması -normal bir hukuk düzeninde- gereken yetkilerdir. Çünkü yurttaşlara hiçbir başvuru hakkı tanımayan, özellikle yargısal başvuru hakkı tanımayan, bir maddenin mevcudiyetinin hukuk düzeni için yüz kızartıcı olduğu kanaatindeyim.

İkinci ve daha önemli nokta ise, diyelim ki yasa maddesidir, uygulanacaktır, o zaman da bu maddenin benim ve diğer arkadaşların hakkında uygulanmasına esas teşkil eden olay veya olgunun mutlaka açığa çıkması lazımdır. Bir kimse hakkında hiçbir gerekçe göstermeksizin böyle bir işlem yapılması adalete aykırıdır, hukuka aykırıdır, vicdana aykırıdır. Çünkü her kamu yetkisini kullanan kimse, kamu yetkisini kullanırken mutlaka bir sebeple bağlıdır, ve bu sebebi açıklmak mecburiyetindedir. Eğer açıklamazsa, başka hiçbir şeye bakmaksızın o yetkinin kötüye kullanıldığı kabul edilmek gerekir.

Şu da var; benim hakkımda bu tasarrufun yapılmasına sebep teşkil eden dosya mı, olay mı, ihbar mı her neyse, bunların içinde ne varsa hepsinin sakat ve yolsuz olduğu inancındayım. Mutlaka yalan yanlış ve kötü niyete dayanan birtakım uydurmaların bulunduğuna inanıyorum. Bu tasarrufu uygulayanlar bunu vatanseverlik veya yurdu koruma yahut halkı koruma, hangi anlamda yaptıklarını söylerlerse söylesinler, ben bin katını söylerim; ben bunu yapanlardan daha vatanseverim, bunu yapandan daha çok halkımı severim ve bunu yapandan daha çok hukuku ve mesleğimi severim. Her kim yaptıysa bunun günün birinde hesabının sorulacağı inancını taşıyorum.

- Sayın Hocam bu kanunun (1402) uygulanmasının nedeni sizce nedir?

- Ne olduğunu tam kestiremiyorum. Ama şunu söyleyebilirim: Bizim üniversite içindeki -o zaman- faaliyetimiz itibariyle bizim ileri akımı temsil ettiğimiz ve siyasete bulaştığımız varsayımı vardır. Bu varsayımın birinci kısmını kabul ediyorum. Ben ilericiyim, çünkü T.C. yurttaşı olmak ve çağdaş olmak, tabir caiz

ise, anayasanın emridir. Ama bir siyasete bulaşmak ithamı varsa bunun içinde, bu yalandır. Ne bir siyasi kuruluşla, ne siyasi bir partiyle ne de başkaca açık veya gizli siyasi örgütle ilgim yoktur.

- Sayın Aybay biraz da YÖK'den söz edelim. YÖK ve yapılanması hakkındaki düşünceleriniz nelerdir; eğer üniversiteden çıkarılmasaydınız, YÖK sistemi içinde çalışır mıydınız?

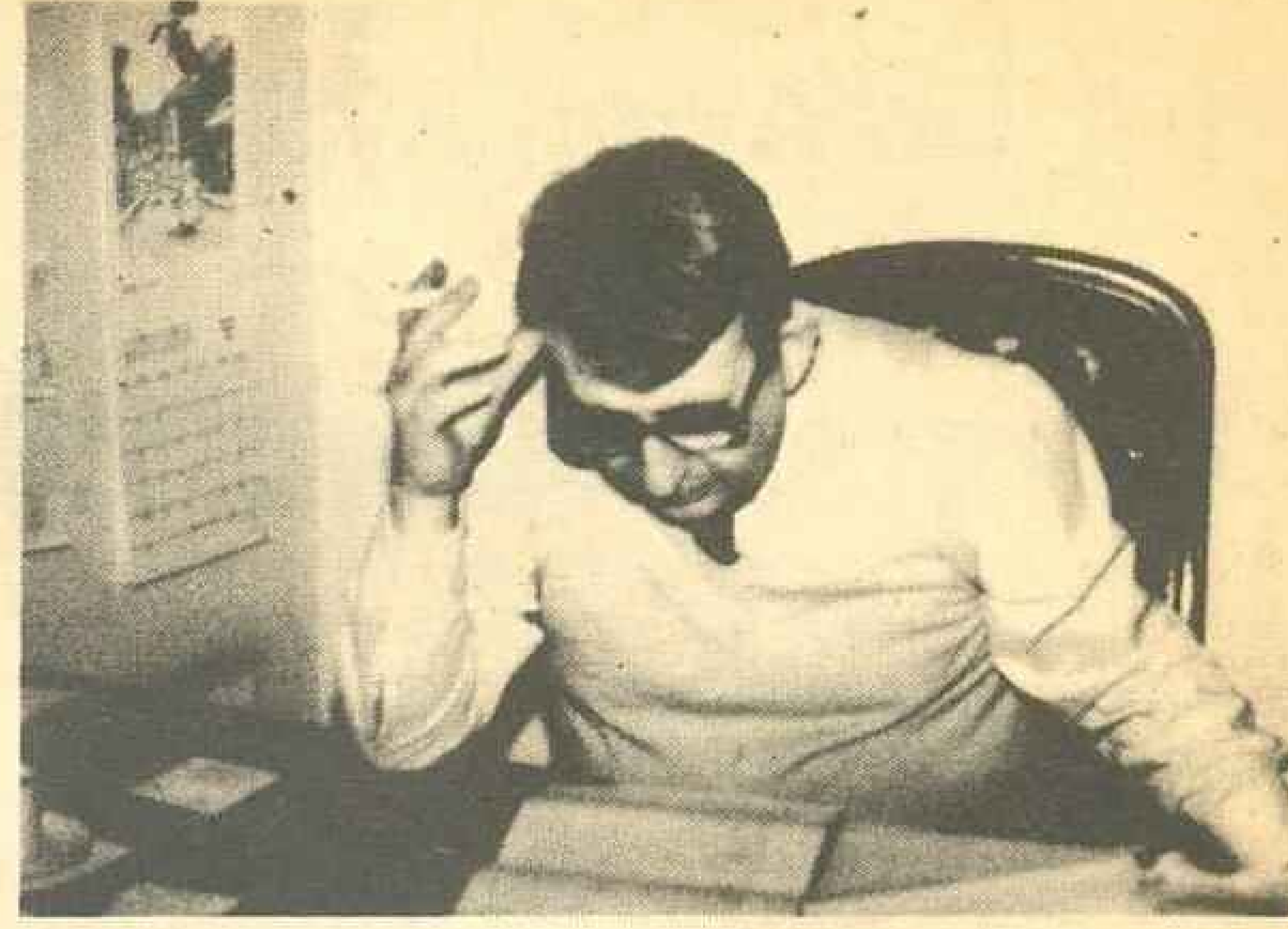
- Bu ayrı bir değerlendirme, bu konuda evvela şunu söyleyeyim; Y.Ö.K ile bir süre çalıştım, çünkü Y.O.K düzeni geldiği zaman biz üniversiteydik ve Y.Ö.K düzenine karşı, daha tasarı aşamasında iken, düşüncelerimizi söyledik. Düzenin doğru olmadığını, Y.Ö.K diye bilinen yeni kurumlaşmanın üniversite bakımından yakışıksız olduğunu bunun üniversiteyi yüceltmeyeceğini, aksine düşüreceğini, üniversitedeki başarının üniversitenin kendisinin başarısı olduğunu, yoksa öğrencilerin sınıf geçmelerinin, derste başarı göstermelerinin, başlı başına üniversiteyi değerlendirmek bakımından ölçü olmadığını açık ve seçik söyledik. Bu doğrudur. Gerçekten üniversite bir meslek okulu değildir. Üniversite zannedildiği gibi işlevi itibariyle öğretim yapan bir kurum bile değildir.

Öğretim, hele bunların Y.Ö.K yasasına girmiş tabiri ile eğitim hiç yapmaz. Eğitim başka şeydir, başka yerlerde yapılır. Sporda yapılır, hasta bakıcılıkta yapılır, v.b. yerlerde yapılır. Üniversite yapsa yapsa araştırma yapar, fikir üretir, ülkenin fikir dinamosunu oluşturma işlevini yerine getirir. Asıl işlevi budur. Eğitim değil ama öğretim bunun bir yan ürünüdür. Öğretim de yapılır ve belli mesleklere yönelecek kimselere genel kültür yönleri gösterir. Evet ben üniversitenin gerçek işlevini böyle görüyorum.

Bunun için üniversitenin özgür olması gerekir. Bu özgürlük yönetimsel özerkliktir. Yani üniversite kendi kendini yöneten kendi hesabını kendi içinde gören ve sorumluluklarını kendi içinde bulan bir kurum olmalıdır. Yönetimsel özgürlüğünü üniversitenin içinden çeker alırsanız o üniversite hiçbir işe yaramaz. Bu konuda Y.Ö.K tarafından anayasa da sokulan bir aldatmaca var. Efendim, bir üniversitede özerkliği kaldırdık ama bilimsel özerklik şartını koyduk diyorlar. Bilimsel özerklik bakımından özerklik, bu aldatmaca bir kavramdır. Böyle bir kavram olamaz.

- Sayın Aybay burada bu iki kavramı da (idari özerklik ve bilimsel özerklik) açarsanız seviniriz.

- Tabii. Bu bilimsel özerklik kandırmacasına idari bakımdan kaldırılan özerkliği örtmek için kullanıyorlar. Onların demek istedikleri şudur: Siz idari açıdan özerk değilsiniz. Yani: kendi alanınızı kendiniz tayin etme, hangi dersin okutulacağını belirleme, hangi araştırmanın yapılacağını belirleme gibi meseleleri ayırdık. Bunları başka yüksek bir merciye bıraktık. Ama siz şimdilik bilimsel yönden özerksiniz. Böyle bir şey olmaz. Bunu en açık belirten husus da şu: İdari özerklik denilen kavramı terim olarak yabancı dile çevirirsek bunun karşılığı otonomidir. Ve bir kurum otonomdur denildiğinde idari bakımdan hiçbir yere bağlı değildir. Kendi iç yönetimini kendisi düzenler demektir. Lazım olan da budur. Hatta üniversite bir federasyon olduğuna göre bu özerkliği fakültelere indirmek lazımdır. İdeal olan budur. Eski yasa zamanında gerçekleştirilmek istenen de aşağı yukarı buydu. Bunu kaldırıp "efendim, siz bilimsel bakımdan özerksiniz" denince hemen şu soru akla geliyor; "yahu şunu bir yabancı dile çevirsenize? yabancı dilde karşılığı nedir?" Bunu yabancıya söylerseniz güler. Efendim üniversite "scientific" bakımdan otonomdur derseniz bu ne demek der. Bu bir uydurmadır. İdari özerkliğin yok edilişini haklı çıkartmak için icat edilmiş saçma bir kavramdır. Bilimde özerklik değil, özgürlük olur. Bu apaçık böyledir. O özerklik özgürlüğün bir parçasıdır. Yayma, toplanma, yayın yapma, fikirleri açıklama özgürlüğü neyse üniversitedeki bilim alanında çalışma özgürlüğü de onun bir parçası olarak vardır, veya yoktur. Buna bir kuyruk takıp, efendim bu aynı zamanda bilimsel bakımdan özerkliktir dediniz mi böyle şey olmaz.

Kimin imtiyazına ve inhisarına bırakıyorsunuz siyaseti? Kim uğraşacak? Dünyanın bütün demokratik ülkelerinde üniversite öğrencisi siyasetle uğraşır. Onun için, siyasi partiye üye olamazlar, rektörden izin almaksızın dernek bile kuramazlar, gibi çözümler, temelden yanlıştır ve kim bu yanlışı getirdi ise, kim telkin ettiyse, Türkiye'ye hizmet değil ihanet etmiştir.

- Sayın Aybay bize YÖK öncesi ve sonrası üniversite gençliğinden söz eder misiniz?

- Tabii. YÖK'ün üniversite öğrencisi açısından getirdiği değişikliğe değinirsek: Başta öğrencileri başarı şansı yüksek bir makina haline getirmek istenmektedir. Üniversite sadece öğrencilerin bu sınavda (9) öteki sınavda (10) almasıyla değerlendirilecek bir şey değildir. Ben her ne kadar paradoks gibi gözükse de şunu söyleyeyim: Binlerce öğrenciden oluşan bir fakültede ya da birimde, öğrenciler çok yüksek düzeyde başarı gösteriyorlarsa, korkmak lazımdır. O zaman bunun anlamı standartların düşürülmesi tehlikesi taşıyabilir. Bunu deneysel birikimime dayalı olarak söyleyebilirim. Tabii, öğrenciler az çalışıyorlarsa iyi bir şey değildir. Onları daha çok başarıya teşvik etmek gerekir, ama öğrencileri böyle sıkı sıkıya bir sınav çemberiyle sık boğaz ederek ille başaracaksın diyerek, hatta başaramazsa başarı standartlarını aşağı çekerek bir sonuç alınacağı zannediliyorsa bu komiktir. O zaman ne olur ben açıkça söyleyeyim; iyi hukukçu olmaz, iyi doktor olmaz, iyi mühendis olmaz.

Üniversitelerin amacı, öğrenciler de dahil olmak üzere düşünce orduları yaratmak ve bunu kamuya yansıtmaktır. YÖK modelini kopye edenler, daha çok

Üniversitelerin meslek mektebi şeklinde anlaşılmaması gerektiğinin bir göstergesi şudur: Endüstrisi kurulmamış, büyük şehirleşmenin oluşmadığı yerlerde üniversite kurulmaz. Kurarsanız çarpık olur, eğri olur; hiçbir şey üretmez o kurum. Şimdi diyorlar ki, yeni bir sürü üniversite var. Hayır, Türkiye'de yeni bir sürü üniversite yoktur. Türkiye'de hâlâ 3 ya da 4 tane üniversite vardır. Yahut 4 şehire toplanmış üniversiteler vardır.

Amerikan üniversitelerinden ya da Avrupa'da üniversitelerin yapılarından esinlendiklerini söylemişlerdir. Amerika'da üniversite diye söz edilen yapıların çoğu da üniversite değil meslek okuludur. Biz bunlara o zaman da karşı çıktık. Eleştirdik. O zamanki yapısı itibariyle üniversite gelişen bir kurumdu ve en önemli yapısal özelliği de şuydu: Üniversite bir katılımla öğrenmeye yönelikti. Şimdi zannediyorum, katılımın eksikliklerini hissediyorlardır. Çünkü katılım olmaksızın üniversiteler kuru birer bürokrasiden ibaret yönetim mekanizmaları haline gelir. O hale de gelmiştir. İstampa haline gelmiştir, kuru birer lastik damga olmuştur. Şimdi üniversite bir-iki kişinin o da seçim usullerini de tasvip etmediğim, tepeden inme getirdiği hiyerarşik düzenle yönlendiriliyor. Merkezi bir örgüte bağlı olarak. Bu da çok yanlış bir uygulamadır. Darülfünun zamanında vardı bu. Rektörü maarif vekili tayin ederdi. Dekanları rektör tayin eder ve hepsi hiyerarşik bir yapıya bağlı olarak sürdürülürdü. Bugün bu mekanizmayı tekrar denemek istiyorlar. Bu mekanizma 1946'da üniversiteyi canlandırmadığı için terk edilmiştir. Şimdiki uygulamada sadece maarif vekili yerine en başa İhsan Doğramacı'yı çıkardılar. YÖK'ten başlayan bir piramit kurdular. Bu haliyle üniversite ölmeye mahkumdur.

- Sayın Aybay, YÖK'ün getirilmesindeki ana mantık nedir? 80 öncesinde "anarşi ve terörün kaynağı" olarak nitelenen üniversitelerin bu 'konumundan' "kurtarılması" mantığı mıdır bu?

- YÖK'ün getirilmesindeki mantığı Türkiye'ye ilişkin siyasi bir çözümlemenin içinde düşünmek lazımdır. Türkiye'de belli güçler fikir odağı oluşmasını istemiyorlar. Bu 80 operasyonu sonrasında; üniversitelerin, derneklerin, siyasi partilerin, sendikaların hizaya sokulması operasyonunun bir parçasıdır. Öyle güçler var ki, kendilerinden başka fikir üremesin istiyorlar. Canlı ve birbiriyle çelişik gibi gözüken ama toplandığı zaman bir yumak olup da toplumun ilerlemesine yarayacak fikirler üremesini istemiyorlar. Sendikaya sen siyasetle uğraşmayacaksın,derneğe sen kuruluş amacının dışında veya içinde hiçbir şekilde siyasetle uğraşmayacaksın deyip, bunları böyle sıkıştırdıkça tek boyutlu ve birlik beraberlik içinde olunacağını zannediyorlar. Olmaz.Hem niye birlik beraberlik içinde olsun. İkide birde bunu söylüyorlar. Zannediyorlar ki tek sesli bir toplum, tek boyutlu bir toplum iyidir, böyle bir toplum bireylerin amacına ve mutluluğuna hizmet eden bir toplum olur. Böyle bir şey olamaz. Olsa idi o zaman siyasi partileri de kapatırdık, hangi mekanizma ile olursa olsun, aklı evvellerden kurulu bir heyet kurardık.Bir adam geçirirdik başına, bunlar Türkiye'yi idare ederdi. Hepimiz aynı şarkıyı söylerdik. Hepimiz aynı adımlarla yürürdük. Yanlış olan da bu. Sadece demokratik olana aykırı olmak itibariyle demiyorum. Temelden yanlış diyorum. Bu orta çağların monarşilerinin ve sonraki faşist düzenlerin çözümleridir. Tek ses, toplumda zannedildiği gibi iyi bir şey değildir. İlerleme getirmez. Mutluluk getirmez. Meselelere küçük zaman parçaları açısından bakmamız lazımdır. Bu açıdan bakıldığında, o küçük zaman parçasının içinde cereyan eden olayları veri olarak ele almak, insanları yanlışlara götürür. 1980 sonrasındaki düzenlemeler de bu yanlışlara bağlıdır ve anayasa da bu çelişkiyi yakalayamamıştır. Bu yüzden yanlışlıklarla doludur. Doğru ve Türkiye'ye yakışır bir anayasa olmamıştır. Efendim halk oyuna sunuldu. Yüzde 98 ya da 93 destek gördü filan denebilir. Bir kere bunu, evvela, halk oyuna sunuluş noktasındaki şartlara göre değerlendirmek lazımdır. Yani ne diyecekti halk? Sivil rejime geçilsin mi diye soruluyor. Hayır mi diyecekti? Sadece bu soru bile anayasaya olumlu oy vermek için yeterdi. Yani demokratik kapının açılması belirtisi ortaya çıktığı andan itibaren, bir yurttaş olarak, sıkı bir lider rejiminden yeni bir geçiş dönemine işaret sayılan böyle bir metni tabii ki tasvip edecekti. Bu bir. İkincisi de bugün yapılacak daha doğru bir anayasaya yine yüzde 93 katılımla oy sağlarsınız. Bu yüzden böyle bir plebisiti herşeyi meşrulaştırma kaynağı olarak görmek yanlıştır. Bizatihi halk oyuna başvurmak bir ölçek değildir. Bir yerden bir yere geçerken bir parça ileri adım teşkil ediyorsa, ikincisini tercih edersiniz.

Neyse biz dönelim yine siyaset yapma yasağına. Bu yasak demokratik ülkelerde görülmemiş bir şeydir. Kimin imtiyazına ve inhisarına bırakıyorsunuz siyaseti? Kim uğraşacak? Dünyanın bütün demokratik ülkelerinde üniversite öğrencisi siyasetle uğraşır. Onun için; siyasi partiye üye olamazlar,rektörden izin almaksızın dernek bile kuramazlar gibi çözümlemeler temelden yanlıştır ve kim bu yanlışı getirdi ise, kim telkin etti ise, Türiye'ye hizmet değil ihanet etmiştir. Ben böyle anlıyorum. Üniversite öğrencisi meşgul olmayacaksa kim meşgul olacak siyasetle? Bunu tabii bir siyasi partinin faal üyesi olmak gibi anlamamak, bir memleketin siyasi meseleleri hakkında düşünmekm, fikir üretmek, siyaset yapmak anlamında anlamak lazımdır. Aksine, insanları bu yöndeki siyasi katılıma teşvik etmek, yönlendirmek gereklidir. Bir memleketin siyasi yönetimi ancak böyle yüceltilir. Yoksa efendim, yine bir zatın söylediği gibi, halkı depolitize etmek sureti ile bir yere varılacağı zannediliyorsa, biliniz ki varılmaz.

– Sayın Hocam, 80 öncesi üniversiteler ile 80 sonrası diyebileceğimiz YÖK üniversitelerinin bize bir değerlendirmesini yapar mısınız?

– Efendim 1980 öncesi üniversiteler canlı ve yaşayan birer varlıktılar. Bir kere şunu göz önünde tutmak lazımdır. Bütün toplumsal ilişkilerin, kurumların sorunsuz, ihtilafsız, çelişmesiz varolacağını varsaymak yanlıştır. Böyle bir faraziye olamaz. O zaman toplum ölü olur, donuk olur, kemikleşir. Bilakis, içinde çelişkiler olan, içinde kavgalar olan -kavgaları burada yumruk yumruğa kavgalar olarak söylemiyorum- görüş ayrılıkları olan durumlar birçoklarının zannettiği gibi hastalık alameti taşıyan durumlar değildir. Aksine, gelişkenlik alameti taşıyan durumlardır. Çoğulcu demokrasinin esası da budur. Bir toplumda herkesin aynı sedayı verecek duruma gelmesinden korkmak, ürkmek lazımdır. Nitekim bu totaliter rejimlerde vardır. Totaliter rejimler insanları mutlu eden rejimler değillerdir. Bu artık siyasal, sosyal bir gerçektir. Onun için, 1980 öncesi üniversitelerin eleştirilecek, hatta kınanacak bir çok yanlarına rağmen çok kötü kurumlar veya yapılar olduğuna inanmıyorum. Bazı düzeltmelerle, amaçlara daha iyi hizmet edebilecek kurumlardı. Ama YÖK'ten sonra yapılan şey şudur: bunlar tamamen imha edilmiş ve yerlerine donuk, kalıplaşmış ve kemikleşmiş yapılar oluşturulmuştur. Yanlış budur ve bundan da iyi bir sonuç çıkmayacaktır. Bu şekilde üniversiteler memlekette demokratik yaşam başlayınca, çok geride kalmış olacaktır. Bu yüzden zaman kaybedildiği 3-5 sene sonra ortaya çıkacaktır. Ve üniversiteleri o yapıya kavuşturmak için yeni hamleler yapmak gerekecektir. Üniversitelerin meslek mektebi şeklinde anlaşılmaması gerektiğinin bir göstergesi de şudur: endüstri kurulmamış, büyük şehirleşmenin oluşmadığı yerlerde üniversite kurulmaz. Kurarsanız çarpık olur, eğri olur; hiç birşey üretmez o kurum. Şimdi diyorlar ki, yeni bir sürü üniversite var, fena mı bu? Hayır, Türkiye'de yeni bir sürü üniversite yoktur! Türkiye'de hâlâ 3 ya da 4 tane üniversite vardır. Yahut 4 şehirde toplanmış üniversiteler vardır. Üst tarafı bucak merkezinde lise açmaya benzer işlerden ibarettir. Olmaz. Üniversiteler sadece derslerin okutulduğu, deneylerin yapıldığı yer demek değildir. Üniversite öğrencisiyle, kantini ile, spor sahası ile büyük şehirdeki üniversite öğrencisinin sinemaya, tiyatroya gitmesiyle, konferansa gitmesiyle, sergiye gitmesiyle bir bütündür. Bunları getirmezseniz üniversiteyi üniversite olarak kurmuş sayılmazsınız. Ben kurdum oldu dersiniz. Ancak Nasrettin Hoca'nın kar helvası gibi olur. Onun için benim görüşüm o ki bu üniversitelerin bir kısmını derhal kapamak gerekecektir. Normal düzen teşekkül edince, üniversiteler gerçek hüviyetine kavuştuktan sonra, bunların bir kısmı tasfiye edilecektir, bu zorunluluktur. Yahut da okul şekline çevrilecektir.

Y.Ö.K.'ün getirilmesindeki mantığı, Türkiye'ye ilişkin bir siyasi çözümlemenin içinde düşünmek lazımdır.

– YÖK sonrası üniversiteler öğretim üyeleri açısından ne gibi yenilikler ve değişiklikler getirmiştir?

– Öğretim üyeleri açısından durum şudur: Öğretim üyelerinin yine dediğim gibi, eski dönemde iyisi kötüsü, doğru yolda olanı eğri yola sapmış olanı vardır. Her yerde olur bu; üniversitede, orduda her yerde olabilir. İnsanın olduğu yerde mutlaka bu düzey aynı olacaktır. Öğretim üyeleri açısından durum 1980 sonrasında özellikle tasfiyeler sonrasında iki gerçek daha ortaya çıkmıştır. Bu üniversitelerin bir bölümü öğretim üyesi kaybına uğramışlardır ve bunlar -kendimi katmayalım ama- çoklukla değerli öğretim üyeleridir. İkincisi de; kalanlar da zannediyorum asli işlevlerini yerine getiremeyecek bir konuma getirilmişlerdir. Birer ders aracı durumuna getirilmişlerdir. Bilimsel araştırma yapıldığını söylüyorlar, daha da çoğalmış diyorlar, ben inanmıyorum. Ben bağlı olduğum hukuk dalında hiç de ileri bir bilimsel araştırma düzeyi ve ortamı göremiyorum.

Ve bir kurum otonomdur denildiğinde idari bakımdan hiçbir yere bağlı değildir, kendi iç ynetimini kendisi düzenler demektir. Lazım olan da budur. Hatta üniverside bir federasyon olduğuna göre bu özerkliği fakültelere indirmek lazımdır. İdeal olan da budur.

– Sayın Aybay, YÖK'ü anayasal bütünün bir parçası olarak mı, yoksa tek başına mı düşünmek gerekir?

– Anayasal bütünün parçası haline sonradan sokuldu. Biliyorsunuz önceden Anayasa'da yoktu. Başlangıçta 1961 Anayasasında olduğu gibi kısa bir hükmün yer alacağı zannediliyordu. Fakat sonradan, Danışma Meclisinden çıkmadığı halde bütün YÖK düzenini bir anayasa hükmü haline soktular. Bu suretle YÖK düzeni lehine bir anayasal güvence getirildiği farz olundu. Fakat dediğim gibi sosyal olay durmaz. Bunun için YÖK düzenine ait bir anayasa hükmü bulunsa bile, bu sonunda, çok da zaman geçmeden, mutlaka ortadan kalkacaktır. Üniversite ile ilgili hüküm Anayasa'da bulunacaktır, ama bu YÖK düzeni gibi olmayacaktır. Benim inancım bu. Bir noktayı daha belirteyim; söylediklerimden topyekün karşı olduğum anlaşılmasın. Ben YÖK'ün Yüksek Öğrenim diye bir kurumun var olmasına karşı değilim. Ama bunu yüksk düzeyde bir koordinasyon kuruluşu olarak görüyorum. Yoksa herşeye egemen olan, dediği dedik olan bir üst kuruluş olarak değil. Üniversitelerin ve Yüksek Öğretim Kurumlarının bir koordinasyon organı, planlama organı olarak düşünülebilir. Ama bugünkü yapısı bu değil. İçinde bulunanların bir kısmının aksini söylemesine rağmen, bu yapıda değildir. Bugünkü yapıda YÖK bir tepe organıdır ve bütün aşağısına hükmeden piramittir. Tepe noktasında kurulu bir monolitik üniversite yapısının güvencesi şeklinde düşünülen bir organdır. Ben böyle bir organın üniversite yaşamında yeri olmadığına inanıyorum.

– Sayın Aybay, üniversitenin bu sorunları anayasal çerçeve içinde çözülebilecek mi?

– Hayır, çözülemez. Çünkü anayasa güvencesi vardır YÖK'ün, onun için çözülemez. YÖK sistemi temelden sakat olduğu için, mevcut anayasal düzenle bu temelden yanlış olan çözüm getirilip, Türkiye'nin başına oturtulduğu için bunu, efendim işte, "içindeki bu adamları atalım, daha iyilerini getirelim, yetkilerini kısıtlayalım", şeklinde bir çözüme bağlamak olmaz. Yani

bunlar bir çözüm değildir. Radikal çözüm lazımdır. Radikal çözüm, dediğim gibi,yeniden üniversiteleri özerk hale getirmek.Bunun dışındaki çözümler palyatif tedbirlerdir. Korkak tedbirlerdir. Yoksa İhsan Doğramacı gider de oraya Ahmet Ağlamacı gelir, o zaman daha iyi olur denemez. Yani adam meselesi filan değildir. İhsan Doğramacı hakkında fazla birşey söylemeye gerek yok. Bütün Türkiye biliyor. İhsan Doğramacı gider de YÖK düzeni kalırsa, değişen bir şey olmaz. Yeni bir İhsan Doğramacı gelir; bundan kimsenin kuşkusu olmasın.

- Sayın Aybay, üniversitenin geleceği ve buna bağlı olarak üniversite gençliğini nasıl görüyorsunuz? Onlar için neler söyleyebilirsiniz?

- Üniversitenin bugünkü konumunu anlatmaya çalıştım. Gençlik dinamik bir unsurdur. Toplumda dinamik bir kesimi temsil eder ve özellikle üniversite gençliği bu dinamizm içinde ayrı bir kesimdir. Ve bir memleketin, bir ülkenin geleceği de her ülkede olduğu gibi mutlaka üniversite içinden geçmiş kişilerin ürettiği, üreteceği fikir malzemesine bağlıdır. Onun için üniversite gençliğini herşeye rağmen, YÖK düzenine rağmen yine de toplumda etkin ve ileriye dönük bir unsur olduğuna inanıyorum. Siyasi şartlar değiştiğinde, ki zorunlu olarak değişecektir, bu etkinliğini daha iyi bir şekilde gösterecekir.

- Teşekkür ederiz, sayın Aybay.

Hacettepe Öğrenci Yurdu'nda Baskılar Protesto Edildi

GIRGIR'dan

Toplam 2400 öğrencinin bulunduğu Hacettepe Üniversitesi Yurdu'nda kız öğrencilerin kaldığı bölümde, öğrencilerin imza atmak için oluşturdukları kuyruğu denetlemeye gelen bir yöneticiyi alkışlamalarıyla başlayan olaylar, erkek öğrencilerin de katılmasıyla büyüyerek bir protestoya dönüştü. Öğrenciler zaten sürüp gitmekte olan baskıların yanısıra, bir de bir kız arkadaşlarının gece yurt dışında "görülmesi" üzerine başlatılan "imzalatma uygulaması" bu baskılara eklenince daha fazla dayanamadılar. Yurtta kaldıklarını kanıtlamak üzere yurt yetkilileri tarafından yataklarından kaldırılarak gece saat 24.00'lere kadar süren "yoklama"ya tabi tutulan öğrenciler "imzaya son", "özgürlük istiyoruz", "baskılara son" diyerek keyfi uygulamaları protesto ettiler. Öğrencileri üniversiteye girdiklerine ve yurtta barındırdıklarına pişman etmeye azimli ve kimsenin keyfi uygulamalara ses çıkartmayacağını zanneden yöneticiler, baskılardan bunalan öğrencilerin kendiliğinden gelişen protestoları karşısında çareyi polis çağırmakta buldular. Mazeretleri de hazırdı; "12 Mart akşamının hassasiyeti". Gerçekte ise olayın 12 Mart'ı protesto etmekle ilgisi yoktu. Protesto edilen, 15 yıl önceki olaylar değil, bizzat bugün öğrencilerin üzerlerinde hissettikleri yoğun baskılardı. Sloganların üzerine çağrılan polisin yurda girmesini istemeyen öğrenciler, "polis dışarı" şeklinde slogan attılar.

Olayların ardından üniversite rektörü öğrencilerin protestosunu "direniş" şeklinde adlandırarak 20 öğrenciyi "gözdağı mahiyetinde" yurttan attı ve arkasından gerekirse bütün öğrencileri yurttan hatta üniversiteden atabileceği tehdidini savurdu.

Hacettepe Yurdu'nda kalan öğrencilerin protestosunu haklı bulmamak mümkün değil. Üniversiteye devam edebilmek için gerçekten ağır koşullara katlanmak zorunda kalan öğrenciler, rahatça ders çalışıp dinlenebileceklerini umdukları yurtlarında da disiplin ile nefes aldırmamayı birbirine karıştıran yöneticilerin keyfi uygulamaları karşısında sessiz kalamazlardı. Hele boyun eğmenin baskıları hafifletmediği, tersine dozunun arttırılmasına neden olduğunun apaçık görüldüğü bir ortamda. Her olay karşısında, her koşulda, öğrencilerin bulunduğu her yerde "öğrenci suçludur" önyargısıyla hareket edenlerden gençliğe söz hakkı tanımayan ve haksızlıklara karşı yaptığı protestoları "gözdağı" vererek bastırmaya çalışan bir yönetimden, baskıları arttırıcı uygulamaların dışında bir tutum beklenemez. Herşeyin hesabını öğrenciden sormaya alışmış bir yönetim, öğrencilerin yanında değil, karşısındadır. Ayrıca sorulacak bir hesap varsa bu öğrencilerin baskıları neden protesto ettiklerinin hesabı değil, yurtlardaki keyfi uygulamaların hesabı olmalıdır. Bu da "yüksek merci"lerin değil, bizzat öğrencilerin ele alması gereken bir konudur.

"Intelligentsia" Adayları İçin

Taner CANGİL

Dimitriev, yüzyılın başında, bugünün matematiğe yatkın iktisatçısına sofistike gelmese de zamanı için ileri matematik kullanarak emek-değer ve marjinalist değer teorilerini uzlaştırmayı denemiş bir iktisatçıdır. London School of Economics'in eski direktörü Alfred Zaubermann'ın Dimitriev'in Essays'inin altmışlardaki basımına yazdığı önsözde Sovyet maatematiksel iktisat ekolünün öncüsü ve Leontiev'in habercisi sayıldığını görüyoruz. Otuz yaşına gelmeden önce rekabet halindeki iki değer teorisi ya da ayrı ayrı atan iki iktisat damarı arasında bir sentez oluşturmayı düşünmesi, çok yetenekli bir matematikçi olması ya da, Robinson ve Chamberlin'den otuz yıl önce eksik rekabet varsayımıyla analiz yapılmasını önermesi saf entellektüel açıdan çabasının dikkate alınmasını gerektiriyor. Dimitriev'in sentez çabası başarıya ulaşmadı ve hiç kuşku yok, değer teorisi olarak, emek-değerle faydayı temel alan yaklaşımların uzlaştırılabilmeleri bugün de mümkün olmayacaktır. Yetenek eksikliğinden dolayı değil, uzlaştırılamayacaktır. Yetenek eksikliğinden dolayı değil, uzlaştırılamayacakları uzlaştırmaya çalıştığı için Dimitriev'in çekici çabası başarısızlığa mahkum oldu. Ama yine de Dimitriev bir büyük entellektüeldir.

Ama bir "aydın" değildir ve belki de aydın olmadığı için bir büyük entellektüel olabilmiştir. Fernand Braundel'in Cumhuriyet'te çıkan bir sözünü hatırlıyorum: "entellektüel kariyer siyasi kariyere engel olur". Burada kastedilen kuşkusuz gerçek entellektüel çalışmadır ve büyük entellektüeller (bilim adamları elbette ki dahil) için genellikle doğru sayılmalıdır. Pratik siyasetin içindeki çaplı kaydın saygıdeğer olmasının yanında bir bilim adamı yeteneğine ve sezgisine de sahip olabilir, ancak bilimsel çalışma yapabilmesi, kendi sesini bulabilmesi ve kendi disiplininde düşüncesinin, bazı durumlarda inancının ve kavgasının izini bırakabilmesi için gerekli koşulları çoğunlukla bulamayacaktır. Çünkü siyaset büyük bir çekim gücüne sahiptir, coşkusu ve hülyası en kötü koşullarda bile teorik yaşayabilen ve yalnız kalmaktan korkmayan aydının beyninde ve gönlünde ateşler yakabilir , ama işte aynı zamanda kendisine bir daha ayrılmamacasına gelen genç *intelligentsia* adayından yakılan ateşte yanmasını da isteyebilecektir. Gerçekten de, bilinci ve sezgisi olan "büyük entellektüel" (adayı) kendisini insan olarak, ortalama bir aydın olarak bile besleyemeyen koşullarda ancak potansiyel yeteneklerinin tükenişini yaşar. Böyle bir durumda, onur ve bilinç kişisel kırgınlığın burukluğu aşarak kişilik parçalanmasına dönüşmesini önler. Aksi takdirde, sahip olduğunu bildiği üstün yeteneklerle onları kullanamamanın çelişkisinin verdiği acılı öfke, "teorik" yaşamanın yaratıcı hüznü sona erince, kendisini yakacaktır.

Neden böyle? Neden bilinç bilim yapacak veya gerçek bir kültürel katkıda bulunabilecek insanı engelleyebiliyor? Çünkü siyasetin yakıcı ateşi, getirdiği yaşam biçimi ve riskleri, genellikle düşünen insanın gereksindiği ortamın dışına düşer. Reel bir düşünce çalışması için, maddi rahatlık, her türlü kaynak olanağı ve güven gereklidir. Sanat için söylenmiş ama, bilim de, daha büyük ölçüde "rahatı, hatta maddi bolluğu gerektirir. Ocaklar daha sıcak olmalı, tekerlekler daha hızlı dönmeli, mekikler daha hızlı işlemeli ve okullar daha iyi çalışmalıdır." (Troçki)

Böylece bilinç ve bilim sadece akademik teori(ler)in ve atmosferin boğucu ve kısırlaştırıcı hegemonyasını kabul edip etmeme sorununda değil, basitçe, zaman ve koşullar yüzünden bile karşı karşıya gelebilirler. Örneğin iktisatta bugün gelinen durum "bilinçsiz" ve her ne demekse, "siyaset-siz" iktisatçıların mevcut "bilim "de başarılı olma şanslarını arttırmaktadır. Bilinçsiz bilim adamları bilimi (iktisadı) heyecansız ve kısırlaştırıcı bir mekaniğe her gün biraz daha fazla dönüştürürlerken bir avuç bilinçli iktisatçı adayına, ki asıl yetenekler bunların arasındadır, sosyologluk veya ideologluk bırakılmaktadır. Ancak bu tarz bir seçim yine de disiplin içi bir seçim sayılabilir; bilim olduğu iddia edilen bir akımı ya da teoriyi ve uzantılarını, çok yaygın da olsalar kabul etmeyebiliriz. Ama bilimin kendisi, "başka bir bilim", örneğin "bir başka iktisat" da olabilse, yine de her türlü bilimin önkoşulunu, "çarkların dönmesini ve okulların işlemesini" gerektirmekten geri durmaz. Seçiminin bedelini bir süre için "siyaset-siz" kalarak ödeyen büyük entellektüel (adayı) eseriyle kararının doğruluğunu kanıtlamalıdır.

Dimitriev bir büyük entellektüeldir; iktisada geldiği zaman kendi sesini ve orijinalitesini arayan bir matematikçi övgüye layıktır. Ama kesinlikle bir "aydın" değildir. Basitçe, bir aydın 1900-1905'in Rusya'sında siyasete kayıtsız kalamazdı. Aydın, örneğin Türkiye'de, 1908'in coşkulu ortamında matematik çalışmayı sürdüremez; bu ancak bir büyük entellektüelden beklenebilirdi. Aydın, *par excellence* rasyonalize edici özne olarak, Aydınlanma çizgisi içinde bir misyona sahiptir. Ya da: aydın siyasettir. Pratik siyaset anlamımda, siyaset-siz bir aydın olmak ise toplumun sadece büyük entellektüellerine tanıyabileceği bir haktır. Ortalama aydının misyonunu Aydınlanma geleneğinin dışında kavramaya olanak yoktur, ya da aydınlar büyük entellektüellerinin nefes almasını sağlayan bir çember oluşturmanın dışında bir fonksiyona sahip olamazlar. Büyük aydınların ve büyük entellektüellerin *intelligentsia* oluşturamamaları ortalama aydını ister iste-

mez kurutur ve köksüz bırakır. Aydınlanma geleneğinin dışında *intelligentsia* sadece üyelerinin entellektüel çapıyla nitelenecektir... Büyük entellektüel olmak bilimsel yetenek ve elverişli koşullardan geçiyor.

"Büyük entellektüellere" Aydınlanma anlamında aydın olmama, ya da siyaset dışı kalma imtiyazını tarih tanıyabilir ama aynı gelenek karşılığında "büyük aydınlarını" da yaratacaktır. Burada büyük aydın, siyaset içinde nefes alıp veren, düşüncesinin kipi bununla belirlenmiş, kişiliğinin gücünü politikadan alan ve inadın güzelliğini tanıyan kimsedir. Büyük aydın, tam da ve gerektiği anda, soyut bir yarın uğruna somut bugünü feda eden insandır. Tikhomirov değil, Jeliabov'dur; Tikhomirov ise nehrin öte yakasına geçişini ve bunun kazandırdığı avantajları ancak eser bırakarak affettirebilirdi. Tikhomirov'un problematiği şudur: güzeli amaçlayarak yola çıkan insan sadece haksızlıklar karşısında dik durmak ya da muhtemel baskılara göğüs germek zorunda değildir; insan sınavlardan kişiliğini ve inancını pekiştirerek de çıkabilir. Ama bütün bunların yan sonuçları da vardır: insanın tüm bireysel yeteneklerini geliştirebileceği koşulları amaçlayanlar kendi yeteneklerinin koşullar karşısında köreldiğini, entellektüel anlamda boşa gittiklerini, normal bir yaşamdan yoksun bırakılmanın insani özellikerini törpülediğini de görebileceklerdir. Bu durumda insan neden soyut bir yarın için bugününü, en önemlisi eğer varsa zekâsını ve yeteneklerini tehlikeye atsın? Plehanov, Hegel'in Alman aydınına bıraktığı en büyük mirasın "bağlanma" düşüncesi olduğunu söyleyerek cevap verdi. Aydın, sonuçları ne olursa olsun, ancak "bağlanırsa" vardır. Büyük entellektüelerin alanı olan bilim, siyasette çapsız olana gecikmeli hediyeler vermeye hevesli marjinal bir alan olmaktan her zaman uzak olmuştur. Siyasetsiz ortalama aydın bilimin kırıntılarıyla beslenme şansından fazlasını bulamayınca, hiçbir Tikhomirov fazlasını kanıtlamak onuruna sahip olamayacaktır.

Bilim ve bilinç, bir anlamda, bilincin sonuçları ve etkileri açısından çelişebiliyorlar. Bilimin dışındaki aydınlar ise, "bilinçsiz" veya "siyaset-siz" olamazlar. Siyasetsiz bir ortalama aydından geriye *mediocre* bir geveze, belkemiksiz bir acaip insan türü ve prensipsiz bir ahlâksız kalır. Ülkemiz, adına "devrimci-demokrat" demenin anlamlı olabileceği ve esen rüzgara göre dün popülizmi bayraklaştırıp, bugün sözümona "çubuğu tersine bükerek" elitizm yapan, siyasetin bittiği noktada "cinsel özgürlükleri" keşfedip bitmek tükenmek bilmez bir akıntı halinde ve nasıl olabiliyorsa, toplu olarak "birey" olmaya çalışan bir insan türünü yaratmış bulunuyor. Bunlar, elbette ki ve sadece, *intelligentsia*'nın eteklerinden dökülen taşlardır. Hiç kuşkusuz, aralarında herhangi bir büyük aydın ve hatta adayı bulunmuyor ve onları umutla izleyemiyoruz. Bu (çoğunlukla) genç insanlar tür olarak ortalama aydınlardır ve pratik siyaset yapamayan ortalama aydının tüm zaaflarını abartılı bir şekilde sergilemektedirler. Ortalama aydına, ya da piyasa kitaplarıyla yetinip demokrasiden ve gündelik hayatın eleştirisinden bahseden bu insanlara, veya dil bilmenin rantını toplayan bir üst kategoriye reel entellektüel sıfatı ve onuru bahşedilemez. Aralarında herhangi bir Plehanov veya Jeliabov yok. Siyasetin dışında nefes alıp veren bir Dimitriev'leri ise hiç olmayacaktır.

Ama yine de bir "teorileri" var ve hep oldu. Ortalama aydınların prensipsiz kalabalığı dün "biriktiriyordu", bugün "sivilleşiyor" ve bu çizgide varolan durumun psikolojik ifadesinin teorileştirilmesini buluyor. Önce Althusser, sonra Gramsci birtakım insanların elinde tanınmaz hale geldi. *Intelligentsia* adayları: bu çizginin ne büyük "aydın"ı ne de büyük "entellektüel"i var! Bu çizginin temsilcileri "ortalama aydının" ya da yaratılmasına katkıda bulundukları moral iklimin taşıyıcılarının yoğunlaşmış ifadesidirler sadece. On yıl önce Althusser'ciliğin acentalığını üstlenen aynı takımın, etraflarında toplanan *intelligentsia* adalarına getirip bıraktığı nokta moral çöküntünün teorisi ve pratiğidir. Genç insanlar yük ve sorumluluk taşıyarak ama elbette yaratıcılık ve özgürlükle yaşayamamalarını, ortalamayı "tipik" düzeyine çıkararak olumlayabiliyorlar. Ortalamanın tipik olduğu bir dünya ise aydını da entellektüeli de boğacaktır. "Tutunamayanlar"ın insan olduğunu, gerçek tipikliğe sahip insanların ise, (diğerleri onları anlayamadıkları için ve çapsızlıklarını kanıt ve ölçü diye ortaya koyarak "onlar taş devrinde kaldı"nın zavallıca ironisi ile konuştukları zaman), bir tür "makine" olduklarını varsaymak ne kadar rahatlatıcı! Böylece tutkulu ama sağlıklı bir sevgiyi, coşkuyu ve inadı bir ölçüde yaşatabilenler "birey" ve insan değildir, sağlıksız ve çapsız, siyaset-siz aydıncıklar ise "insan zayıftır" saçmalığı ve kolaycılığı yüzünden insana daha layık oluyorlar. Tarihsel-toplumsal olarak her kesimden çıkan *intelligentsia* adaylarını da içererek kalabalıklaşan ortalama aydınlar kitlesi daha da anlamsız ve niteliksiz bir topluluk halinde süratle yozlaşmaya adaydır.

Intelligentsia adayları:

Bilim ve teorik politika ayrılamaz ama pratik siyasetle bilimsel pratik arasında zorunlu bir kopma pekala mümkün ve hatta zorunludur. Biri diğerinin bedeli olabilir. Reel entellektüel olma şansını kendisinde samimi olarak görenler ortalama aydınlar kalabalığından uzak durmalıdırlar; çünkü reel entellektüel, teorisini psikolojik durumunun ya da kitlenin psikolojik durumunun bir fonksiyonu olmaktan uzak tutan aydındır. İki şeyden biri: aydın ya gerçek bir entellektüel faaliyetin taşıyıcısı olabilecek çaptadır ya da onurunu misyonu ile kazanacaktır. İkisi de olamayan aydınlar için ne düşünmeli? Bu gülünç kategori kültürel ve politik alanlarda her türlü çürümenin kaynağıdır. Orijinal bir düşünür ya da bir bayrak insan çıkaramayan akımlar ne katkı ne umut ne de *muhalefet* olabilirler.

Neden Türkiye'nin ortalama aydınları ve aydın adayları dar siyasetin kesintiye uğradığı her dönemde sağa sola savrulup günahkâr fantezilere gömülüyorlar? Çünkü Türkiye'nin aydınları *"intelligentsia"*'sı olmayan aydınlardır. Olmayan bir *"intelligentsia"*'nın adayları için ise her zaman net bir alternatif var: siyaset ya da "siyasetten soyutlanmış *intellect*". Her ikisi de tutarlı ve saygıdeğer, çünkü misyonsuz ortalama aydına değil, büyük aydınlara ve büyük entellektüellere ihtiyaç var. Ama "siyasetten soyutlanmış *intellect*'i seçenler yine de unutmamalı, "kötülük zekayla elele gider" (Lunaçarski).

Haiti: Çürümüş Bir Diktatörün Süratli Çöküşü

Haiti'nin eski diktatörü, "Baba Doc", François Duvalier, "ruhların büyük canlandırıcısıyım" diyordu. 1971'de onun yerine geçen oğlu "Bebe Doc", Jean-Claude Duvalier ise kendini "Jean-Claudizm'in mesihi" veya "Haiti halkının gözbebeği" ilan etmişti. Bugün ise Haiti halkı "gözbebeğini" kovdu ve "ömürboyu başkan" Duvalier Amerikalı destekçileri tarafından da terk edilerek Fransa'ya sığınmak zorunda kaldı.

Aslında daha geçen sene şiddetli kitlesel ayaklanmalar 5 milyon nüfuslu küçücük bir ülke olan Haiti'yi sarsmıştı. Amerikan kıtasının en fakir ülkesi olan Haiti'de halkın hoşnutsuzluğu geçtiğimiz Aralık ayında yeniden alevlendi. Kilisenin de açıktan desteklediği bir dizi kitlesel yürüyüş yapıldı. Bu kitle hareketliliği ciddi bir siyasi krize yol açtı ve 13 Ocak 1986'da Haiti İşverenleri hükümete bir çağrı yaparak "itidal" tavsiyesinde bulundu.

27 Ocak'ta ülkenin ikinci büyük kenti olan Cap-Haitien'de ayaklanmalar oldu. 3 genç "tonton macoute"lar tarafından öldürüldü. İki gün sonra 40 bin kişi sokağa döküldü, yani neredeyse şehrin yarısı! Kitle hareketliliğinin aldığı boyutlar karşısında ürken ABD bir an evvel Duvalier'den kurtulmak ve bu sayede olayların daha radikal bir yöne kaymasını engellemek için 30 Ocak'ta ekonomik yardımını (26 milyon dolar) askıya aldı. Ertesi gün Amerikalılar Duvalier'nin istifa ettiğini açıklıyorlardı. Önceleri buna direnmeye çalışan "Bebe Doc", bir hafta sonra gerçekten de bavulunu toplayıp Fransa'ya sığınmak zorunda kalıyordu.

"Duvalierizm'in Kökeni

Haiti'deki "Duvalierist" diktatörlük 30 yıldır işbaşındaydı. 1903'te köleci sisteme karşı gerçek bir halk isyanı ile bağımsızlığını kazanan Haiti'de halkın çoğunluğunu zenciler oluşturmakta. Ancak 1915-1934 arasındaki Amerikan işgali sırasında iktidar zenci büyük toprak sahiplerinin değil, melez burjuvazinin elindeydi. Eski diktatör "Baba Doc" 1957'de ordunun desteğiyle iktidarı ele aldığında iktidarı burjuvazinin "zenci" kanadına aktardı. Bunu yaparken halkın çoğunluğunu oluşturan zencilerin iktidardaki melez azınlığa karşı duydukları haklı öfkeyi de kendi lehine kullanmayı başardı.

"Baba Doc" iktidarı pekiştirmek amacıyla Ulusal Güvenlik Gönüllüleri örgütünü kurdu (meşhur "tonton macoute"lar). "Tonton macoute"lar (bu tabir, yerli Kreol dilinde bir tür "öcü" anlamına gelir) güvenliği sağlamakla görevliydiler. Estirdikleri terör sayesinde Duvalierist rejim işçi hareketini ve her tür muhalefeti -burjuva muhalefeti dahil- susturmayı ve yok etmeyi başardı. "Tonton macoute"ların sloganı: "kelleleri keselim, evleri yakalım" idi. Subayları (çete şefleri demek daha doğru olacak) hariç "tonton macoute"ların hiçbiri maaşa bağlanmış değildi. Köylüleri ve küçük tüccarları soyarak kendi gelirlerini bu "özel vergiler" sayesinde kendileri temin ediyordu. Bu terör ve keyfi uygulamaların toplum üzerindeki etkilerini uzun uzadıya anlatmaya gerek yok! Sayıları 10 bini bulan bu "rejim fedailerinin" şefleri ise dolgun bir ücret alıyorlardı, hatta bazıları Duvalier'nin hükümetlerinde bakan dahi oldular.

71'de ölen babasının yerine geçen "Bebe Doc" döneminde ise ülkede belirgin bir sanayileşme başladı. "Bebe Doc" ülkenin en zengin melez burjuva ailesi olan Bennet'lerin kızıyla evlenerek Devlet'in gölgesinde zenginleşen "Duvalierist dinazorlarla" (rejimi ayakta tutan zenci burjuvaziye verilen isim) daha geleneksel burjuvaziyi -özellikle ticaret burjuvazisini- temsil eden ABD tarafından desteklenen melez burjuvazi arasında bir ittifak kurmaya çalıştı. Duvalier ve Bennet aileleri böylece ülke ekonomisinin önemli bir kesimini kontrol altında tutuyorlardı. Yozlaşmış ve rüşvete dayalı devlet aygıtına sırtlarını yasladıkları için de her türlü reforma karşıydılar. 1976'da başlatılan utangaç "liberalleşme" denemeleri 1980'de birden son buldu. Duvalierci devlet yapısı, geleneksel burjuvazinin ve Amerikan emperyalizminin arzuladıkları ekonominin kapitalist gelişimle giderek çelişmeye başladı.

ABD'nin Rolü

"Bebe Doc"un çürümüş rejimi uzun süre Amerikalıların tam desteği sayesinde ayakta kalabilmişti. Amerikalılar ülkeye yerleşmiş olan 200 Amerikan firması aracılığıyla ülke ekonomisinin % 70'ini denetimleri altında tutuyorlardı. Ordu da kontrolleri altındaydı. Bu arada Fransız emperyalizminin de eski sömürgesiyle verimli ilişkiler sürdürdüğünü eklemek gerek.

Amerikalılar ve yerli burjuvazi bir süredir Duvalier'yi atıp yeni bir yapı oluşturmayı düşünüyorlardı. Özellikle kırsal kesimde geleneksel ekonominin yıkımından sonra yeni bir yöneliş kaçınılmaz olmuştu (tarım üretimi ihtiyaçların ancak % 60'ını karşılıyabiliyordu ve gıda maddeleri ithali 1960(te 16 milyon olurken, 1983'te 77 milyon dolara çıkmıştı). Reagan'ın uzmanları ise ekonomiyi tamamen kendi ihtiyaçlarına göre yönlendirmeye niyetliydiler. Mısır ve darı gibi gıda maddelerinin üretimine hasredilmiş olan ekili toprakların % 30'unu, kakao, mango, avokado gibi ihraç mamüllerinin üretimine kaydırmak öngörülüyordu. Amerikalıların° planının ikinci bölümü ise, yaklaşık 60 bin kişinin kırlrdan kentlere göç etmesini ve bu ucuz el emeği sayesinde bir imalat sektörü ve bir hizmet sektörü kurulması yönündeydi. Yani emperyalizm Haiti'yi bir ucuz emek deposu olarak, daha verimli bir şekilde kullanmak istiyordu. Böylesine bir değişik daha "modern" ve daha "uygun" bir kapitalist rejim gerektiriyordu. Duvalier rejimi ise kokuşmuşluğu, rüşveti, bürokratik keyfiliğiyle bu niteliklere uymuyordu. Kaldı ki Amerikalılar Nikaragua ve Orta Amerika devrimlerinden de ders aldıkları için, kitlelerin hoşnutsuzluğunun devrimci bir yönde gelişmesinden de korkuyorlardı ve bir emniyet subabının yaratılmasını arzuluyorlardı.

ğa son verilmesini arzulayan Katolik kilisesi yönetimi çekiyor. Papa'nın da desteklediği bu kilise kitlelerin hoşnutsuzluğunun bir an evvel rejimin ve burjuva düzeninin sınırlarına hapsedilmesinden yana. Hıristiyan Demokrat muhalefet, yıllarca yarı legal bir statüyle yetinmek zorunda olduktan hatta zaman zaman ağır bir baskıya tabi tutulduktan sonra şimdi iyice ortaya çıkmış durumda ve görünürdeki en örgütlü hareket. Sol muhalefet ise şimdilik oldukça zayıf.

Kitlelerin devrimci bir önderliğe ve programa sahip olmamaları ABD'nin ve ordunun duruma hakim olabilmesini ve büyük bir kısmı Duvalier'nin eski suç ortaklarından oluşmuş bir hükümet oluşturabilmelerini sağladı. 6 kişilik cuntayı oluşturanlardan dördü asker: Biri genelkurmay başkanı, diğeri onun yardımcısı. Üçüncüsü başkanlık muhafızlarının komutanı ve "Baba Doc"a methiyeler düzen "tiyatro eserlerinin"yazarı. Sonuncusu ise Duvalier'lerin aile dostu. Sivillerden biri yediği rüşvetlerle ünlü eski bir bakan. Yani tümü de rejimin ve Duvalier'nin has adamları! Görüntüyü kurtarmak için bunlara eklenen altıncı adam ise ABD'ye yakınlığıyla tanınan Haiti İnsan Hakları Birliği başkanı...

Ne var ki bu boyutta bir kitle hareketi, bir kez yola koyuldu mu kolay kolay durdurulamaz. Duvalier'nin kaçmasıyla birlikte sevinç içinde sokaklara dökülen kitleler kilisenin sükunet çağrılarına uymaya niyetli gözükmüyorlar. Yakaladıkları "tonton macoutes"ları linç ederek, rejimi simgeleyen binaları, mağazaları yıkarak, yağmalayarak kitleler haklı öfkelerini ve köklü değişim isteklerini dile getiriyorlar. Cuntanın oluşumunun hemen ertesine Duvalierci bakanların kovulmasını talep eden onbinler sokağa döküldüler.

Kitleler ne tür bir alternatif gerektiği konusunu sorgulamaya başladılar. Rejimin eski kalıntılardan arındırılması talebi güç kazanmaya başladı. İşin her an çığırından çıkması ve Amerikalıların planlarının suya düşmesi mümkün. Bu ihtimali dikkate alan ABD bir askeri müdahalenin -ya doğrudan, ya da anlaşmalara dayanarak komşu Dominik ordusu kanalıyla- ön hazırlıklarını da yapmış durumda. Ancak Haitili kitleler henüz son sözlerini söylemediler.

Kitlelerin Durumu

Gerçekten de Haiti kitlelerinin durumu -özellikle ülkenin kuzeyinde- yürekler acısıydı. Açlık ve sefalet binlerce Haiti'liyi sürgüne zorluyordu. Uyduruk gemilere, sallara atlayıp karşıdaki Amerikan sahillerine ulaşmaya çalışan Haitili binlerce "boat people"ın hali bunun belirgin bir örneğidir. Ulusal gelirin % 80'i 3800 ailenin ellerinde toplanmışken, topylumun % 61'inin kişi başına yıllk geliri 650 doları geçmiyordu.

Çocukların % 87'si beslenme yetersizliği çekiyor. Okuma-yazma bilmeyenlerin oranı % 82. İşçiler ise Karaiblerin en düşük ücret alan emekçileri: Teorik yevmiye en fazla 3 dolar. 1971-1984 arasında emekçiler satın alma güçlerinin % 62.sini yitirdiler. Kağıt üstünde var olmakla birlikte grev hakkı kullanılamıyor. Memurların satın alım gücü 71-77 arasında % 45'lik bir düşüş göstermişti.

Buna karşın Duvalier ailesinin harcamaları astronomik rakamlara ulaşıyor: François Duvalier'nin anısına yaptırılan anıtkabir 2 milyon dolar tuttu. Jean-Claude Duvalier ile Bennet'in nikahı 5 milyon dolar tuttu, yatlarının değeri ise 1 milyon dolar. Duvalier'nin şahsi serveti 450 milyon dolar tutarında, karısınınki ise 1.150 milyon dolar...

"Ebedi şefleri" böylesine bolluk içinde yaşarken, Haitililerin büyük bir kısmı (250.000 kişi) komşu Dominik'e hükümetleri tarafından adeta "satılıp", büyük tarım işletmelerinde köleliğe yakın koşullarda çalışmaya mahkum ediliyorlardı. Haiti dramının en iğrenç yönlerinden biri de, kan ticareti: özel firmalar aracılığıyla, Amerikan hastanelerinde satılmak üzere yoğun bir insan kanı ticareti gelişmiş durumda. Çaresiz yoksullardan haftada üç defaya kadar kan alınarak satılıyor...

Toplumsal Patlama

Bu tablonun eninde sonunda bir toplumsal patlamaya yol açması kaçınılmazdı. Nihayet yaklaşık bir yıl süren bir mücadeleyle kitle hareketi Duvalier'yi kovmayı başardı. Kitle hareketinin aldığı bu boyut Amerikalıların ve yerli burjuvazinin "yumuşak geçiş" planlarını altüst edip çözümü hızlandırdı.

Ancak kitle hareketi radikal bir önderliğe sahip değil henüz. Hareketin başını en kısa sürede dağınıklı-

Filipinler: Toplumsal Muhalefet ve Markos Diktatörlüğünün Çöküşü

Filipin'lerde yaşanan ekonomik ve sosyal krizin şiddetine Markos diktatörlüğünün siyasi krizinin derinleşmesi de eklenince hızla radikalize olan toplum kesimlerinin artan katılımı kitle hareketliliğinde görülmedik bir yükselişi ve genişlemeyi getirdi. Bu kitlesel yükseliş karşısında ulusal ve uluslararası düzeyde tüm sosyal, siyasal ve askeri dayanaklarını yitiren ve yalnız kalan diktatör Markos için artık ülkeyi terk etmekten başka çare yoktu; olmadığını bildiren de bizzat son dakikaya kadar destek vermiş olan ABD idi. Haiti diktatörü Jean Claude Duvalier'nin benzeri nedenlerle ülkesini terk edişinden sadece onbeş gün sonra bir başka diktatör de bu "yıldızı kayanlar" kervanına katıldı.

Bu iki olayda da, daha önceki benzerlerinde olduğu gibi, Batı'nın "kabus"u rejim muhalifi devrimci hareketlerin gösterdiği hızlı gelişme ve kitlsel yaygınlaşmadır.

1972'de sıkıyönetimin ilanını takip eden yıllarda tesis edilen "Markos düzeni", yani Markos'un 'tek-adam, tek-aile' diktatörlüğü, uzun süreli her diktatörlük gibi çevresinde siyasi bir boşluk yarattı ve üzerine bastığı sosyal zemini yitirdi. İktidarı anayasal bir geçişle devretmek ya da reformlar yoluyla kendi iktidarının istikrarını sağlamak yönelimlerinin aksine hareket eden Markos, devrimci hareketin gelişmesini önleyebilmek bir yana, muhalif burjuvaziyi bile sokağa zorladı.

Son birkaç yıldır, bu gelişmelerin ışığında, başta ABD olmak üzere uluslararası burjuvazinin, Filipin burjuvazisinin ve orta sınıfının, Filipin Katolik kilisesinin önemli bir bölümü çıkarlarına daha uygun olarak hizmet edebilecek ve kendilerini bu 'kabus'tan kurtararak rejimi stabilize edebilecek bir yönetime geçiş yolu arıyordu. Birçok gözlemci eğer anayasal geçiş için birşey yapılmazsa, Markos Filipininin, Şah Rıza'nın İran'ı ve Somoza'nın Nikaragua'sıyla aynı kaderi paylaşacağına dikkati çekiyordu.

Filipinler'de rejim sorununun çözümü için ABD'nin stratejisi Markos'u 1987 başkanlık seçimlerine kadar yönetimde tutmak ve bu arada da yeni bir alternatif için hazırlık yapmaktı. ABD başkanlık seçimeri kampanyasında Reagan'ın, Filipinler'de Markos yönetiminin komünistlerden başka alternatifi olmadığını ilan etmesi Filipinler'in Amerikan yanlısı burjuvazi muhalefeti içinde şaşkınlık ve kızgınlığa neden oldu.

Başkanlık seçimleri için önce 1987 yılı belirlendi. Fakat daha sonra muhalefetin baskısı ve ABD'nin de bu yönde baskı yapmasıyla seçimler 1986'ya alındı.

ABD yönetimi ve Kongresi aslında "Filipinler'de çözüm" konusunda bölünmüştü. Cumhuriyetçi Partinin en sağında yer alan Jean Kirkpatric kesinlikle Markos'u destekliyor, dünyada Filipinler'den daha kötü yönetilen ülkeler olduğunu, ama bunların hiçbirinin ABD, Japonya ve "diğer bağımsız uluslar"ın çıkarları açısından Pasifik'te istikrarın sağlanmasından önemli olmadığını söylüyordu. Öte yandan Demokrat Parti New York temsilcisi Stephen Solarz, Markos rejimine saldırıyor ve Markos ailesinin ABD'deki yatırımlarını araştırıyordu.

Amerikan diplomasisinde yaygın olan görüş de geçiş yolunun denenmesiydi. Bunun bir parçası olarak orduda kontrolu sağlamak gerekiyordu. Ordu sıkıyönetimin ilanından bu yana güçlenmişti. ABD tarafından oluşturulan ve finanse edilen bu ordu, Markos'un aile diktatörlüğünün en önemli destekçisiydi. Orduda, General Ver gibi 'politik' subaylar sahip oldukları askeri ekonomik pozisyonlar Markos ve ailesiyle olan kişisel ilişkilerine borçluydular; aynen Markos'un çevresindeki 'ahbap' işadamları gibi. Bu subaylar durumlarını korumak ve güçlendirmek niyetindeydiler ve bunu 'demokratize' bir yönetim altında gerçekleştirmeleri çok güçtü. Ordu bu durumuyla ciddi bir darbe tehlikesi arzediyor, bu da hem Washington'da, hem de Dünya Bankası ve IMF çevrelerinde tedirginlik yaratıyordu.

ABD, Filipinler ordusu içindeki desteğini esasen General Fidel Ramos'tan yana koyuyordu. Markos'un yakını ve ABD askeri okullarının yetiştirmesi olan Ramos, ordu içinde ABD çıkarlarını temsil ediyordu. Başbakan yardımcısı teknokrat Virata da hükümet içinde IMF ve Dünya Bankasının çıkarlarını temsil ediyordu.

Kriz ve ABD'nin artan baskısı karşısında Markos kliği ile çevresindeki işadamları ve subaylar pozisyonlarına daha sıkıca sarıldılar. Fakat genel durum bu arada giderek daha da patlamaya hazır hale geliyordu. ABD'nin Manila elçisi İran'ın Şah'ın düşüşünden önceki durumuna atıfta bulunarak yaptığı uyarılar boşuna değildir: "İktidarın az sayıda insanın elinde yoğunlaştığı ve iç uzlaşmayı sağlayacak kurumsal mekanizmalardan yoksun olan ülkeler değişim isteklerini gerçekleştirmede daha az olanağa sahiptir. Değişime karşı direnilebiler, fakat bir kez zincirlrinden boşalırsa -ki kaçınılmaz olarak olacaktır- toplumları karışıklığa iter ve hatta parçalar."

Her şeye karşın ABD Markos yönetimini bütünüyle desteklemeye devam edecektir; ta ki toplumsal muhalefetin geniş bir kesimi Corazon Akino'nun karizmatik kişiliğinin ardına toplanabilsin. Gerçekte ABD'nin tek alternatifi, yegane kozu ve burjuva muhalefetin en önemli adamı olan Benigno Akino'ydu, ama Markos onu öldürtmüştü.

Filipinler'in ABD İçin Önemi

ABD'nin Filipinler'e gösterdiği bu yakın ilginin kaynağı ABD'nin Pasifik'teki ve Güney Asya'daki çıkarları ve politikaları açısından Filipinler'in işgal ettiği yerin önemidir. ABD'nin bölgeye yönelik poltikasında ve bu doğrultuda girişeceği harekâtlar açısından kilit role sahip iki büyük üssü -Subre Bay deniz üssü ve Clark hava üssü- bu takım adalar ülkesinde bulunuyor. Bölgedeki konumları itibariyle Pasifik Okyanusunun Hint Okyanusuna bağlayan hattın ortasında yer alan ve ABD'nin Kuzey Pasifik ülkelerindeki üslerinden Hint Okyanusundakilere varan

stratejik zincirin düğüm noktasını oluşturan bu üslerin Washington için önemi, 1975 yılında Saygon yönetiminin yıkılışı ve 1976 yılında anti-emperyalist kitle gösterilerinin baskısıyla Tayland üslerinin kapatılması sonucunda Asya kıtasındaki diğer önemli üslerini yitirmesiyle daha da arttı. Bütün bunlar bu üslerin üslendikleri rolün Güney Doğu Asya ile sınırlı olmadığını da ortaya koymaktadır.

Filipinlerin ABD'nin çıkarları açısından taşıdığı önem, üslerle sınırlı değil ve bu üslerin bu ülkede olması da bir rastlantı değil. Filipinler, tarihsel nedenlerle, ABD'ye birkaç bin İspanyol altınına satılmış ve ABD'nin az sayıdaki doğrudan sömürgelerinden biri, hatta en büyüğü olmuştur ve bu durum ikinci savaş sonrasına kadar sürmüştür. Filipinler bir anlamda Latin Asya'dır. Ülkenin tarihi Latin Amerika ülkeleriyle birçok ortak özellikleri sergiler. Her ne kadar bugün ciddi bir Japon rekabetiyle karşı karşıyaysa da, ABD'nin ekonomik çıkarları geleneksel olarak egemen olmuştur. Filipinler, tarihsel, politik, ekonomik ve askeri açılardan kesinlikle ABD'nin kontrolunda bir yeni sömürgedir.

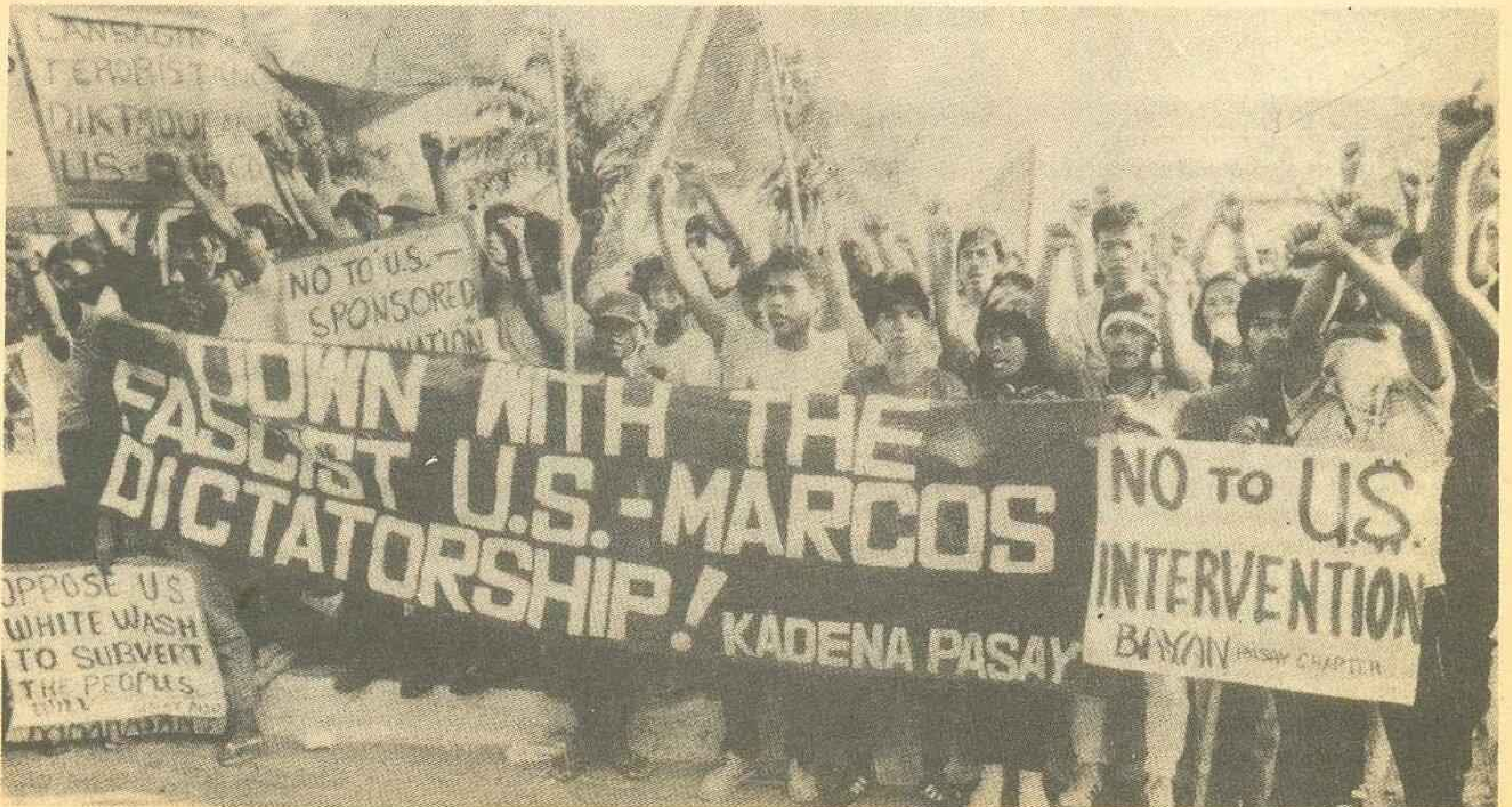
Markos Diktatörlüğü

İlk kez 1965'te, ikinci kez 1967'de devlet başkanı seçilen Markos, 1972 Eylülünde sıkıyönetimi ilan ederken aynı zamanda, Dünya Bankası ve IMF'nin de açık desteğiyle diktatörlüğünü de ilan ediyordu. Yasal olarak üçüncü kez devlet başkanı seçilmeye hakkı olmayan Markos, anayasayı da değiştirerek diktatörlüğünü yasallaştırmış oldu. 70'lerin başına gelindiğinde Filipinler ekonomisi kötü dturumdaydı ve siyasi durum istikrarsızdı. Anti-emperyalist yükselişin gücü Markos'u bile 1969 seçim kampanyasında ulusçu ve bağımsızlıkçı lafızlar kullanmak zorunda bırakmış, tabii Markos seçim sonrasında bu propaganda malzemesini bir kenara atmıştı. Fakat yine de daha güvenilir bir yol olması açısından, seçim sonuçlarına hile karıştırmak, oy çalmak ve oy satın almaktan da geri durmamıştı. Markos işte böyle "Filipinler tarihinde devlet başkanlığına ikinci kez seçilen ilk kişi" oluyordu. Bu seçim sahtekarlıkları burjuvazi içinde bölünmeleri artırdı. Köylüler yeniden mücadeleye başladı. Öğrenci hareketleri sola çark ediyor ve sokak gösterilerinin başında yer alıyordu.

Dünya Bankası'nın denetiminde ve sıkıyönetimin sağladığı 'huzur ortamı'nda, önemli ekonomik ve politik değişimler gerçekleştirildi. Sıkıyönetim bir kez ilan edildikten sonra dikatörlük, Filipinlerde yapının (ekonomik, sosyal, siyasal ve askeri) yeniden düzenlenmesini ve stabilize edilmesini hedefleyen bir dizi katı önlemi fütursuzca uygulamaya başladı. Herşeyden önce kitle hareketi zor yoluyla bastırıldı. Hareket yıllarca sürecek bir ricata zorlandı. Devlet aygıtı merkezileştirildi ve bütünleştirildi. Daha önceleri bölgelerinde egemen olan yerel soyluların gücü asgariye indirildi. Özel orduları parçalandı ve yerlerini ulusal ordu ve polis teşkilatları aldı. Eski siyasi partiler 'sahadan atıldı'. Birkaç yıl sonra da Markos politik bir hareket başlattı: Yeni Toplum hareketi (KBL).

Ekonomik alanda, yabancı sermayenin endüstriye, madenciliğe ve tarıma girişini hızlandırmak için, büyük bayındırlık çalışmaları (alt yapı hizmetleri) gerçekleştirildi; serbest bölgeler kuruldu (bu bölgelerde işçi haklarına extra kısıtlamalar getiriliyor); yabancı yatırımları güvence altına alan ve yabancı sermayeyi koruyan yeni yasal düzenlemeler yapıldı.

Çalışan kitlelerin yaşam standartları sürekli düşerken, sıkıyönetimin getirdiği baskı emeğin üretim maliyeti içindeki payının asgari düzeye indirilmesinin asli dayanağı oldu. Markos yönetimi giriştiği işlerin bedelini çalışan kitlelere fatura ediyordu. Köylülerin baskısına karşılık olarak, Yeşil Devrim dedikleri tarım reformu programını uygulamaya soktular. Kırsal kesimin kapitalistleştirilmesini amaçlayan bu program, tarımda yeni teknoloji ve yeni tohum kullanımını getiriyor, sermaye yatırımının artırılmasını ve tarımda pazar ilişkilerinin yaygınlaştırılmasını hedefliyordu. Hemen burada bilimsel tarım için araştır-

malar yapan Uluslararası Araştırma Enstitüsünün Filipinler'de olduğunu da belirtelim.

Sıkıyönetim, tüm bu modernizasyon girişimlerinin rahatça yürütülebileceği ortamın temel belirleyicisi olarak görülüyordu. Markos yönetimi her ne kadar anayasal düzenin restorasyonuna girişileceğini sürekli tekrar ettiyse de bu doğrultuda somut bir adım atmaktan da sürekli geri durdu. Yönetim bu uygulamalarının sonuçları itibariyle hesap vermek zorundaydı. Fakat ortaya çıkan bilanço burjuvazinin geniş bir kesimi açısından bile kabule şayan değildi.

Markos yönetimi, daha doğrusu Markos'un akrabalarından ve yakınlarından oluşan "Markos klanı", hem ekonomiyi hem de devleti kendi tekeline almıştı. Bu tekel pozisyonlarının bir çoğu, özellikle de ekonomik olanlar, siyasi 'korumacılık'* yöntemleriyle ele geçirilmiştir. Dünya Bankası ve IMF'nin gizli dökümanları buna tanıktır. Devlet aygıtı ve sayısız ulusal kaynak bu klan tarafından ele geçirilmiştir. Markos rejiminin ekonomik işleyişi, yönetimin kontrolundaki binlerce kanaldan akan "mano"ların Markos ve karısı İmelda'yı destekleyenlerin, yani Markos klanının, yararına sunulmasıyla sürgelen bir "koruma" sistemiydi. Markos, Filipin hazinesini işte böyle harcamıştır. Kamu fonları hükümetin ortak olduğu şirketlere ve Markos ailesinin kişisel tasarruflarına vakfedilmiş, dostların ve akrabaların işletmelerine özel bir "ilgi" gösterilmiştir. Filipinler buna "ahbap kapitalizmi" diyorlar. Ne var ki, son yıllarda bu işletmelerin hepsi kötü yöneticilikten (ekonomik krize ilaveten) başarısız olurlarken iflastan yine devlet yardımıyla kurtuldular.

Ülke ekonomisinde, en büyük paya sahip olan sektörlerde hakimiyet yine bu klanın, Markos'un ve karısı İmelda'yla hısım akraba işadamları ve ordu yöneticilerine aitti. Hatta bunların en güçlüleri "lobi" adıyla anılıyor ve yönetim içindeki hizipler de bu temelde ayrışıyordu. Savunma Bakanı Enrile'yle, birlikte "hindistan cevizi lobisi"ni oluşturdukları işadamı ortağı Conjanco ve Dışişleri Bakanı Ramos'un oluşturduğu hizip, açık bir şekilde ABD'nin önerileri doğrultusunda "reformcu geçiş" yönünde tavır alıyordu. Öte yandan "teknokrat" hizibin en önde gelen ismi Maliye Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Cesar Vireta, yerini Dünya Bankası ve IMF'nin desteğine borçluydu; ülke içinde kendi politik dayanağı yoktu. Üçüncü hizbin dayanağı da "şeker lobisi"ydi. Bu hizip Markos'un arkadaşı işadamı Benedikto, Markos'un karısı ve Genelkurmay Başkanı Fabian Ver'den oluşuyordu. Bu hizip elindeki güçlerin büyüklüğüyle, Markos'un yerini almaya en müsait durumda olan güç görünümündeydi. Fakat bu alternatifin desteklenmesi sosyal ve politik gerilimi yükseltmek anlamını taşıyordu.

Markos diktatörlüğünün belkemiğini oluşturan ordu, sıkıyönetim döneminin sekiz yılı boyunca, ilk kez devlet içinde yönetici bir güç haline geldi; her ne kadar hükümet sivil görünse bile. Ordunun bugüne değin sahip olmadığı ve yeni elde ettiği bu güçlü pozisyonları bırakmak istememesi ve kendini Markos'tan sonra düzeni koruyabilecek tek güç olarak tanımlayıp yönetimi ele geçirmeye kalkması muhtemeldi, çünkü Markos'un peşinden oluşturulacak normalize bir yönetime sahip olduklarını aynı düzeyde korumalarına izin veremezdi. Ordunun bu düzeyde politik hesaplar içine giriyor olması ulusal (kilise ve burjuva muhalefeti) ve uluslararası (Washington ve Dünya Bankası/IMF) düzeyde tedirginliklere neden oldu. Kriz derinleştiği ölçüde ordu da giderek daha yoğun düzeyde Markos yanlıları ve rejimin reformize edilmesi yanlıları olarak bölünüyordu. Ordudaki reformistlerin oluşturduğu Silahlı Kuvvetler Reform Hareketi daha sonra Markos'un Filipinler'i terk edişinde ve Akino'nun iktidara gelişinde etkin olacaktır.

Artan iç ve dış baskılar karşısında Markos 1981 Ocak'ında ülkenin birçok bölgesinde (Manila'nın bir türlü sindiremediği Moro Ulusal Kurtuluş Cephesinin uzun süredir bağımsızlığı için mücadele ettiği güneydeki Müslüman bölgeleri hariç) sıkıyönetim kaldırıldı; bunun biçimsel olmaktan öte fazla bir anlamı yoktu. Bir parlamento seçildi ve yeni bir anayasa yapıldı. Fakat gerçekte fazla birşey değişmedi. Hükümet, ülkeyi hâlâ kararnamelerle yönetiyor, bu da ona istediğini yapabilme olanağını veriyordu. Ulusal Meclisin hiçbir otoritesi yoktu ve seçimler kimse için bir değer ifade etmiyordu. Devlet hâlâ Markos klanının ellerindeydi.

Markos yönetiminin siyasi istikrarsızlığı 1983 yılında muhalefet lideri Benigno Akino'nun öldürülmesinden sonra daha da arttı. Şüphesiz, Markos rejimine karşı muhalefet hareketi Akino'nun öldürülmesiyle başlamadı. Fakat Akino'nun ölümünden sonra hareket hem politik olarak hem de sosyal kompozisyon anlamında hızla genişledi. Kent küçük burjuvazisi ve burjuvazinin önemli bir kesimi açıkça anti-Markos bir tavır alarak sokağa katıldı. Birkaç ay içinde muhalefetin politik ve sosyal açıdan birbirinden farklı tüm unsurları kendilerini büyük protesto gösterilerinde yanyana diktatörlüğe ve Markos'a karşı sloganlar haykırırken buldular. Bu geniş tabanlı birliğin ifadesi cepheler kuruldu. Akino'ya Adalet, Herkese Adalet Hareketi (JAJA) ve Filipinler Halk Kongresi (KOMPİL) gibi. Bu birlik kuruluşları Amerikan yanlısı Filipin burjuvazisinden, anti-emperyalist devrimci sola kadar bütün siyasi yelpazeyi kapsıyordu.

JAJA ilerici yönelimli kişilerce yürütülüyor ve yürütme komitesi başkanının ifadesiyle 85 demokratik kuruluşun ittifağından oluşuyordu. 15 temel demokratik talep etrafında örgütlenen JAJA, kent nüfusunun geniş kesimlerinin politizasyonunda ve harekete geçirilmesinde etkin bir rol oynadı. KOMPİL ise esasen orta sınıfın bir örgütlenmesiydi ve ağırlık merkezini radikal yönelimler oluşturmuyordu. KOMPİL 1984 Ocağında Markos hükümetine alternatif olarak 15 üyeli sembolik bir konsey seçti. Bu seçilenler arasında Ulusal Demokratik Cehe (UDC)'nin hapisteki önderi Horactiio Morales ve FKP'nin hapisteki önderi Jose Maria Sison da bulunuyordu.

Muhalefetin birliğine ilişkin ilk şüpheler Markos yönetimi 14 Mayıs'ta Ulusal Meclis seçimlerinin yapılacağını açıkladığında ortaya çıktı. Muhalefetin halk kesimleri doğrudan boykot tavrını benimsediler. Birçok sendikayı ve kitle hareketini bir araya getiren Ulusal Birlik (açık adıyla, Adalet, Özgürlük ve Demokrasi için Ulusal Birlik) bu tavrı benimserken, burjuva UNİDO da seçimlere katılmaktan yana tavır koydu.. Bu bölünme, "... olmazsa boykot" kampanyasına dönüştürülerek, geçici olarak önlendi. Bu kampanya seçimlere katılmayı altı temel demo-

* Mafya'nın 'İtalyan usulü koruma' yöntemlerinin bir benzerinin siyasi ve ekonomik alanda uygulanması.

kratik talebin yerine getirilmesi şartına bağlıyordu. Bu talepler siyasi mahkumların salıverilmesini ve devlet başkanının özel yetkilerinin kaldırılmasını da içeriyordu. İktidar birleşik muhalefetin bu taleplerinden hiçbirini yerine getirmedi. Ama buna rağmen, seçimlere üç ay kala "... olmazsa boykot" kampanyasının sona ermesiyle muhalefet bölündü. Muhalefetin anti-emperyalist devrimci ve radikal demokratik kesimleri düzenledikleri kitle gösterileriyle boykot kampanyasını başlatırken, UNİDO seçimlere katılma kararı aldı.

Bu Markos yönetimiyle Washington için bu kazançtı. Burjuva muhalefet anti-emperyalist muhalefetten kopmuştu. Parlamento seçimleriyle hedeflenen önemli şeylerden biri de buydu.

Bölünme tamamiyle sosyal ve politik yapıların farklılığından kaynaklanıyordu. Burjuva muhalefet grupları ve Corazon Akino seçimlere katılmayı destekliyordu. Öte yandan boykotlar ise Ulusal Birlik, kitle örgütleri, bağımsız sendikalar, demokratlar, anti-emperyalistler ve entellektüel çevrelerdeki ilerici unsurlardan oluşuyordu.

14 Mayıs seçimlerinin rejim bunalımının aşılmasında önemli bir rol oynaması bekleniyordu. Muhalefet her ne kadar seçimlere hile karıştırıldığını (Markos için karakteristik bir tavırdır) açıklıyorsa da, resmi sonuçlar (ılımlı muhalefet 61, bağımsız 11, Markos'un atadığı 17 kişiyle beraber KBL 117) Markos rejimine, tüm gerilemelerine karşın, rahat bir parlamenter çoğunlukla yeniden meşrulaşma zemini sağladı. Ama gelişmelerin yönü ve şiddeti Markos'a bu noktada bir manevra alanı bırakmadı.

Markos'un giderek daha yoğun sorgulanır hale gelen rejimini yeniden meşrulaştırması ve buna dayanarak yeniden inşası için elindeki son şansı -gerçekte tam bir şanssızlık-seçim tavkimine göre 1987'de yapılması gereken devlet başkanlığı seçimleriydi. Fakat 1985 yılı boyunca seçimlerin yapılmayacağına ilişkin söylentilerin artması ve muhalif tansiyonun yatışmaması karşısında Markos 1985 Kasımında birdenbire seçimlerin 1986 Ocağında yapılacağını açıkladı. Bütün planlaması muhalefeti hazırlıksız yakalamaktı. (1985 yılı boyunca muhalefet grupları arasında seçimler konusunda doğrudan ve dolaylı sürdürülen görüşmeler sonbaharda, politik farklılıklardan ve başkanlık heveslerinden dolayı kesilmişti. Ancak hem ülke içinde yükselen protestoları hem de Washington'un tepkisini yatıştırabilmek için seçimler 7 Şubat'a alındı.

Seçimler öncesinde üç muhalefet odağı vardı. Burjuva muhalefetin en muhafazakâr ve geleneksel kanadı UNIDO etrafında birleşmişti. Benigno Akino'nun karısı Corazon Akino ise Ulusal Meclisteki ikinci muhalefet partisi PDP-Laban tarafından ve Makati bölgesinin büyük finans çevrelerini temsil eden modernist burjuvazisi tarafından destekleniyordu. Muhalefetin diğer odağı ise 1985 yılınmda kurulan ve güçlü kitle örgütlerinin ittifakından oluşan Bayan'dı. Bayan (Yeni Yurtsever Cephe) ülkenin en önemli ve yaygın kitle örgütlerini bağrında taşıyordu: KMU (1 Mayıs hareketi), Ulusal Birlik, KMP (köylü hareketi), Filipin Öğrenciler Birliği. Çatısı altındaki örgütlenmelerin üyelerinin toplamı bir milyonu bulan Bayan, Ulusal Demokratik Cephe'nin (FKP etkinliğinde) etkinliğinde önemli ve güçlü bir kitlesel muhalefet merkezi oluşturuyordu.

Adayların bildirilmesinden bir gün önce UNIDO'nun lideri Salvador Laurel ve Corazon Akino son dakikada bir anlaşmaya vardılar. Laurel başkanlğı adaylığını koymaktan vazgeçip başkan yardımcılığı için aday olurken, Corazon Akino da

PDP-Laban yerine UNIDO'dan başkan adayı oldu. Burjuva muhalefet kesimlerinin büyük çoğunluğu birleşmişti. Markos muhalefet güçlerinin hiç de önemsiz sayılamayacak bir kesiminin birliğine dayanan ve halkın geniş bir kesimini de ardına toplayabilen tek bir adayla karşı karşıyaydı. Bayan aday göstermek yerine boykot ilan etti.

Ülkedeki devrimci güçler (FKP, Yeni Halk Ordusu, Ulusal Demokratik Cephe) ve belli başlı kitlesel örgütlenmeler (KMU, Ulusal Birlik ve Bayan) boykottan yanaydılar. Markos iktidarda olduğu sürce seçim zarflarının hileli olduğunu ve 'Cory-Laurel' çözümünün de burjuva olduğunu savunuyorlardı. Fakat nüfusun büyük bir çoğunluğu oy kullanma eğilimindeydi. Boykotçular, Markos'un gitmesi için 'taktik olarak' oy kullanmak isteyenleri doğrudan karşılarına almamak için kitlsel hareketlilik temelinde aktif bir boykot için de yoğun bir çaba göstermediler.

Sol, seçimlere katılma konusunda bölündü. Katılma yanlıları seçim alanının burjuvaziye terk edilmemesi gerektiğini savunurken, boykotçular Markos iktidarda olduğu sürece serbest seçimlerin olmayacağı inancındaydılar.

Devrimci Muhalefetin Odağı: FKP

FKP bugün Filipinlerde 20 eyalette örgütlü durumda bulunuyor. Kırsal kesimlerdeki etkinlğini YHO'nun mücadelesiyle sürdüren FKP kentlerdeki etkinliğini UDC (Ulusal Demokratik Cephe) kanalıyla yürütüyor. YHO (Yeni Halk Ordusu) savaşçıları kırsal kesimde bir dizi "serbest bölgeyi" denetimleri altında tutarken, UDC'de içinde solcu hıristiyanlardan çeşitli Marksist gruplara kadar bir dizi siyasi grup barındırıyor. Bugün UDC'nin Bayan kanalıyla etkilediği kitle 1 milyonu geçmektedir.

FKP oldukça eski bir geçmişe sahip. 1930'da kurulan parti, kısa bir dönem haricinde sürekli kolarak yeraltına sığınmak zorunda kaldı. 1942'de Japon işgaline karşı kurduğu Anti-Japon Halk Ordularıyla (HUK) direnişe eçti. Bu direniş hareketi partinin kırsal kesimde ve özellikle köylülük içinde etkinliğini artırdı.

Ne var ki, savaş sonrasında sahip olduğu büyük güce rağmen, çıkartma yapan ABD kuvvetleriyle işbirliği yapınca bunun karşılığı olarak seçimlere katılabildi ama ancak 6 milletvekili seçtirebildi. 60'larda uluslararası düzeyde yaşanan Çin-Sovyet anlaşmazlığı FKP'yi de etkiledi. Pekin'in yaklaşımlarını benimseyenler ayrılarak FKP-ML'yi kurdular. FKP-ML YHO'yu kurarak HUK geleneğini sürdürdü ve kırsal kesimde etkinlik kazanmaya başladı. 1972'de ilan edilen sıkıyönetim denk güce sahip bu iki partiye de ağır darbeler indirdi.

FKP 1974'te "kapitalist olmayan kalkınma yolu" anlayışını benimseyerek Markos'u "ulusal burjuvazinin temsilcisi" ilan etti ve rejimle işbirliği yapmayı kararlaştırdı. Bunun karşılığında yarı legal bir statüye kavuşan parti, bazı üyelerini Çalışma Bakanlığına sokabildi. Bu olay karşısında parti içinde doğan muhalefet hizbinin tasfiyesi, partinin etkinliğini büyük ölçüde geriletti ve sendikalardaki kısmi etkinliğinin dışında yok oldu.

70'lerin başında yaşanan ÇİN/ABD yakınlaşması sonraları Çin'in Filipinler'deki Amerikan üslerini SSCB'ye karşı bir güvence oluşturduğundan adada kalması şeklinde bir görüş belirtince, FKP-ML Çin anlayışını da terk etti. Kırsal kesimdeki etkinliğine ilaveten kentlerde de sendikalarda ve kitlesel kuruluşlarda etkinliğini artırdı. Bugün artık FKP adıyla anılan bu partidir.

Çin'in klasik tezlerinin aksine, ittifaka girmek için 'ulusal', 'liberal', veya 'demokratik' bir burjuvazi aramayan FKP, son seçimlerde Akino'yu desteklemeyip boykot çağrısı yaparken bu anlayışına dayanıyordu. Fakat Akino seçimlerden sonra "sivil itaatsizlik" çağrısı yaptığında da buna katılmaktan geri durmadı; bu tavrının da Akino'yu değil kitlesel muhalefet hareketini güçlendirmek anlamına geldiğini açıklıyordu.

7 Şubat Seçimlerinin Sonuçları ve Bugünkü Durum

Markos rejiminin yeniden istikrara kavuşmasını ve düzenli bir geçişin şartlarını hazırlayacağı umulan 7 Şubat seçimleri sonuçta, Markos rejimini muhalefet güçleriyle açık biçimde karşı karşıya getirdi. Washington ve Markos ancak bu büyük ve açık siyasi çalkalanış sonucunda Markos'un iktidarı Akino'ya terk etmesini yegane çözüm olarak görmeye zorlandılar.

Diktatörlüğün devrilişi Filipin halkının kazandığı bir zaferdir. Fakat mevcut hükümet Filipin halkını bu zaferin meyvalarından mahrum bırakmaya çalışmakta. Corazon Akino'nun karizmatik kişiliği çevresinde, yeni hükümetin birleşimiyle de temsil edilen, bir muhafazakar güçler bloğu mevcut. Son dakikada Akino'dan yana tavır koyan Juan Ponce Enrile, ki sıkıyönetimin en etkili adamıydı, yeni hükümetin de Savunma Bakanıdır. İş dünyasının belli başlı sözcülerinden biri Benguet Madencilik Şirketinin başkanı olan Jaime Orgpin ise yeni Maliye Bakanıdır. Başkan yardımcısı Başbakan ve Dışişleri Bakanı Salvador Laurel ise Markos'un uzun süreli yandaşı ve toprak sahipleri oligarşisiyle ilişkide olan muhafazakar politik ittifak UNIDO'nun da temsilcisidir. Genel Kurmay Başkanı Fidel Ramos ise Washington ve Pentagon'la olan güçlü bağlarıyla tanınır.

ABD bu çerçeve içinde, yeni hükümetin Amerikan yanlısı karakterinden ve güçlü Katolik kilisesinin sunduğu destekten de güç alarak, ülkedeki hegemonyasını yeniden istikrara kavuşturmak için her şeyi yapacaktır.

Filipin halkı yaşadığı deneylerle, kitleler hareketlendiği zaman gücünün ne olduğunu ve Filipinlerin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal kriz karşısında iktidardan bağımsız kitlesel mücadelesinde başka çıkış yolu olmadığını öğrenmiştir. Bu nedenle Filipinler'deki demokratik ve anti-emperyalist hareket talepleri doğrultusunda örgütlenmeye ve mücadeleye devam etme durumunda bulunuyor.

2200 İşçi Açıkta Kaldı

İzmir'deki Kula Mensucat Fabrikasında işverenler işi bıraktılar. Uzun bir süreden beri 2200 işçisine ücret ve kıdem tazminatlarını ödeyememesinden açılan davalar ve ödenemeyen borçlar nedeniyle iflas ettiği öne sürülen Kula Mensucat'ı daha sonra fasoner olarak işletmeyi üzerlerine alanlar da üretimi durdurdu. Kula Mensucat'ın 13 milyar TL olan borcun 2 milyar TL'ye yakın bir kısmı işçilere ödenmesi gereken kıdem tazminatı ve ücretlerden oluşuyor. Üretimin durdurulduğu gün iki haftalık ücretlerini almamış olan ve yakınmalarını "Kölelikten kurtulduk,ama şimdi de işsiz kaldık" diyerek belirten Kula Mensucat işçileri de "işsizler ordusuna" katıldı.

Makinistler Yargılanıyor

TCDD Haydarpaşa İşletmesinde görevli 9 makinist hakkında görevi terk ettikleri iddiasıyla Siyasi Polis tarafından açılan soruşturma dolayısıyla makinistlerin Kadıköy 4. Asliye Ceza Mahkemesinde yargılanmalarına 28 Mart günü başlandı. Haklarında 3 yıla kadar hapis ve para cezası istenilen makinistler görevi terk etme suçlamalarını kabul etmeyerek "normalden fazla çalıştıkları ve çok yoruldukları" için işi bırakmak zorunda kaldıklarını söylediler. Demiryollarında makinist, ateşçi, revizör olarak çalışanlar üzerlerine tam bir "angarya" yüklendiğini belirtiyorlar. Devlet Demiryolları çalışanları, aylık normal çalışma süresinin toplam 176 saat olduğunu, makinist, ateşçi ve revizör olarak çalışanların ise bazı aylar 200 saat fazla mesaiyle 400 saat çalıştıklarını ve bu fazla mesaileri için çok düşük (normal mesai ücretinin dörtte birinden daha az) ücret aldıklarını belirterek, sorunun esas çözümünün kendilerinin işçi sayılıp, sendikal haklara kavuşturulmalarından geçtiğini ekliyorlar.

Nur Deri'de Grev Sona Erdi

Kağıthane'de kurulu 48 işçinin çalıştığı Nur Suni Deri Fabrikası'nda Bağımsız Laspetkim-İş Sendikasınca 87 gündür uygulanan grev, tarafların anlaşması üzerine sona erdi. Uyuşmazlığın asıl nedeni olan toplu sözleşmenin başlangıç tarihi konusunda sendikanın istemi kabul edilerek 1.4.1985 tarihinden geçerli olmak üzere sözleşme ile ücretlere birinci yıl 29 bin, ikinci yıl 34 bin, üçüncü yıl 45 bin lira artış sağlandı. Yakacak parası 60 bin, bayram parası 20 bin izin parası, 25 bin lira olarak saptanırken diğer sosyal yardımlar da artırıldı.

Nur Suni Deri'de grevin sürdüğü günlerde işyeri temsilcisinin; "Bu grevi başlatanlar bizzat işçilerdir. Bitirecek olan da yine onlardır" şeklindeki inancının haksız çıkmadığı görüldü. Sendika olarak anlayışlarının "işçi dayanışması" olduğunu belirten işçiler, amaçlarının "Bu yasalarla bile grev yapılabileceğini" göstermek olduğunu söylediler.

İGSAŞ'ta Uyuşmazlık

İGSAŞ'ta çalışan 600 işçiyi kapsayan toplu iş sözleşmesi görüşmeleri uyuşmazlıkla sonuçlandı. İstanbul Gübre Sanayi işyerindeki görüşmeleri sürdüren Petrol-İş Sendikası yetkilileri 60 maddeden parasal konuları içeren 33'ü üzerinde anlaşmaya varılamadığını bildirdiler.

Ali Şen'in İşçileri Yürüyecek

İşadamı Ali Şen'e ait İzmit'teki Maga Deri Fabrikasında çalışan 185 işçinin sekiz aydan beri maaş alamadıkları için Ankara'ya kadar yürüyerek, sendika ve işverenlerini Cumhurbaşkanına şikayet edecekleri öğrenildi. İşçiler göstermelik bir sendikayla açlığa mahkum edildiklerini belirterek, Türk Deri-İş Sendikasının bugüne kadar hiçbir haklarını savunmadığını ileri sürdüler.

İşten Çıkartmalar Sürüyor

Mart ayının son haftasında işten çıkartmalar hız kazandı. Lassa, Yazar Pompa ve Türk Traktör Fabrikalarından toplam 336 işçi çıkartıldı.

DYP'den ayrılarak yeni bir siyasi parti kurma hazırlıkları ve Türkiye'ye 'sosyal barış' getirme iddiasında bulunan politikacı ve işadamı Mehmet Yazar, fabrikasında çalışmakta olan 119 işçinin işine son verdi. İşçilerin çıkartılmasıyla ilgili olarak bir açıklama yapan Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Salim Kılıç, "Haktan, hukuktan dem vuran, sosyal adalet sözünü dilinden düşürmeyen ve böyle ulvi kavramlara dayalı parti kurmanın bayraktarlığını yapmaya kalkanlar, bizce makul hiçbir gerekçesi olmadan kendisine yıllardır hizmet eden işçilerini, ellerine senet verip kapı dışarı ederek sokağa bırakmakta bir beis görmüyorlar. Bu gerçekten düşündürücü ve ibret verici bir durumdur" dedi.

Eski Odalar Birliği Başkanı Mehmet Yazar'ın fabrikasından çıkartılarak işsizliğe mahkum edilen 119 işçinin yanısıra Türk Traktör'den de 187 işçinin işine son verildi.

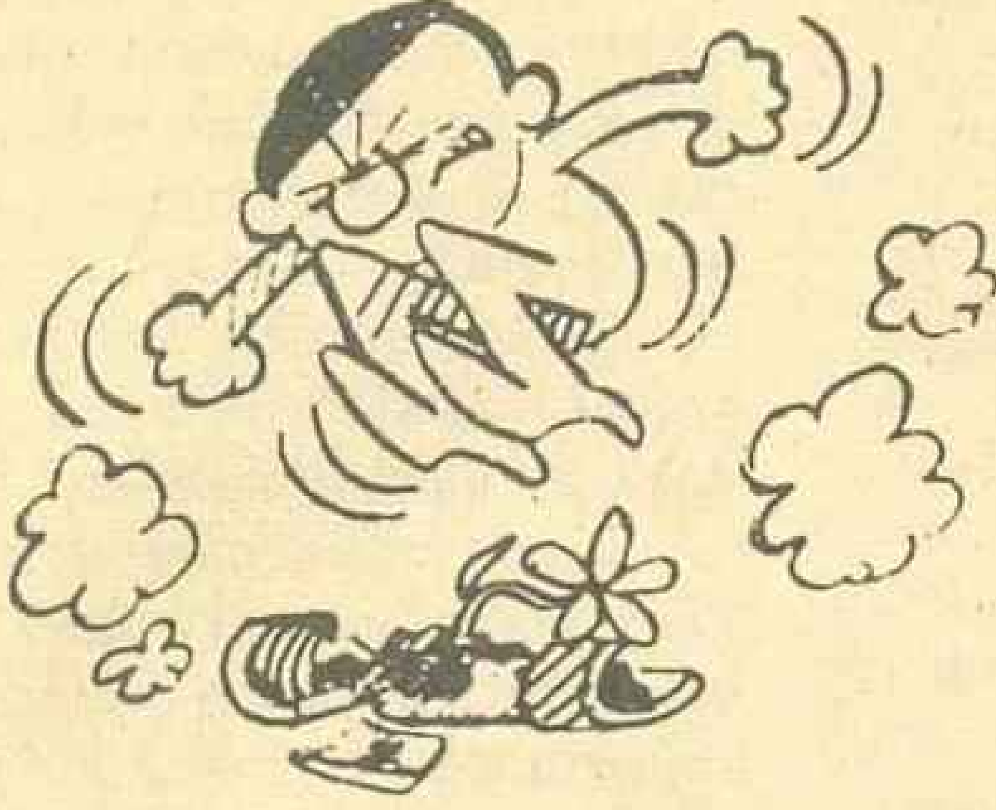
Bu arada, TUSIAD Başkanı Sakıp Sabancı'nın Kocaeli'ndeki Lassa fabrikasından da 30 işçi işten çıkartıldı. Petrol-İş Sendikasına üye 30 işçinin topluca işten çıkartılmalarıyla ilgili olarak Petrol-İş Sendikası Genel Başkanı Cevdet Selvi, yaptığı yazılı açıklamada, 1027 işçinin çalıştığı işyerinde işçilerin yönetime katılamıyor olmalarının, işverenlerin işçi çıkartma gerekçelerinde haklı olup olmadıklarını kontrol etmelerine olanak vermemesinin neden olduğunu belirtti.

Yoğunlaşan işten çıkartmalara karşı hiçbir önlem alınamaması sendikal hakların yetersizliğinin çok açık bir göstergesi. İşçiler sendikal haklarını savunmak bir yana var olan sendikal haklarla kendilerini bile savunamıyorlar. "Piyasa daralması ve üretim fazlası" gibi klasik işveren mazeretleri ile işten çıkartılan işçilerin bu keyfi uygulamalara karşı eli kolu bağlanmış durumda. Özellikle Lastik işkolunda işten çıkartmalar (Uniroyal, Good-Year ve Pirelli lastik fabrikalarından da 500'ü aşkın işçi çıkartılmıştı) işçilerin sessiz sedasız kabul etmeleri beklenen bir kıyım haline geldi.

HERŞEYİN İLGİLENDİRDİĞİ,
HERŞEYİ BİLENLERİN TÜRKÜSÜ

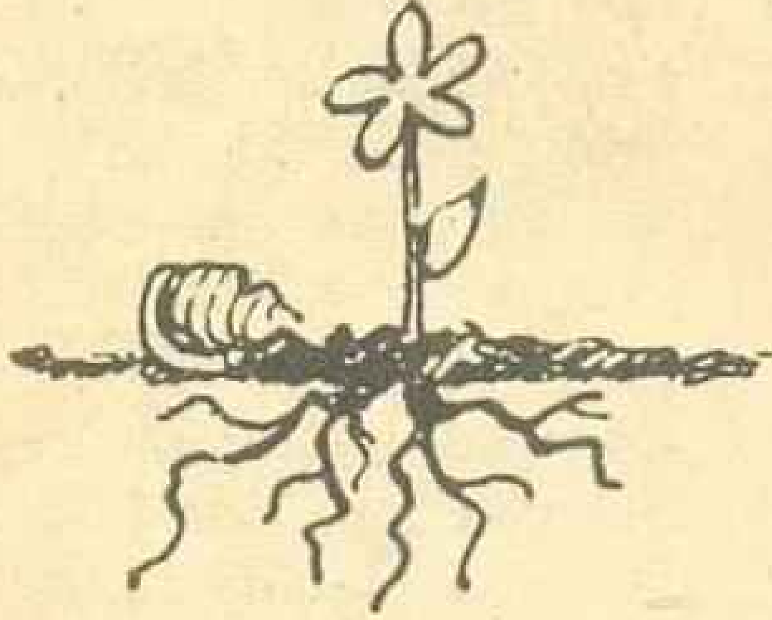

birşey yapılması gerektiğini hem de şimdi
biliyoruz
ama daha çok erken olduğunu birşey yapmaya
artık çok geç olduğunu ama
iyi olduğumuzu
böyle gideceğini herşeyin
hiç bir işe yaramadığını
biliyoruz

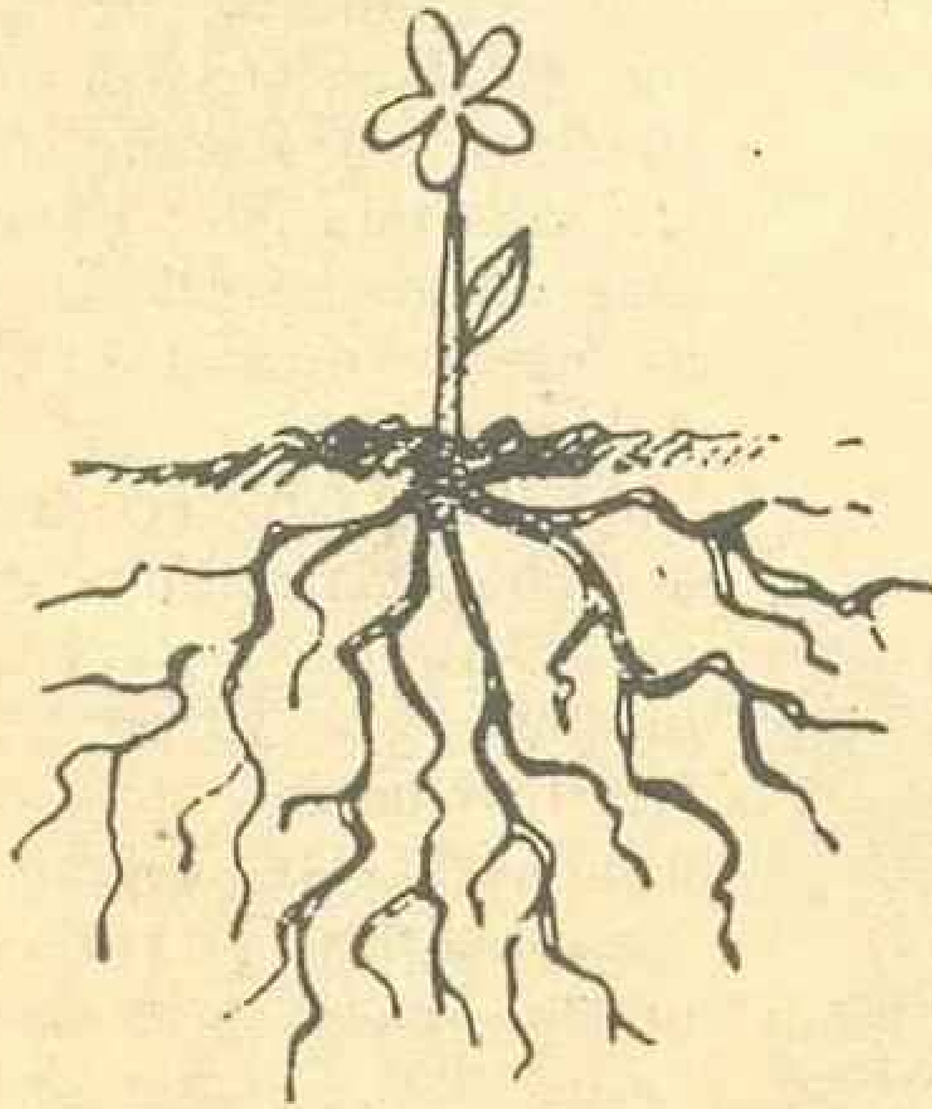
biliyoruz bizim sorumlu olduğumuzu
sorumlu olmamız konusunda elimizden birşey gelmediğini
elimizden birşey gelmemesinden de sorumlu olduğumuzu
artık ta şuramıza geldiğini de
biliyoruz

belki de dilimizi tutmanın daha iyi olacağını
ama çeneyi tutmayacağımızı
kimseye hayrımızın dokunmayacağını
kimseden de bize hayır gelmeyeceğini
biliyoruz

yetenekli olduğumuzu
bir hiçi ya da başka bir hiçi seçebileceğimizi
bu sorunu temele dek çözümlememiz gerektiğini
çayımıza iki şeker attığımızı biliyoruz
biliyoruz

ezmeye ezilmeye karşı olduğumuzu
sigaraların pahalandığını
her defasında perşembenin gelişini gördüğümüzü
her defasında haklı çıkacağımızı
ve bundan birşey çıkmadığını
biliyoruz

herşeyin yalan söylediğini
biliyoruz
herşeyin varolduğunu

ayakta kalmanın herşey olmadığını
hiç bir şeyin olduğunu
bunun ardından ayakta kalacağımızı
biliyoruz

tüm bunların yeni olmadığını
yaşamın güzel olduğunu
tüm bunların varolduğunu
biliyoruz

ve biliyoruz bunları bildiğimizi de...

H.M. ENZENSBERGER